VIP-VERKOSTO 2018–2020

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Raportit ja selvitykset 2021:11

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2021:11

ISBN 978-952-13-6770-0
ISSN 1798-8926

Taitto: Grano Oy

www.oph.fi

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ 5

1 VIP-VERKOSTON KANSALLINEN OHJAUS 7
1.1 Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama ohjausryhmä 7
1.2 Keskeiset tavoitteet alueellisten kehittämis- ja yhteistyöverkostojen perustamiseksi 8

2 OPERATIIVINEN TOIMINTA KANSALLISELLA TASOLLA 10
2.1 Teemaryhmät 10
2.1.1 Koulua käymättömät lapset 10
2.1.2 Sijoitetut lapset 12
2.1.3 Toiminta-alueittain järjestettävä opetus 13
2.2 Tutkimus- ja sidosryhmäyhteistyö 14
2.3 Vaatu-toiminta 16
2.3.1 Vaatu-toiminta vuonna 2019 16
2.3.2 Vaatu-työnyrkki ja Vaatu-toiminta vuonna 2020 17
2.3.3 Vaatu-toimijoiden sisäinen täydennyskoulutus 18
2.3.4 CROSP – Changing Role of Specialist Provision In Supporting Inclusive Education – Erityisopetuksen muuttuva rooli inklusiivisen opetuksen tukemisessa 20
2.3.5 Opetushallituksen Kokeilukeskuksen Kokeiluohjelman tavoitteet 21
2.4 Opiskeluhuollon ohjausryhmien kehittämisprosessi 23
2.5 OT-keskusten ja VIP-verkoston yhteistoiminta 24
2.6 Tiedotus ja viestintä 25

3 ALUEELLINEN TOIMINTA 26
3.1 Alueelliset ydinryhmät 26
3.2 TAYS-alue 27
3.3 OYS-alue 30
3.4 TYKS-alue 36
3.5 HYKS-alue 43
3.6 KYS-alue 47
3.7 VIP verksamhet på svenska 2018–2020 51

4 VIP-VERKOSTON KÄYNNISTYSVAIHEEN (2018–2020) OPERATIIVISEN TOIMINNAN ARVIOINTIA 55

5 VIP- JA VAATU-VERKOSTOTOIMINNAN KYSELYARVIOINTI 57
5.1 Kyselyarvioinnin toteuttaminen 57
5.1.1 VIP-toimijoiden kysely ja vastaajat 57
5.1.2 Vaatu-toimijoiden kysely ja vastaajat 58
5.2 VIP-verkostotoiminnan arvioinnin tulokset 58
5.2.1 Tavoite 1: Monialaisen yhteistyön kehittäminen 59
5.2.2 Tavoite 2: Toimijoiden yhdessä tekemisen kulttuurin sekä tasavertaisen yhteistyön ja luottamuksen rakentaminen 59
5.2.3 Tavoite 3: Osaamisen vahvistaminen 60
5.2.4 Tavoite 4: Yhteistyö opettajankoulutuksen kanssa 61
5.2.5 Yhteenveto VIP-verkostotoiminnan tavoitearvioinnista 62
5.3 Vaatu-toiminnan arvioinnin tulokset 62
5.4 VIP- ja Vaatu-verkostotoiminnan vakiinnuttaminen 66
5.4.1 Kansallisen tason merkitys vakiinnuttamisessa 66
5.4.2 Alueellisen tason merkitys vakiinnuttamisessa 67
5.4.3 Teemaryhmien merkitys vakiinnuttamisessa 67
5.5 VIP- ja Vaatu-toiminnan vakiinnuttamisen askelmerkit 68

LIITTEET 70
Liite 1. Vaatu-toimijoiden tuottamia vastauksia CROSP-kysymyksiin 70
Liite 2. VIP-verkostotoiminnan arviointikysely 74
Liite 3. Utvärderingsenkät för VIP-nätverket 77
Liite 4. Sairaalaopetusta, Elmeri-kouluja sekä valtion koulukotikouluja koskeva vaativan erityisen tuen palveluiden kehittämiskysely 80

TIIVISTELMÄ

Pirjo Koivula ja Terhi Ojala

Vaativa erityinen tuki viittaa nimensä mukaisesti oppilaille tarjottavan tuen vaativuuteen. Tuki on usein pitkäkestoista, intensiivistä ja moniammatillisesti toteutettua. Oppilaat, jotka tarvitsevat tämän kaltaista tukea, opiskelevat perusopetuksen koulujen opetusryhmissä, erityisryhmissä, kunnallisissa ja yksityisissä erityiskouluissa, sairaalaopetuksessa, Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin / Valteri-koulun toimipisteissä, Elmeri-kouluissa tai valtion koulukotikoulussa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän (2015-2017) loppuraportissa (2017:34) nostettiin esille huoli vaativan erityisen tuen oppilaiden oikeudesta koulunkäyntiin. Oppilaille tarjottavaa tukea ei aina järjestetä normiston edellyttämällä tavalla. Jokaisella oppilaalla on kuitenkin oikeus saada perusopetusta jokaisena koulupäivänään, aina kun se oppilaan terveydentila huomioon ottaen on mahdollista.

Osana vaativan erityisen tuen kehittämistyötä käynnistettiin keväällä 2018 VIP-verkosto. Ensimmäinen toimikausi oli kolmivuotinen (2018–2020). Hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelman mukaisesti VIP-verkosto vakiinnutetaan vuosina 2021–2022. VIP-verkosto toimii kansallisella tasolla ja alueellisesti viidellä yhteistoiminta-alueella sekä kehittäen eri teemoihin liittyvää monialaista tukea. VIP-verkostotyö kattaa varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen. VIP-ohjausryhmän asettamat keskeiset tavoitteet kehittämis- ja yhteistyöverkostojen perustamiseksi olivat monialaisen yhteistyön kehittäminen, toimintakulttuurin muutokset, osaamisen vahvistaminen ja yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa. VIP-verkoston työssä painottui kaksi kärkeä: ennaltaehkäisevä ja varhainen tuki sekä toisaalta vaativan erityisen tuen korjaavat toimet. VIP-verkosto järjesti seminaareja, webinaareja ja erilaisia täydennyskoulutuksia, sekä julkaisi erilaisia ohjaus- ja tukimateriaaleja, tilausselvityksiä ja tietoiskuja.

Viiden alueen verkostoissa oli kussakin noin 80 eri toimijoita edustavaa asiantuntijaa. Kehittämistyöhön kutsuttiin vaativaan erityiseen tukeen liittyviä toimijoita muun muassa varhaiskasvatuksesta, opetustoimesta, sairaalaopetuksesta, Valtion koulukodeista, Elmeri-kouluista, erityiskouluista, oppilashuollosta, sosiaali- ja terveystoimesta, aluehallintovirastoista, Sosiaali- ja terveysministeriön Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmasta, OT-keskuskehittäjistä, lastensuojelulaitoksista, erityisopettajia kouluttavista yliopistoista sekä tutkimusyksiköistä.

Alueellista toimintaa suunnittelemaan ja ohjaamaan kutsuttiin monialaiset ydinryhmät, joissa oli 14–15 asiantuntijaa. Ydinryhmien kokoonpanossa otettiin huomioon sekä alueellinen että monialaisten toimijatahojen tasapuolinen edustus. Verkostojen tapaamisia organisoitiin alueittain ja osittain kaikissa maakunnassa eri paikkakunnilla.

VIP-verkostossa on toiminut kolme temaattista ryhmää ja opiskeluhuollon ohjausryhmäpilotointi. Temaattisia ryhmiä ovat olleet Kouluakäymättömät lapset, Sijoitetut lapset ja Toiminta-alueittain järjestetty opetus.

Vaatu-toimijat (Valtion koulukotikoulu, Elmeri-koulut, sairaalaopetusyksiköt ja Valteri) ovat kehittäneet omaa työtään yhteistyössä. Työ aloitettiin Vaatu-toimijoiden tutustumisella

toistensa työhön ja osaamisalueisiin ja jatkui vaativaa konsultaatiota kehittävällä koulutuksella. Vaatu-työnyrkki on perustettu 2020 neljän eri toimijaryhmän osallistamiseksi aikaisempaa enemmän suunnittelemaan yhdessä työtään ja tulevan toiminnan suuntalinjoja.

VIP-verkosto oli kansallisen ohjausryhmän ohjaamaa ja opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen johtamaa toimintaa. Monialaisen ohjausryhmän tehtävänä oli asettaa keskeiset tavoitteet alueellisten kehittämis- ja yhteistyöverkostojen perustamiseksi, tukea ja ohjata alueellisten verkostojen perustamista ja toimintaa sekä seurata ja raportoida alueellisesta kehittämis- ja yhteistyöverkoston toiminnasta ja kehittämistyöstä. Ohjausryhmän toimikausi oli 1.2.2018–31.12.2020.

Verkostomaisen toiminnan käynnistämisen (2018–2020) operatiivisesta koordinoinnista vastasi em. loppuraportin kolmannen kehittämisehdotuksen mukaisesti Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri.

VIP-verkoston arviointi toteutettiin ulkopuolisena arviointina, kuitenkin siten, että arvioinnin toteuttajat tuntevat riittävästi VIP-kehittämistoiminnan. Tekijöiksi valittiin dosentti Jyrki Huusko (Itä-Suomen yliopisto) ja dosentti Tanja Äärelä (Lapin yliopisto). Arviointi toteutettiin kaksitahoisesti: 1) ohjaus- ja ydinryhmien sekä osallistujaryhmien kyselytutkimuksella sekä 2) vaativan erityisen tuen opetusyksiköiden johtajille suunnatulla kyselytutkimuksella. Arviointi esitetään luvussa 5.

Terhi Ojala toimi VIP-verkostossa operatiivisen toiminnan kansallisena koordinaattorina. Ojala työskentelee hanke- ja koulutuspäällikkönä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterissa. Pirjo Koivula, opetusneuvos, VIP-verkoston vastuuhenkilö Opetushallituksessa.

1 VIP-VERKOSTON KANSALLINEN OHJAUS

1.1 Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama ohjausryhmä

Pirjo Koivula

Opetus- ja kulttuuriministeriö antoi 22.01.2018 asettamispäätöksen (OKM/2/040/2018) **Vaativan erityisen tuen kehittämis- ja yhteistyöverkostojen valtakunnallisesta ohjausryhmästä esi- ja perusopetukseen**. Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti samalla kehittämis- ja ohjaustyön yhteistyössä Opetushallituksen kanssa alueellisten vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostojen toimeenpanemiseksi vuosina 2018–2020. Asettamispäätöksen mukaan ohjaus- ja palveluverkostojen kehittämisessä huomioidaan yhteydet Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) myötä rakentuviin vaativan erityisen tason osaamis- ja tukikeskusverkostoihin.

Ohjausryhmän tehtäväksi asetettiin;

1) Asettaa keskeiset tavoitteet alueellisten kehittämis- ja yhteistyöverkostojen perustamiseksi 30.9.2018 mennessä.
2) Tukea ja ohjata alueellisten verkostojen perustamista ja toimintaa.
3) Seurata ja raportoida alueellisesta kehittämis- ja yhteistyöverkoston toiminnasta ja kehittämistyöstä.

Ohjausryhmä asetettiin kaudelle 1.2.2018–31.12.2020. Ohjausryhmän kokoonpano:

- Puheenjohtaja Johtaja Jari Rajanen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- Varapuheenjohtaja Johtaja Jorma Kauppinen, Opetushallitus
- Jäsenet Opetusneuvos Jussi Pihkala, opetus- ja kulttuuriministeriö
- Opetusneuvos Ulla Laine, Opetushallitus
- Johtava rehtori Anne Vierelä, Valteri
- Projektipäällikkö Mari Routti, Imatran kaupunki
- Lakimies Minna Antila, Kuntaliitto
- Koordinoiva rehtori Jani Méling, Valtion koulukodit
- Apulaisrehtori Tiina Mäenpää, Rajasalmen koulu, Nokian kaupunki
- Koulunjohtaja Niina Ekqvist, Kiinamyllyn koulu, Turun kaupunki
- Yliopistonlehtori Tanja Äärelä, Lapin yliopisto
- Opetustoimen ylitarkastaja Kari Lehtola, Itä-Suomen aluehallintovirasto
- Sosiaali- ja terveysministeriötä pyydetään nimeämään oma edustajansa ohjausryhmään.
- Ohjausryhmän sihteerinä toimii opetusneuvos Pirjo Koivula Opetushallituksesta.

Asettamispäätöstä muutettiin 20.12.2019. Päätöksellä päivitettiin ohjausryhmän jäsenistö sekä suunnattiin ohjausryhmän tehtäviä vuoden 2019 hallitusohjelman toimeenpanon mukaisesti.

Ohjausryhmän tehtävät:

1) Tukea ja ohjata alueellisten verkostojen toimintaa
2) Seurata ja raportoida alueellisesta kehittämis- ja yhteistyöverkoston toiminnasta ja
3) kehittämistyöstä
4) Suunnata VIP-verkostotyön vakiinnuttamisen toimeenpanoa ja edelleen kehittämistä osana hallitusohjelman toimeenpanoa

VIP-ohjaus- ja palveluverkostojen kehittämisessä huomioidaan yhteydet OT-keskusten kehittämistyöhön, tulevaisuuden sote-keskuskehittämistyöhön ja perhekeskusten kehittämiseen.

Ohjausryhmän puheenjohtajaksi tuli opetusneuvos Jussi Pihkala opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Uusiksi jäseniksi nimettiin erityisasiantuntija Mervi Eskelinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä, ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselta, erityisasiantuntija Sari Jokinen Opetusalan ammattijärjestö OAJ:sta, johtava rehtori Tiina Korpela-Liimatainen Valtion koulukotien edustajana, erityisasiantuntija Jukka Mäkelä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselta ja hanke- ja koulutuspäällikkö Terhi Ojala Valterista. Opetushallitus nimesi myöhemmin edustajakseen opetusneuvos Marjo Rissasen. Osa edellä mainituista henkilöistä korvasi aiemman edustajan, osa oli kokonaan uusia.

Ohjausryhmä kokoontui toimikautensa aika yhteensä 12 kertaa.

1.2 Keskeiset tavoitteet alueellisten kehittämis- ja yhteistyöverkostojen perustamiseksi

Ohjausryhmän tehtävänä oli asettaa keskeiset tavoitteet työlle 30.9.2018 mennessä. Ohjausryhmä päätti seuraavista neljästä tavoitteesta kokouksessaan 7.9.2018.

Monialaisen yhteistyön kehittäminen

Vaativaa tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden palvelut syntyvät monialaisten toimijoiden verkostossa.

Tavoitteena on uusien yhteistyön rakenteiden luominen monialaisten toimijoiden kesken. Tämä tapahtuu luomalla konkreettisia toimintamalleja sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen toimijoiden välille sekä kansallisella että alueellisella tasolla. Yhteistyötä myös kolmannen sektorin kanssa lisätään.

Toimintakulttuurin muutokset

Tavoitteena on toimijoiden sitouttaminen yhdessä tekemisen kulttuuriin sekä tasavertaisen yhteistyön tekemiseen ja luottamuksen rakentamiseen.

Edistetään yhdessä oppimista sekä hyvien käytäntöjen, työvälineiden ja innovaatioiden jakamista. Kehitetään ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea sekä huolehditaan tuen yhtenäisestä jatkumosta varhaiskasvatuksesta läpi koulupolun.

Osaamisen vahvistaminen

Verkostoja luomalla parannetaan kuntien ja yksityisten opetuksen järjestäjien mahdollisuuksia hyödyntää sairaalakoulujen, Elmeri-koulujen, koulukotikoulujen, yliopistojen erityispedagogiikan tutkimus- ja koulutusyksiköiden sekä oppimis- ja ohjauskeskus Valterin osaamista. Kouluja tuetaan ja ohjataan vaativan erityisen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa siten, että opetus toteutuu lainsäädännön ja opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Tähän tarvitaan sekä pedagogisen johtajuuden tukemista että opettajien ohjaamista paitsi opettamisessa myös oppilaan kohtaamisessa ja vuorovaikutustaidoissa sekä yksittäisten oppilaiden että oppilasryhmän kanssa.

Tavoitteena on luoda monialaisia toimintamalleja ja lisätä osaamista temaattisissa verkostoissa, joita perustetaan keskeisiksi koettujen kehittämisaiheiden ympärille. Sellaisia oat esimerkiksi oppilaiden poissaolot ja käyttäytymisen haasteet.

Lisäksi tavoitteena on lisätä ja vahvistaa vaativan erityisen tuen toimijoiden kehittämisosaamista sekä kannustaa tavoitteelliseen kehittämis- ja kokeilutoimintaan.

Yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa

Kaikkien opettajien erityispedagogisen osaamisen lisäämiseen täydennyskoulutuksen avulla etsitään keinoja ja erilaisia rahoitusmahdollisuuksia. Verkosto kartoittaa alueellisia täydennyskoulutustarpeita ja järjestää koulutusta yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

Tavoitteena on lisätä opettajankouluttajien tietoisuutta vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksesta niin, että kaikki opettajakoulutuksesta valmistuvat saisivat tulevaisuudessa paremmat valmiudet näiden oppilaiden opettamiseksi.

Yliopistotasoisen selvitys- ja tutkimustyön edistäminen erityisesti inkluusion esteistä vaativan erityisen tuen oppilaiden kohdalla. Lisäksi edistetään monialaista tutkimusta. Vaativan erityisen tuen tutkimuksen jalkauttaminen arjen käytänteiksi.

2 OPERATIIVINEN TOIMINTA KANSALLISELLA TASOLLA

Terhi Ojala

Kehittämistoiminta käynnistyi Opetushallituksen kutsumana 12.3.2018 Helsingissä kansallisella Kick off-tilaisuudella, jossa alan keskeiset toimijat aloittivat vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostojen eli VIP-verkostojen muodostamisen. Kehittämistoiminnan tavoitteena oli yhdistää ja syventää varhaiskasvatuksen, esi-, perus- ja lisäopetuksen vaativan erityisen tuen osaamisen kansallisia ja alueellisia voimavaroja. Tavoitteena oli vastata nykyistä joustavammin ja monipuolisemmin vaativan erityisen tuen oppilaiden ja heidän opettajiensa tarpeisiin lasten ja nuorten omissa toimintaympäristöissä, kuten lähikouluissa. Ennaltaehkäisevä työote painottui toiminnassa, jonka vakiinnuttaminen oli pitkän tähtäyksen tavoite.

Operatiivista kehittämistyötä tehtiin vuosina 2018–2020 sekä kansallisesti että alueellisesti. Näitä toimia kuvataan seuraavissa luvissa. Kansalliseen toimintaan kuuluivat kolme teemaryhmää, tutkimus- ja sidosryhmäyhteistyö, Vaatu-toimijoiden keskinäisen yhteistyön käynnistäminen, opiskeluhuollon ohjausryhmien kehittämisprosessi sekä OT-keskusyhteistyön kehittäminen, joista kustakin on lyhyet kuvaukset seuraavaksi. Viimeiseksi kerrotaan tiedotuksesta ja viestinnästä osana operatiivista toimintaa.

2.1 Teemaryhmät

VIP-verkostossa toimi kolme teemaryhmää: Kouluakäymättömät lapset, Sijoitetut lapset ja Toiminta-alueittain järjestettävä opetus. Kaksi ensimmäistä aihetta valittiin teemaryhmän aiheiksi ajankohtaisuutensa vuoksi. Kolmas valittiin, koska tiedettiin taustaselvitysten pohjalta, että teeman kansallinen kehittäminen on ollut vähäistä.

Teemaryhmien asiantuntijat kutsuttiin tiedossa olevan ansioituneen asiaan perehtyneisyyden vuoksi. Ryhmien jäsenten valintaan vaikutti muun muassa teemaan liittyvä käytännön työn vahva kansallinen näyttö ja kokemus ja/tai tutkimustausta. Lisäksi jäsenistön valinnassa kiinnitettiin huomiota maantieteelliseen ja hallintokuntien edustavuuteen sekä jäsenistön monialaisuuteen. Kutsut ryhmiin lähetettiin opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Asiantuntijaryhmät suunnittelivat ja koordinoivat teemaan liittyvää toimintaa kansallisesti. Kehittämistyö tehtiin ministeriön asettaman ohjausryhmän päättämien VIP-verkoston tavoitteiden mukaisesti. Seuraavassa kukin ryhmä avaa tiivistetysti toiminnan tavoitteet, työskentelyn, tuotokset ja mahdolliset tapahtumat sekä esittelee asiantuntijat.

2.1.1 Koulua käymättömät lapset

Johanna Sergejeff

Teemaryhmä aloitti toimintansa perustamiskokouksessa 11.1.2019. Teemaryhmän kohderyhmänä olivat perusopetusikäisten koulua käymättömät oppilaat laajasti ajateltuna ts. se käsitti sekä kodin että koulun kontekstuaalisten tekijöiden vuoksi koulusta poissaolevat oppilaat.

Teema oli noussut vahvasti esiin mm. VIP-verkostojen yhteistyössä. Valtakunnallisesti koulut olivat pitkittyneissä poissaoloissa usein keinottomia, prosessit olivat hitaita ja oppilaiden poissaolot venyivät liian pitkiksi. Myös kotimainen tutkimus oli varsin niukkaa eikä perustutkimusta oltu tehty ko. kohderyhmän kanssa, esim. kohderyhmän määrästä ei ollut selkeää käsitystä. Asiantuntijaryhmässä olivat mukana ryhmän toiminnan aikana seuraavat henkilöt:

- Marketta Raivio, johtava sosiaalityöntekijä, Pori
- Klaus Ranta, linjajohtaja, HUS
- Tuomo Virtanen, tutkijalehtori, Jyväskylän yliopisto
- Pia Paakkari, apulaisrehtori, Sophie Mannerheimin koulu, Helsinki
- Christine Söderek, kehittämispäällikkö, OPH
- Pirjo Koivula, opetusneuvos, OPH
- Marke Hietanen-Peltola, ylilääkäri, THL (20.1.2020 alkaen)
- Kristiina Laitinen, opetusneuvos, OPH (20.1.2020 alkaen)
- Jussi Pihkala, opetusneuvos, OKM
- Johanna Sergejeff, ohjaava opettaja, Valteri (puheenjohtaja + sihteeri)

Ryhmä kokoontui kahden toimintavuotensa aikana kahdeksan kertaa. Asiantuntijaryhmä asetti toimintansa tavoitteiksi ensimmäisessä kokouksessaan kolme painopistettä: tutkimus, koulutus sekä mahdolliset kansalliset suositukset:

1) tutkimuksen koordinointi mm. ilmiön kartoitus, ydinryhmän alle perustetaan monialainen tutkijakollegio
2) koulutus vuosittaisten kokoontumisajojen merkeissä sekä mahdollisesti myöhemmin interventiokoulutus, kuntien hanketyön ohjaaminen OPH:n ja Valterin toimesta
3) kansallisten suositusten valmistelutyön aloittaminen varhaisesta puuttumisesta yms. kouluille ja yhteisölliseen opiskeluhuoltoon

Tavoitteena oli jalkauttaa konkreettisia toimenpiteitä ja tutkimukseen perustuvaa tietoa sekä interventioita. Lisäksi esiin nousi kouluakäymättömyyteen liittyvän termistön ja käsitteistön yhdenmukaisen määrittelyn tarve.

Asiantuntijaryhmän kokouksessaan linjaama tutkijakollegio aloitti toimintansa 19.9.2019. Tutkijakollegion tavoitteena oli edistää LAPE-työn ja VIP-verkoston tavoitteisiin pohjautuvaa kouluakäymättömyysilmiön monialaista tutkimusyhteistyötä. Ajatuksena oli tukea monitieteellistä keskustelua, tiedon vaihtoa sekä yhteistyötä saman ilmiön parissa työskentelevien tutkijoiden kesken. Samalla pyrittiin aktiivisesti hakemaan synergiaa kouluakäymättömiin oppilaisiin liittyvän tutkimusperustaisen tiedon ja käytänteiden kokoamisessa sekä levittämisessä. Kollegioon kuuluivat toimintakauden aikana seuraavat henkilöt:

- Katarina Alanko, lehtori, tutkija Åbo Akademi
- Noona Kiuru, psykologian apulaisprofessori, Jyväskylän yliopisto
- Piia Ruutu, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto
- Klaus Ranta, linjajohtaja, HUS
- Silja Kosola, nuorisolääketieteen dosentti, Lastentautien tutkimuskeskus, Helsinki
- Tuomo Virtanen, tutkijalehtori, Jyväskylän yliopisto
- Jenni Pelkonen, väitöskirjaopiskelija, Jyväskylän yliopisto
- Sami Määttä, tutkija, Jyväskylän yliopisto
- Mirva Poikola, projektitutkija, Itä-Suomen yliopisto
- Katja Melander, lääkäri/väitöskirjan tekijä, Helsingin yliopisto

- Kreeta Pölönen, lakimies/ väitöskirjan tekijä, Länsi- ja Sisäsuomen AVI
- Kati Vasalampi, professori, Jyväskylän yliopisto

Kollegio kokoontui toimintakauden aikana viisi kertaa. Se jakoi verkostossa tietoa omasta tutkimuksestaan sekä tietoa aihetta sivuavista tutkimuksista. Toiminnan aikana käynnistyi useampi yhteisartikkelin kirjoittaminen mm. kouluterveyskyselyyn liittyvästä aineistosta. Lisäksi Sami Määttä ja Jenni Pesonen osallistuivat Opetushallituksen rahoittamina Koulua-käymättömyys Suomessa -raportin kirjoittamiseen (https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kouluakaymattomyys-suomessa). Raportti on ensimmäinen Suomessa tehty kartoitus runsaiden koulupoissaolojen yleisyydestä, niiden oletetuista syistä ja puuttumisen malleista. Tutkijakollegion jäsenet osallistuivat puheenvuoroillaan myös Kokoontumisajojen ohjelmaan. Kollegio jatkaa toimintaansa myös vuonna 2021.

Asiantuntijaryhmän tavoitteena oli lisätä teemaan liittyvää **koulutusta** ja se organisoikin kahdet kansalliset kokoontumisajot; Koulua kouluakäymättömille 27.3.2019 ja Don't Give Up On Us 15.9.2020. Molemmat tapahtumat saivat suuren yleisösuosion, mikä kertoi teeman ajankohtaisuudesta ja koulutuksen tarpeellisuudesta.

Lisäksi osa asiantuntijaryhmästä osallistui INSA:n – International Network for School Attendance – järjestämään kansainväliseen konferenssiin Oslossa Norjassa. Konferenssin tuliaisina oli mm. kansainvälisiä kontakteja ja malleja kehittämistyön tueksi sekä aiheeseen liittyvä käännösvideo. Osa asiantuntijaryhmästä toimii Pohjoismaisen Erasmus+ KA2 -hankkeen Problematic School Absence: Improving Systems ans Tools viiteryhmänä ja auttavat työssä mm. kommentoimalla työstössä olevia raportteja.

Kansallisten suositusten suhteen asiantuntijaryhmä jäi joulukuussa 2020 odottamaan opetus- ja kulttuuriministeriön mahdollista aiheeseen liittyvää hankekokonaisuutta.

2.1.2 Sijoitetut lapset

Terhi Ojala

Teemaryhmän tavoitteena oli koota yhteen aiheeseen liittyvät keskeiset toimijat keskustelemaan sekä vaihtamaan ja jakamaan keskenään ajankohtaisasioita, osaamista sekä tutkimustietoa. Ryhmän toiminta käynnistyi 10.6.2019 ja ryhmä kokousti yhteensä 10 kertaa toimintakauden aikana. Osa kokouksista toteutettiin etä- ja osa läsnäolokokouksina Helsingissä.

Ryhmän yhtenä tavoitteena oli lisätä teemaan liittyvää koulutusta ja yleistä tietoisuutta. Ryhmä organisoi kaksi kansallista koulutustilaisuutta. Ensimmäisen Don't Give Up On Us 15.9.2020 yhteistyössä Kouluakäymättömien -ryhmän kanssa ja toisen Tää on mun elämää! -webinaarin 1.12.2020. Tilaisuuksiin osallistui satoja ammattilaisia, joka kertoi teeman koulutuksien tarpeellisuudesta.

Teemaryhmässä toteutettiin sähköinen kysely sijaishuoltopaikkojen ja koulun välisestä yhteistyöstä. Kysely kohdennettiin sijaishuoltoa järjestäville toimijoille. Yleisenä tuloksena voitiin vastausten perusteella todeta, että pääosin yhteistyö sujuu hyvin tai erinomaisesti. Sujuvaan yhteistyöhön kuuluu muun muassa tiedonkulku, monipuolinen yhteistyö, yksilöllinen tuki ja nopea reagointi. Sijoitetun lapsen tai nuoren koulunkäyntiin liittyviksi suurimmiksi vaikeuksiksi vastaajat nimesivät opettajan tai koulun, tuen saamisen vaikeudet sekä oppilaaseen liittyvät pulmat. Tietoa ja tukea vastaajat toivovat koulutusjärjestelmään ja koulun päätöksen tekoon liittyen.

Teemaryhmässä tuotetiin lisäksi VIP:n nettisivuille tietoisku Näin sijaishuollossa asuvan lapsen sivistyksellisiä oikeuksia vahvistetaan koulun ja lastensuojelun yhteistyöllä.

Asiantuntijaryhmä:

- Tarja Heino, professori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- Helena Inkinen, kokemusasiantuntija, Pesäpuu ry (2019)
- Sari Granroth-Nalkki, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri
- Tiina Korpela-Liimatainen, johtava rehtori, Valtion koulukotikoulu
- Pirjo Koivula, opetusneuvos, Opetushallitus
- Katariina Korhonen, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, Kuopio (vuonna 2020)
- Laura Nyyssönen, lastensuojelun sosiaalityöntekijä, Kuopio (vuonna 2019)
- Terhi Ojala, hanke- ja koulutuspäällikkö, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri (puheenjohtaja)
- Jussi Pihkala, opetusneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö
- Aila Puustinen-Korhonen, erityisasiantuntija, Kuntaliitto
- Mia Tapiola, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Carea
- Christine Välivaara, kehittämispäällikkö, Pesäpuu ry (2019–2020)

Toimikauden päättyessä jäsenet olivat yksimielisiä ryhmän tarpeellisuudesta mm. tärkeänä tiedonvaihdon kanavana. Ryhmän toiminnalle toivottiin jatkoa myös vakiinnuttamiskaudelle, jolloin suunnitelmissa on muun muassa kannanottojen laatiminen.

2.1.3 Toiminta-alueittain järjestettävä opetus

Päivi Lång ja Pirjo Koivula

Toiminta-alueittain järjestettävä opetus -teemaryhmä on kokoontunut yhteensä 14 kertaa. Asiantuntijaryhmän ensimmäinen kokous oli 11.6.2019 ja vuonna 2020 aloitetut toiminnot ovat jatkuneet uudella VIP-toimintakaudella 2021. Teemaryhmän tavoitteena on kuvata ja kehittää toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen pedagogiikkaa ja toimintatapoja. Toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen on kaivattu tarkempia ohjeistuksia ja selkeämpiä, yhteisesti laadittuja toimintamalleja, jotka vastaisivat vallitseviin käytänteisiin ja hallinnollisiin päätöksiin liittyviin haasteisiin. Teemaryhmä jakaa tietoa toimivista käytänteistä koulutuksissa ja se on tuottanut tukimateriaaleja opetushenkilöstölle, vanhemmille ja muille asiantuntijoille.

Teemaryhmän puheenjohtajana toimii opetusneuvos Pirjo Koivula Opetushallituksesta. Asiantuntijaryhmään ovat kuuluneet seuraavat:

- Hannu Heiskala, lastenneurologi, linjajohtaja (em.) HUS
- Maarit Lasanen, rehtori, Elmeri-koulut,
- Päivi Lång, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri
- Irene Rämä, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto
- Lauri Räty, erityisluokanopettaja, Jyväskylä
- Maarit Varvikko, sosiaalityöntekijä, Helsinki
- Aino Äikäs, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto sekä
- Jussi Pihkala, opetusneuvos opetus- ja kulttuuriministeriö

Teemaryhmä on työstänyt ja koonnut VIP-verkoston sivuille toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen tueksi tietoiskuja ja materiaaleja, kuten kyselytyökalu ”Milloin siirrytään toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen?”, vinkkejä kirjallisuudesta, artikkeleista ja tallennettuja luentoja. Teemaryhmä suunnitteli ja toteutti kaksi opasta vaikeavammaisten oppimisen tukeen liittyen. Tulostettavat oppaat on suunnattu sekä huoltajille että ammattihenkilöstölle:

- **Opin ja osaan.** Toiminta-alueittain järjestettävä opetus perusopetuksessa
- **Kaikki oppii!** Pidennetty oppivelvollisuus ja oppimisen mahdollisuudet

Oppaat ovat saatavilla myös ruotsiksi. Oppaista saatu palaute on ollut hyvää ja ne on koettu tarpeellisiksi.

Teemaryhmä suunnitteli syksyllä 2020 webinaarisarjan ”Toiminta-alueittain järjestettävä opetus”. Se toteutettiin yhteistyössä Aluehallintovirastojen kanssa helmi-huhtikuussa 2021. Webinaarisarja käsitti 4 x 2,25 tunnin verkkovälitteisiä ja tallennettuja luentoja aiheena mm. hallinnolliset päätökset ja pedagogiset asiakirjat, pedagogiset ratkaisut toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa, arviointi, tavoitteiden asettaminen, digipedagogiikka. Osallistujia webinaareissa on ollut noin 200–250 / kerta.

Teemaryhmässä on työstetty selkokielistä opasta vaikeavammaisten opetuksesta Suomessa. Se on suunnattu maahanmuuttotaustaisille huoltajille. Opas on käännetty 12 yleisimmälle Suomessa puhutulle kielelle sekä viittomakielelle.

Ryhmässä on ideoitu kirja Toiminta-alueittain järjestettävästä opetuksesta mm. opettajakoulutuksessa käytettäväksi. Kirjan toimittajina ovat Irene Rämä & Aino Äikäs. Kirja julkaistaan PS-kustannuksen kustantamana alkuvuodesta 2022.

Teemaryhmä jatkaa yhdessä moniammatillista toimintaa pohtien mm. toiminta-alueittaisen opetuksen arviointia ja siihen liittyviä ohjeistuksia. Tutkijatohtori Irene Rämän selvitys Oppimisen edistymisen seuraamisesta ja arvioinnista toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa (Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2021:1) ohjaa teemaryhmässä tapahtuvaa kehittämisideointia jatkossa.

2.2 Tutkimus- ja sidosryhmäyhteistyö

Terhi Ojala

Tärkeää oli monipuolinen sidosryhmä- ja tutkimusyhteistyö ja sitä tehtiin eri tahojen kanssa useilla tavoilla; kumppanuuksin, yhteistyötapaamisin ja -kokouksin, tiedottein ja muun viestinnän keinoin.

Yksi keskeinen yhteistyötaho asetettiin VIP-verkoston tavoitteissa: yhtenä neljästä päätavoitteesta oli yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa. Tämä on toteutunut hyvin VIP-verkoston ja Itä-Suomen yliopiston professori Eija Kärnän johtamassa Tutkimusperustainen vaativaan erityiseen tukeen liittyvän osaamisen vahvistaminen opettajankoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa (TUVET)-tutkimushankkeessa. Hankehakemukseen on kirjattu: ”hanke tuottaa tutkimukseen perustuvaa tietoa, sisältöjä ja malleja vaativaan erityiseen

tukeen ja siihen liittyvään moniammatilliseen yhteistyöhön perusopetuksen opettajankoulutukselle ja täydennyskoulutukselle. Hanke tukee kansallisen vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkoston eli VIP-verkoston toimintaa. Hanketta toteuttavat Itä-Suomen, Helsingin ja Jyväskylän yliopistot yhteistyössä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin kanssa, jolla on merkittävä vaativan erityisen tuen tuntemus.

TUVET-hankkeessa on tuotettu vaativaan erityiseen tukeen liittyen muun muassa täydennyskoulutuksia, erilaisia materiaaleja ja blogeja, luotu yliopistojen opettajankoulutukseen yhteisiä koulutussisältöjä sekä tehty tutkimuksia myös yhteistyössä VIP-verkoston kanssa. Lisäksi TUVET-henkilöstö ja VIP-yhdyshenkilöt sekä tutkimuksen edustajat ovat käyneet terminologiaan liittyvää keskustelua kahdessa miniseminaarissa opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen edustajien kanssa. Talvella 2020 vaativa erityinen tuki oli Kasvatustieteen päivien alasessiona ensimmäistä kertaa. Alasession puheenjohtajina toimivat yhdessä Aino Äikäs TUVET-hankkeesta ja Terhi Ojala VIP-verkostosta. TUVET-hankkeen toimintakausi on 01.01.2019–30.06.2021 ja sen rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

Tutkimusyhteistyötä tehtiin myös Jyväskylän ja Helsingin yliopistojen kanssa. VIP:n avulla rahoitettiin Jyväskylän yliopiston tutkija Sami Määtän ja tutkimusryhmän Kouluakäymättömyys Suomessa – kartoitus, johon viitataan luvussa 2.1.1. Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen yhteistyössä toteuttamaa InTo-tutkimusta edistettiin niin ikään osarahoituksella. InTo-tutkimus paneutuu toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen toteuttamisen kysymyksiin ja tutkimustuloksia odotetaan valmistuviksi vuoden 2021 aikana. Niin ikään tehtiin yhteistyötä Lapin yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston kanssa. Helmikuussa 2021 julkaistiin selvitys "Sairaalaopetus, Elmeri-koulut ja valtion koulukotikoulut - kolmen vaativan erityisen tuen toimijan tilannekuva osana VIP-verkoston kehittämistä (Äärelä & Huusko 2021). Selvitys avaa toimijoiden opetusyksikkö-, oppilas- ja opetushenkilöstöprofiileja, opetusyksiköiden keskeisintä merkitystä, haasteita ja tulevaisuuskuvaa.

VIP:lle tärkeitä **yhteistyökumppaneita** olivat Aluehallintovirastot, joiden edustajia kutsuttiin tiedonvaihto-, keskustelu- ja yhteistyötilaisuuksiin kahdesti: 19.12.2018 sisäasiainministeriöön sekä 27.1.2020 opetus- ja kulttuuriministeriöön. Tilaisuuksissa käsiteltiin ja kehitettiin yhdessä muun muassa aluksi LAPE-muutosohjelman ja myöhemmin Tulevaisuuden sote-keskusten, OT-keskuskehittämisen ja VIP-verkoston yhdyspintoja, VIP-verkoston alueellisten ydinryhmien ja aluehallintovirastojen yhteistyötä sekä niin sanottua vaatu-toimintaa. Tilaisuuksissa oli läsnä Aluehallintovirastojen opetus- ja kulttuuritoimen sekä peruspalvelujen edustajia, sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijoita, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen edustajia sekä VIP-verkoston operatiivisen toiminnan vastuuhenkilöt Oppimis- ja ohjauskeskus Valterista.

Eräs keskeinen **sidosryhmä** olivat kansalliset suomen- ja ruotsinkieliset liitot ja järjestöt, jotka edustivat haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja nuoria, vaativaa tukea, erityisyyttä tai vammaisuutta. Järjestöjen kanssa järjestettiin kaksi tiedonvaihto- ja keskustelutilaisuutta: 9.10.2018 opetus- ja kulttuuriministeriössä ja 3.10.2019 Opetushallituksessa. Tilaisuuksiin lähetettiin sähköpostikutsut 29 järjestön edustajalle. Järjestötapaamisissa esiteltiin sekä VIP-verkoston monipuolista kansallista ja alueellista kehittämistyötä että järjestöissä käynnissä olevia vaativan erityisen tuen teemaan liittyvää toimintaa sekä keskusteltiin yhteistyön muodoista, tarpeista ja mahdollisuuksista.

2.3 Vaatu-toiminta

Vaatu-toiminnaksi kutsutaan Elmeri-koulujen, Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin, sairaala-opetuksen ja Valtion koulukotikoulun vaativaan erityiseen tukeen liittyvää kansallista yhteiskehittämistä, joka mainitaan opetus- ja kulttuuriministeriön Vaativan erityisen tuen -kehittämistyöryhmän raportissa (2017).

Vaatu-toimijat ovat kehittäneet yhdessä sekä kansallisesti että alueellisesti uudenlaista moniammatillista vaativaa konsultaatio -palvelua varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen järjestämisen tueksi erityisen vaativissa oppimisen ja koulunkäynnin tilanteissa. Konsultaatioon voidaan yhdistää tarvittaessa myös Osaamis- ja tukikeskus (OT) sekä muita ammattilaispalveluita. Konsultaation ensisijaisena tarkoituksena on löytää yhdessä lähitoimijoiden kanssa ratkaisuja lapsen ja nuoren omaan ympäristöön sekä vahvistaa paikallista pedagogista tukea ja monialaista verkostoyhteistyötä. Kehitettävää palvelua kuvataan sivulla https://vip-verkosto.fi/vaativa-konsultaatio/

2.3.1 Vaatu-toiminta vuonna 2019

Terhi Ojala

Vaatu-toiminta käynnistettiin kick off-kokoontumisella **20.3.2019** Opetushallituksen tiloissa. Tuolloin tavoitteena oli keskinäisen tutustumisen ja toimintojen esittelyjen lisäksi VIP-toiminnan kehittämisnäkökulmien ja vaativan erityisen tuen palvelutarjonnan yhteinen tarkastelu. Tilaisuudessa kuultiin vaatu-toimijoiden, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen edustajien puheenvuorojen lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön sosiaalineuvos Marjo Maljan yhdyspinta-ajatuksia ja näkemyksiä LAPE-muutosohjelman, OT-keskuskehittämisen ja VIP-verkoston välillä. Ensimmäiseen tapaamiseen oli kutsuttu sairaalaopetuksen kehittämisverkoston jäseniä, Valtion koulukotikoulun johtoa, Valterin johtava rehtori ja alueelliset yhdyshenkilöt sekä koordinaattori, Elmeri-koulujen rehtorit sekä alueellisten ydinryhmien puheenjohtajat.

Yhteisten asioiden työstöä ja yhteisen ymmärryksen luomista jatkettiin mittavine ennakkokysymyksineen **13.5.2019** skype-kokouksessa, johon oli kutsuttu okm:n ja Oph:n edustajien lisäksi yksi edustaja kustakin vaatu-toimijasta. Keskustelun päätavoitteena oli yhteisesti pohtia ja suunnitella vaativan erityisen tuen palvelujen tarjontaa kansallisesti. Keskeisiä keskusteltavia asioita olivat muun muassa: Mitä vaativan erityisen tuen palveluiden tarjonta tarkoittaa kunkin toimijan näkökulmasta? Mitä (esim. osaamista) siihen vaaditaan? Mitä haasteita toimintaan liittyy? Ovatko kaikki toimijat halukkaita olemaan mukana yhteisessä kehittämistyössä? Miten järjestäydymme yhteisesti ja mitä siihen tarvitaan? Mahdollistaako taustaorganisaatio/omistajataho toiminnan? Mitä ja millaisia palveluja tuotamme yhteisesti, mitä erikseen? Millä alueilla operoimme? Miten palveluista informoidaan opetuksen järjestäjiä? Miten etenemme ja millä aikataululla? Miten linkitymme aikanaan OT-keskuksiin? Keskustelujen lisäksi Skype-kokouksessa suunniteltiin kesäkuun työpajaa, jossa sovittiin jatkettavan yhteisen näkökulman hiomisen työstöä. Tässä yhteydessä tällä tarkoitettiin yhteistä työtä eri tulokulmista.

Seuraava yhteinen tapaaminen oli toiminnallinen työpaja **12.6.2019**. Tällöin osallistujajoukko oli pienempi kuin maaliskuun kokouksessa. Kukin vaatu-toimija valitsi keskuudestaan edustuksellisuuden huomioiden sopivimmat osallistujat. Työpajan tavoitteena oli vaativan

erityisen tuen palvelutarjonnan tarkastelu ja paneutuminen erityisesti konsultaatioon, yhteistyöhön, rooleihin sekä ns. yhteiseen hissipuheeseen. Vuoden viimeinen työpaja toteutettiin **18.11.2019**. Pajapäivä jatkoi kesäkuussa aloitettua toiminnallista työskentelyä yhteisen ymmärryksen lisäämisessä ja suunnittelua vaativan erityisen tuen palveluiden kehittämisessä. Tarkoituksena oli ripeästi edeten ja aktiivisesti työskennellen paneutua mahdollisuuksiin ja hidasteisiin sekä edetä kohti konkretiaa. Työpajassa muun muassa kuultiin onnistuneista yhteistyöstä toisen / toisten vaatu-toimijoiden kanssa vaativaa tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren asioiden edistämisessä sekä aloitettiin yhteisprosessina luomaan VIP-verkoston kannanottoa lasten ja nuorten kasvuympäristön psyykkisen hyvinvoinnin edistämiseen ja ylläpitämiseen. Kannanoton viimeistelyyn valtuutettiin ja valittiin edustajat kaikilta vaatu-toimijoilta. Kirjoittajien yhteisvoimin valmistui kantaa ottava teksti; Opiskeluhuolto on hyvinvoivan koulun sykkivä sydän. Kannanotto esiteltiin VIP-ohjausryhmälle, jossa teksti sai paljon myönteistä palautetta ajankohtaisuudestaan ja keskeisen teeman esille nostosta ja osin myös kriittistä arviointia erityisesti oppilashuoltoon liittyvästä osuudesta. Tästä syystä tekstiä sellaisenaan ei edistetty julkaistavaksi.

2.3.2 Vaatu-työnyrkki ja Vaatu-toiminta vuonna 2020

Pirjo Koivula

Aloite Vaatu-toimijoiden osallistamiseksi aikaisempaa enemmän suunnittelemaan yhdessä työtään ja tulevan toiminnan suuntalinjoja sai myönteistä palautetta eri toimijaryhmistä. Tehtävään koottiin työnyrkki, johon **30.1.2020** kutsuttiin VIP-ohjausryhmän jäsenet, jotka edustavat toimijoita ja tutkimusta **Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa** Kehittämisryhmän loppuraportin Kehittämisehdotus 3:n mukaisesti.

Vaatu-työnyrkin varsinaiset jäsenet:

- Nina Ekqvist, sairaalaopetus
- Tiina Korpela-Liimatainen, Valtion koulukotikoulu
- Tiina Mäenpää, Elmerit
- Anne Vierelä, Valteri
- Tanja Äärelä, tutkimus

Työnyrkin kokouksiin ovat osallistuneet opetus- ja kulttuuriministeriöstä opetusneuvos Jussi Pihkala ja Opetushallituksesta opetusneuvokset Maj-Len Engelholm ja Pirjo Koivula. Vaatu-työnyrkin varajäseniksi tulivat Satu Nevala sairaalaopetuksesta, Jan Weckström valtion koulukotikoulusta, Sanna Mutikainen Elmereistä, Terhi Ojala Valterista ja Jyrki Huusko tutkimuksen edustajana.

Tärkeä osa Vaatu-työnyrkin työtä on ollut jäsenten osallistuminen muuhunkin VIP-työhön, kuten erilaisiin työpajoihin ja kokouksiin. Jäsenet ovat edustaneet paitsi työnyrkkiä ja siten yhteistä Vaatu-kehittämistä, niin myös omaa taustaryhmäänsä. Työnyrkin varsinaiset jäsenet ovat olleet kansallisen VIP-ohjausryhmän jäseniä, lisäksi he toimivat keskeisesti myös oman taustaryhmänsä kehittämistyössä. Tämä on varmistanut tiedonkulkua kaikkien eri toimijoiden yksikköihin, mutta myös näiltä kansalliselle tasolle.

Korona-pandemiasta johtuvat syyt vaikuttivat jonkin verran työnyrkin käynnistymiseen. Ensimmäisessä Skype-kokouksessa **12.2.2020** mietittiin, mitä opetus- ja kulttuuriministeriön Perusopetuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelmassa mainittu VIP:n

vakiinnuttaminen merkitsee. Osallistujat pohtivat esityksiä tulevaisuuden käytännön toimiksi. Kokoukseen osallistuivat Vaatu-työnyrkin jäsenten lisäksi alueellisten ydinryhmien puheenjohtajat, varapuheenjohtajat, Valterin operatiivisina toimijoina alueiden yhdyshenkilöt yhdessä Jussi Pihkalan ja Pirjo Koivulan kanssa.

Muuttuneen Korona-tilanteen vuoksi **21.4.2020** suunniteltu laajempi Vaatu-työpaja muuttui lyhyemmäksi Teams-kokoukseksi. Siihen osallistuvat kansallisen Vaatu-työnyrkin jäsenet ja varajäsenet, viiden alueen Vaatu-puheenjohtajat sekä ministeriön ja Opetushallituksen edustajat. Näissä tilaisuuksissa on ollut tärkeää saada kuulumiset kansalliselta tasolta sekä eri alueiden tilannekatsaus. Huhtikuun kokouksen erityisteemana oli Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskuksen CROSP-hankkeen esittely. Vaatu-työssä voidaan hyödyntää niitä materiaaleja, joita on kehitetty tässä hankkeessa 31:n Euroopan maan yhteistyönä. Hankkeessa on mukana eri maiden opetusministeriöiden nimeämien edustajien lisäksi useita kansainvälisiä tutkijoita. Pirjo Koivula on kutsuttu hankkeen ohjausryhmään edustamaan jäsenmaiden kansallisia koordinaattoreita. CROSP-hankkeesta on tietoa luvussa 2.3.4.

Vaatu-työnyrkin varsinaiset ja varajäsenet sekä Valterin alueyhdyshenkilöt kokoontuivat **2.6.2020** Teams-kokoukseen. Erityisteemana oli Kokeilukeskuksen edustajien Valpuri Kurpan ja Paula Tyrväisen kokeilukokonaisuuden käynnistymisen ja kokeilutoiminnan esittely. Kokouksessa työstettiin muutamia CROSP-hankkeeseen liittyviä kysymyksiä, jotka ovat avuksi myös Vaatu-kehittämisessä. Kokeilukokonaisuudesta on lisää tietoa luvussa 2.3.5.

Kokeilukeskuksen ehdotuksesta **12.6.2020** pidettiin laajennettu kokous, johon osallistui 3–4 edustajaa eri Vaatu-toimijaryhmistä. Kokouksessa pohdittiin yhteisen Vaatu-työn ja kehittämistoiminnan tavoitteita sekä mietittiin seuraavan syksyn tiekarttaa. Teams-tapaamisessa jatkettiin CROSP-kyselyyn vastaamista.

Vaatu-työnyrkin ja VIP-alueiden yhdyshenkilöiden kokous pidettiin **9.9.2020**. Kokouksessa pohdittiin osallisuuden lisäämistä toiminnan eri tasoilla ja kohderyhmien osallistamista ja konsultaatiota käsitteenä sekä konsultaation eri muotoja.

10.12.2020 oli laaja Teams-tapaaminen, johon oli kutsuttu kaikki Sairaalaopetus, Elmeri-koulut ja Valtion koulukotikoulut -selvityksessä mukana olleiden yksikköjen edustajat sekä Valterin johto ja alueiden yhdyshenkilöt. Kokouksen pääsisältö oli Jyrki Huuskon ja Tanja Äärelän tekemän selvityksen tulosten julkistaminen ja asiasta käyty keskustelu. Lisäksi kokouksen asialistalla oli kolmen aluehakkeen esittelyt ja ministeriön puheenvuoro ajankohtaisista asioista.

Alueellisen vaatu-toiminnan kehittäminen kuvataan kunkin alueen teksteissä luvussa 3.

2.3.3 Vaatu-toimijoiden sisäinen täydennyskoulutus

Terhi Ojala

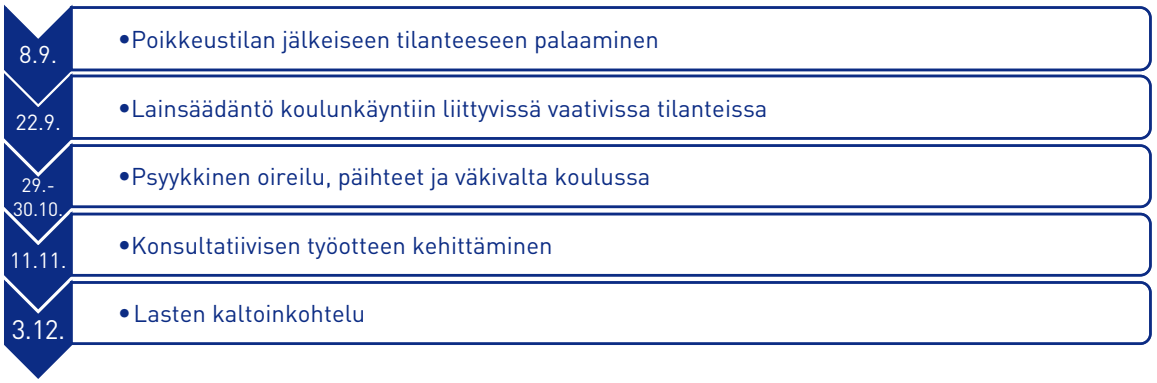
Vaatu-toimijoiden osaamisen syventämiseksi ja päällekkäisyyksien poistamiseksi sekä kentän tarpeisiin vastaamiseksi ja palvelujen yhteisen tuottamisen tukemiseksi organisoitiin täydennyskoulutuskokonaisuus.

Suunnittelusta ja toteutuksesta vastasi Vaatu-työryhmä (kokoonpano alla) yhdessä. Aluksi ryhmän jäsenet kartoittivat omista tausorganisaatioistaan olemassa olevaa koulutusmateriaalia sekä kouluttautumistarpeita ja –toiveita. Näiden pohjalta yhdessä luotiin kuuden päivän kokonaisuus, joka alkuperäissuunnitelmasta poiketen toteutettiin etänä Koronan vuoksi syksyllä 2020. Koulutukseen osallistuivat organisaatioiden valitsemat ammattilaiset, jotka todennäköisimmin jatkossa ovat osa alueellista operatiivista vaatu-tiimiä.

Koulutukset striimattiin Helsingistä, jossa ne myös tallennettiin kouluttajien luvalla. Koulutustallenteet editoitiin, tekstitettiin ja siirrettiin Claned-oppimisympäristöön, joka hankittiin tätä rakentuvaa vaatu-yhteistyötä varten. Tallenteet ja koulutusmateriaalit ovat myös koulutuksen jälkeen vaatu-toimijaorganisaatioiden hyödynnettävissä.

Koulutuksen ajankohdat ja teemat syksyllä 2020:

KUVIO 1. KOULUTUKSEN AJANKOHDAT JA TEEMAT SYKSYLLÄ 2020

Osallistujilta kerättiin jälkikäteen sähköisesti palaute, jonka palautusprosentti oli noin 40. Vastaajien mukaan koulutuksen tavoitteet (toisiinsa tutustuminen, osaamisen tunnistaminen ja vahvistaminen sekä yhdessä kehittyminen vaativassa konsultaatiossa) saavutettiin hyvin, kouluttajien koettiin olleen asiansa hyvin osaavia ja koulutuksen koettiin lisänneen ja vahvistaneen osaamista sekä edistäneen alueellista vaatu-ryhmäytymistä.

Koulutussuunnitteluryhmän kokoonpano:

- Elmerit: rehtori Satu Varpainen (Sateenkaaren koulu, Pieksämäki) ja rehtori Sanna Mutikainen (Honkalampi-keskuksen koulu Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä).
- Sairaalaopetus: koulun johtaja Satu Nevala (Tiernan koulu, Oulu) ja dosentti Tanja Äärelä (Lapin yliopisto).
- Valtion koulukotikoulu: johtava rehtori Tiina Korpela-Liimatainen, rehtori Sirpa Koskinen (Sippolan koulukoti) sekä apulaisrehtori Sanna Välitalo (Vuorelan koulukoti).
- Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri: ohjaavat opettajat Taru Antila ja Sanna Vallenius sekä hanke- ja koulutuspäällikkö Terhi Ojala.

2.3.4 CROSP – Changing Role of Specialist Provision In Supporting Inclusive Education – Erityisopetuksen muuttuva rooli inklusiivisen opetuksen tukemisessa

Pirjo Koivula

Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus (European Agency for Special Needs and Inclusive Education) on jäsenmaidensa perustama organisaatio, joka toimii erityisopetuksen alan yhteistyöfoorumina. Sitä ylläpitävät ja rahoittavat jäsenmaiden opetusministeriöt ja Euroopan Komissio. Jäsenmaita kehittämiskeskuksessa on 31.

Kehittämiskeskus kerää, käsittelee ja jakaa eurooppalaista ja maakohtaista tietoa sekä tarjoaa jäsenmailleen edellytykset oppia toinen toiseltaan monipuolisesti vaihtamalla tietoja ja kokemuksia. Keskuksen pitkän ja lyhyen aikavälin ohjelmat peilaavat sekä jäsenmaiden painotuksia että EU:n yhteisiä linjauksia erityistä tukea tarvitsevista oppijoista ja inklusiiviseen opetukseen tähtäävien toimien edistämisestä.

CROSP-hanke on yksi Kehittämiskeskuksen tämänhetkisistä pitkän aikavälin hankkeista. Sen tarkoituksena on määrittää ja analysoida maakohtaisessa politiikassa ja käytännöissä ne tekijät ja keskeiset poliittiset linjaukset, jotka vaikuttavat erityisopetuksen uudelleenorganisointiin ja uudistamiseen pyrittäessä inklusiiviseen opetukseen. Tämän hankkeen tavoitteet ovat linjassa ja samankaltaisia Vaatu-työn tavoitteiden kanssa ja CROSP-hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää Vaatu-kehittämistyössä.

Vaiheessa 1 (2017–2018) kartoitettiin Kehittämiskeskuksen jäsenmaiden aiempia ja nykyisiä suuntauksia erityisopetuksen suhteen ja hahmotettiin tulevia linjauksia. Vaiheen 2 (2019–2022) tarkoituksena on kehittää vaikuttavia strategioita erityisopetuksen muuttuvan roolin parantamiseksi inklusiivisen opetuksen toteuttamisessa. Tällaista työkalua kehitettäessä olisi keskityttävä niihin neljään päänäkökohtaan, jotka vaiheessa 1 määritettiin ratkaiseviksi **muutettaessa erityisopetuksen roolia resurssiksi, jolla tuetaan yleisopetusta.**

Päänäkökohtia ovat:

- **Hallintomekanismit** erityis- ja yleisopetuksen yhteistyön tukemiseksi kaikilla tasoilla.
- **Rahoituspolitiikka ja -strategiat**, joilla tuetaan erityisopetuksen sitoutumista inklusiiviseen opetukseen.
- **Valmiuksien kehittämismekanismit**, joiden avulla **erityisopetuksen ammattilaiset** voivat **tehokkaasti tukea yleisopetuksen sidosryhmiä*.**
- Erityisopetuksen **laadunvarmistusmekanismit**, joilla **edistetään avoimia/läpinäkyviä ja vastuullisia inklusiivisen opetuksen järjestelmiä.**

* Hankkeessa tunnustetaan yleisopetuksen opettajiin liittyvien valmiuksien kehittämiskysymysten merkitys. Tämä ei kuitenkaan ole hankkeen painopiste.

Toisessa vaiheessa jäsenmaat korostivat erityisesti, että tämä työkalu voisi

- painottaa noudatettavia vaiheita ja sisältää muutoksia tukevia **konkreettisia suosituksia eri tasoilla**;
- sisältää **yhteisen indikaattorikehyksen** jäsenmaiden kantojen kartoittamiseksi muutosprosessissa (eli "missä" jäsenmaat ovat). Yleis- ja erityisopetuksen sidosryhmät voisivat käyttää näitä perusteita **tukeakseen erityisopetuksen muuttamista inklusiiviseksi opetukseksi;**
- yksilöidä **ratkaisevia tekijöitä ja keskeisiä moottoreita**, **joilla muutetaan erityisopetuksen roolia inklusiivisen opetuksen tukemisessa;**
- sisältää **ohjeita tai tarkistuslistan, joka mahdollistaa omien käytäntöjen pohdinnan**.
- esitellä **tiedotusstrategioita**, joita voidaan käyttää päätöksentekijöiden, alan ammattilaisten ja keskeisten sidosryhmien kannustamiseksi työkalun käyttöön.

Vertaisoppimiseen perustuva lähestymistavan avulla jäsenmaiden olisi voitava määrittää yhdessä tehokkaita politiikkalinjauksia ja strategioita, joilla tuetaan erityisopetuksen muuttuvaa roolia pyrittäessä inklusiivisiin prosesseihin sekä oppia toistensa haasteista, epäonnistumisista ja kokemuksista.

Vertaisoppimiseen perustuvalla lähestymistavalla on kolme toisiinsa liittyvää tavoitetta. **Sisältöön liittyvä tavoite**, johon sisältyy järjestelmällinen oppiminen jäsenmaiden välillä. Se voi myös tarjota näyttöä politiikkalinjausten ja strategioiden vaikuttavuudesta ja tehokkuudesta. **Prosessiin liittyvä tavoite**, johon sisältyy yhteistoiminnallinen arviointi ja omien käytäntöjen pohdinta, jolloin jäsenmaat voivat oppia toisiltaan tunnistamalla nykyisten politiikkojen ja strategioiden vahvuudet ja haasteet muuttaessaan erityisopetuksen roolia pyrittäessä inklusiiviseen opetukseen. **Tuotokseen liittyvä tavoite**, johon sisältyy työkalun kehittäminen sekä tiedotus- ja seurantatoimet kansallisella tasolla.

Osallistujamaille tuli yksityiskohtainen kysymyspatteristo vastattavaksi. Kysymyksiä toivottiin vastattavaksi yhdessä sidosryhmien kanssa. Kysymykset olivat sellaisia, että ne ovat hyödyllisiä myös Vaatu-työn kehittämisessä. Niinpä Vaatu-toimijoiden 2.6.2020 ja 12.6.2020 pidettyjen kokousten yhtenä sisältönä oli näiden kysymysten pohtiminen yhdessä. Vastaukset liitteessä 1.

2.3.5 Opetushallituksen Kokeilukeskuksen Kokeiluohjelman tavoitteet

Pirjo Koivula

Opetushallituksen Kokeilukeskus käynnisti toukokuussa 2020 kokeiluohjelman, ja siihen osallistui neljä tiimiä Opetushallituksesta. Vaatu-toiminta oli yksi mukaan päässeistä. Ohjelman tavoitteena oli synnyttää uusia tapoja koulujen kehittämistyön tukeen ja ohjaukseen.

Vuoden 2020 aikana Kokeilukeskus järjesti ohjelmaan osallistuneille yhteisiä työskentelysessiota, tiimikohtaisia mentorointeja ja vertaisoppimista, niin tiimien kuin eri virastojen välillä. Kokeilukeskus tuki erityisesti Vaatu-työn kansallisia vastuuhenkilöitä. Mukana olivat opetusneuvokset Kristiina Laitinen ja Pirjo Koivula Opetushallituksesta. Lisäksi opetusneuvos Jussi Pihkala opetus- ja kulttuuriministeriöstä osallistui joihinkin mentorointeihin. Lisäksi keskeisinä käytännön toimijoina olivat Vaatu-työnyrkin edustajat.

Vaatu-työnyrkin kokouksissa pohdittiin kehittämistoiminnan kannalta keskeisiä kysymyksiä. Osallistaminen ja osallisuus koettiin kehittämis- ja kokeilutoiminnassa tärkeinä, koska eri toimijoiden lähtökohdat, kohderyhmät, osaaminen ja resurssit ovat erilaisia. Myös hallinto ja omistajatahot ovat erilaisia. Vaatu-toimintaan on kuulunut konsultaation kehittäminen. Työnyrkissä pohdittiin konsultaation käsitettä, sekä sitä, millaisena konsultaatio näyttäytyy konkreettisesti kunkin toimijatahon työssä. Tulosten odotetaan näkyvän kentän toimijoiden parempana tukena siten, että myös vahvaa tukea tarvitseva lapsi- ja nuori saisi tarvitsemansa tuen.

Kokeiluohjelman päätteeksi järjestettiin arviointiakvaario 16.12. 2020. Sen avulla syvennettiin ymmärrystä kokeiluista ja niiden vaikutuksista. Kokeiluohjelman tarkennetut tavoitteet olivat:

- Opitaan kokeilevan kehittämisen menetelmistä sekä yhteiskehittämisen kokeiluista yhdessä koulujen kanssa.
- Syntyy opetussuunnitelman perusteiden implementointiin uusia tapoja ohjata ja tukea kouluja.
- Syntyy ymmärrys yhteiskehittämisen periaatteista.
- Systeeminen ymmärrys lisääntyy.

Arviointiakvaarion tärkein tavoite oli oma ja yhteinen oppiminen. Arviointiakvaarioon kutsuttiin kokeilujen toteuttajat, niihin osallistuneet ja kokeilutoiminnan mahdollistajat. Arviointiakvaario on uudenlainen tapa, oppimiseen perustuva malli, arvioida yhdessä kokeilujen potentiaalisia vaikutuksia eri näkökulmista, ja antaa kokeilijoille kehittämisehdotuksia jatkolle. Akvaario tavoitteena oli mm:

- Pysähtyä reflektoimaan, arvioimaan ja tukemaan kokeiluja ja oppia niistä yhdessä
- Keskustella miten kokeiluja voisi konkreettisesti laajentaa
- Pohtia yhdessä, miten kokeilujen oppeja voisi hyödyntää jatkossa

Arviointiakvaariossa kokeiluja reflektoitiin kahdessa ryhmässä, **sisäkehällä** kokeilujen toteuttajien toimesta ja **ulkokehällä** kokeilujen mahdollistajien toimesta. Vaatu-kokeilusta mukana olivat Tanja Äärelä ja Tiina Korpela-Liimatainen sekä Kristiina Laitinen ja Pirjo Koivula. Keskustelu käynnistyi kokeilun kehittäjien kesken sisäkehällä, minkä jälkeen ulkokehällä puntaroitiin kokeilun laajentamisen mahdollisuuksia ja tuetaan kokeilun jatkoa. Kolmannelle kehälle oli kutsuttu OPH:n kollegoita kuuntelemaan ja oppimiaan, mutta he eivät varsinaisesti osallistu arviontiin.

Erityisen tärkeäksi koettiin yhteiskehittämisen periaatteiden tuntemuksen ja systeemisen ajattelun ymmärryksen lisääminen. Vaatu-toimijoilla itsellään on riittävästi sisällön tuntemusta vaativasta erityisestä tuesta, Kokeilukeskuksesta saatiin tukea prosessin johtamiseen ja työskentelyn tapojen valintaan.

Kokeilukeskuksen työnohjauksellinen ote turvasi kohderyhmän ja erityisesti toteuttajien hyvinvointia. Tämä tapahtui erityisesti yksilöllisen mentoroinnin avulla. Työ myös muotoutui prosessin aikana ja tämä oli hyväkin, koska näin voitiin joustaa tilanteen mukaan.

Kokeilukeskuksen mukaan tuleminen Vaatu-työnyrkin työskentelyyn ja samalla koko Vaatu-työn tukemiseen sai myönteisen vastaanoton toimijaryhmissä. Myös ajoitus oli oikea, koska se alkoi ajallisesti samanaikaisesti kuin Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen CROSP-hanke.

2.4 Opiskeluhuollon ohjausryhmien kehittämisprosessi

Terhi Ojala ja Suvi Sankinen

Oppilashuolto luo oivallisen kehyksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiselle ja ylläpitämiselle. Yhteisöllisen oppilashuollon tavoitteena on tukea kaikkia oppilaita ja yksilöllisen oppilashuollon avulla tuetaan monialaisesti yksittäisiä oppilastilanteita.

VIP-kehyksessä tarkasteltuna vaikuttaa siltä, että osa niistä oppilaista, jotka tarvitsevat jostain syystä vaativaa tukea, eivät saa riittävästi oppilashuollollisia palveluita. Tämä saattaa johtua siitä, että eri toimijatahojen palveluiden synkronointi ei toimi tai saattaa olla oletuksia siitä, että oppilas ei tarvitse tai hyödy oppilashuollon palveluista, mikäli hän saa muita, mahdollisesti jopa erityistason palveluita. Nämä havainnot olivat keskusteluttaneet VIP-verkoston toimijoita eri tahoilla, joten tätä teemaa haluttiin tarkastella tarkemmin.

Lisäksi erilaisten kenttähavaintojen perusteella oli muodostunut käsitys, että oppilashuollon ohjausryhmien toimintaa saattaisi olla tarpeen terävöittää ja ohjausryhmätyöskentelyn vahvistaminen tukisi entistä paremmin kuntien ja koulujen oppilashuoltotyötä.

Näistä syistä johtuen haluttiin pilotoida oppilashuollon ohjausryhmien kehittämisprosessi. Kehittämisprosessi suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Aluehallintoviraston (johtaja Esko Lukkarinen), Opetushallituksen (opetusneuvos Kristiina Laitinen), Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (koululääkäri Marke Hietanen-Peltola), Kuntaliiton (erityisasiantuntija Mari Sjöström) sekä Jyväskylän (koulukuraattori Mari Satosaari), Lahden (johtava psykologi Eija Kinnunen) ja Ylöjärven edustajien (sivistysjohtaja Matti Hursti) sekä Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin (kuntoutuspäällikkö Tero Makkonen, ohjaava opettaja Suvi Sankinen sekä hanke- ja koulutuspäällikkö Terhi Ojala) kesken.

Prosessin osallistujakunnat valittiin hakemusten perusteella. Hakemuksia vastaanotettiin yhteensä 32 opiskeluhuollon ohjausryhmältä ja valituiksi tuli 14 ohjausryhmää, joista yksi perui osallistumisensa. Kuntina mukana olivat Nokia, Tampere, Kurikka, Uusikaupunki, Turku, Pori, Toholampi, Ylivieska, Kotka, Pyhtää ja Hamina ja kuntaryppäinä Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Imatra, Lappeenranta, Taipalsaari, Lemi, Savitaipale ja Luumäki sekä Jakobstad, Nykarleby, Pedersöre ja Larsmo.

Kehittämisprosessin tavoite oli auttaa opiskeluhuollon ohjausryhmää

- tunnistamaan perustehtävänsä
- täsmentämään toiminnan johtamista ja eri toimijoiden rooleja
- hyödyntämään käytettävissä olevaa tietoa
- työskentelemään kunnan hyvinvoinnin edistämisen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Prosessin alussa osallistujilta kerättiin heidän tunnistamiaan ohjausryhmätoiminnan kehittämistarpeita. Seuraavat kokonaisuudet nousivat vastauksissa esille:

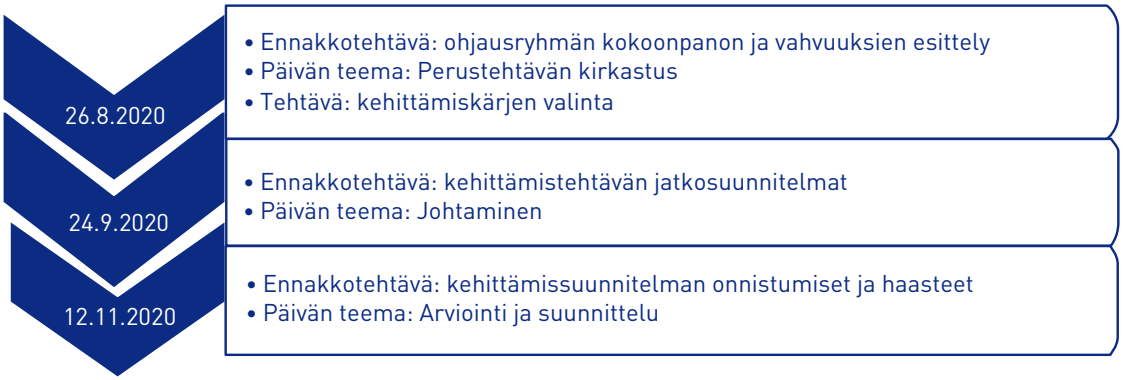
- Suunnittelu: tehtävä ja tavoitteet, vuosikello, -suunnittelu, suunnitelmien päivitys
- Johtaminen: päätöksentekoprosessi, jalkautusvastuut,
- Resurssit: oikea kokoonpano, monitoimijuus, ajankäyttö
- Toimintaperiaatteet: selkeyttä tavoitteisiin, tehtäviin, toimintaan

- Dialogi ja tiedonkulku: lapset ja nuoret, muut työryhmät, päättäjät
- Yhteistyö: roolit, vastuut
- Arviointi: laadun arviointi, laatukriteerit

Kehittämisprosessi sisälsi toiminnallista työskentelyä, yhteiskeskusteluja, asiantuntija-puheenvuoroja sekä ryhmätyöskentelyä. Osallistujat jakoivat toimivia käytänteitä ja loivat yhdessä tarvittavia uusia toimintatapoja.

Kuviossa (Kuvio 2. Opiskeluhuollon ohjausryhmäprosessin aikataulut ja pääteemat) näkyvät kehitysprosessin aikataulut ja pääteemat.

KUVIO 2. OPISKELUHUOLLON OHJAUSRYHMÄPROSESSIN AIKATAULUT JA PÄÄTEEMAT

Koronan vuoksi toteutus jouduttiin siirtämään aiottua myöhempään ajankohtaan sekä organisoimaan verkkovälitteisenä toiminallisena kokonaisuutena toisin kuin oli alun perin suunniteltu. Tämän vuoksi mitä luultavimmin menetettiin osa kehittämisprosessin vaikuttavuudesta, sillä osallistujien keskinäinen verkostoituminen jäi kevyeksi. Samoin toisten kuntien tilanteisiin ja toimintatapoihin tutustuminen olisi ollut syvempää perinteisessä koulutustavassa. Osallistujat olivat kuitenkin palautteensa perusteella hyvin tyytyväisiä prosessin antiin.

2.5 OT-keskusten ja VIP-verkoston yhteistoiminta

Jussi Pihkala ja Pirjo Koivula

OT-keskustoiminnan ja VIP-verkostotoiminnan kohteina ovat usein yhteiset asiakkaat: vaativia, monialaisia ja integroituja asiantuntijapalveluita tarvitsevat lapset, nuoret ja perheet. Molemmissa toiminnoissa pyritään monialaisen asiantuntijuuden kautta rakentamaan näitä lapsia ja perheitä hyödyttävä palvelukokonaisuus. Tavoitteina on taata tukea tarvitsevien lasten ja nuorten oppiminen, terveys ja hyvinvointi sekä turvallinen kasvu- ja kehitysympäristö. Tavoitteena on myös rakentaa arjen työkaluja aikuisten tueksi ja lasten aikuistumisen avuksi. Sekä OT-verkostotyössä että VIP-verkostossa keskeinen toimintatapa on yhdessä tekeminen. Tällä pyritään eroon hallintokuntien välisistä siiloista ja poislähettämisen kulttuurista.

VIP-verkostot on rakennettu samoille sote-yhteistyöalueille kuin OT-verkostotkin. VIP-verkoston toimijat ovat ottaneet osaa OT-keskustyön ja VIP-verkoston yhteistyön suunnitteluun.

Sosiaali- ja terveysministeriön Sote-keskustyöryhmän yhtenä tehtävänä on ollut tehdä ehdotus VIP–OT-yhteistyöstä. Sekä VIP-verkostotyössä että OT-keskustoiminnassa painottuu ennaltaehkäisevä työote. Samoin painottuvat palveluiden integratiivinen kehittäminen ja tuottaminen vaativissa tilanteissa. Tämän tulee tapahtua asiantuntijoiden ja peruspalvelun toimijoiden yhteistyönä lasten ja perheiden elinpiirissä. Sekä VIP- että OT-verkoston asiantuntijatoiminnan tavoite on ennalta ehkäistä raskaiden palveluiden tarvetta toimimalla peruspalveluissa sivistys- ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden tukena. OT-keskustyössä ja VIP-verkostotyössä on toiminut osin samoja asiantuntijoita. Sekä OT- että VIP-työhön liittyy tutkimus. VIP kehittää tutkimusperustaisia interventioita ja levittää niitä yhteistyössä OT-verkoston kanssa.

2.6 Tiedotus ja viestintä

Terhi Ojala

Selkeä ja oikea-aikainen tiedotus ja monikanavainen viestintä on keskeinen elementti kehittämistyön käynnistämisessä ja etenemisen kuvaamisessa. Alun perin tiedotusvastuu määriteltiin Opetushallitukselle, joskin resurssipula haastoi tiedottamisen hoitamista.

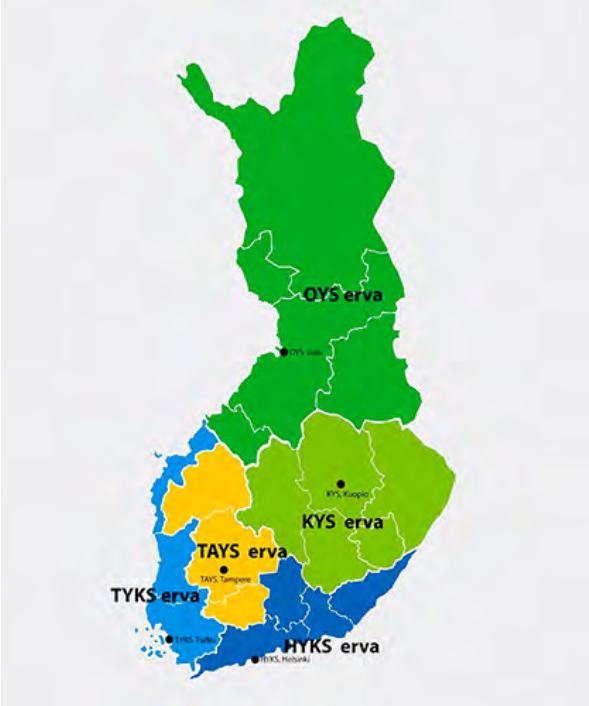
VIP-verkostosta tiedotettiin useilla erilaisia tavoilla ja kanavilla osin kaksikielisesti. Käytössä olivat muun muassa kohdennetut esittelytilaisuudet, sähköpostitiedotteet, verkosto- ja infokirjeet, lehtiartikkelit ja blogit, lehdistötiedotteet, VIP:n omat nettisivut (https://vip-verkosto.fi/) ja Twitter-tili (@VIPverkosto) sekä Facebook, jossa tiedotettiin erilaisissa opetus- ja sosiaalialan ryhmissä, kuten esimerkiksi VETURI-hankkeen aikana luodulla Vaativan erityisen tuen -sivuilla. Lisäksi tiedottamisessa hyödynnettiin vastuutahojen kuten Opetushallituksen ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin nettisivuja. Muutamissa tilanteissa tiedotus- ja viestintä-apuna hyödynnettiin mainostoimistoa.

VIP:n nettisivuista on käynnistysvaiheen aikana rakentunut kattava vaativan erityisen tuen tietopankki. Sivuille on koottu perusinfon lisäksi muun muassa teemaryhmien työskentelyjen tuotokset ja tulokset, alueellisten verkostopäivien ohjelmat ja esitysmateriaalit, käynnistyvän vaatu-toiminnan esittely sekä vaatu-toimijoiden videoesittelyt. Sivuilla on myös tiedotettu ajankohtaisista asioista, kuten tapahtumista, rahoitushauista ja niin edelleen. Lisäksi sivuilta löytyy 12 lyhyttä videoitua suomeksi ja ruotsiksi tekstitettyä Tietoiskua, joissa asiantuntijat avaavat vaativaan erityiseen tukeen liittyviä teemoja, kuten esimerkiksi perusopetuslain pykäliä, koulunkäyntikykyä jne.

3 ALUEELLINEN TOIMINTA

Alueelliset verkostot muodostuivat viidestä yhteistoiminta-alueesta (HYKS, KYS, OYS, TAYS ja TYKS, Kuvio 3. Viisi yhteistoiminta-aluetta), joissa käytännön kehittämistoiminta tapahtui.

KUVIO 3. VIISI YHTEISTOIMINTA-ALUETTA

Alueellista kehittämistä tukivat monialainen ydinryhmätyöskentely, VIP-verkostotilaisuudet ja -webinaarit sekä vaatu-toiminnan suunnittelu ja käynnistäminen. Aloitusvuonna 2018 mukaan tuli edustajia 164 kunnasta, seuraavana vuonna mukana oli 204 kunnan edustajia ja vuonna 2020 edustajia oli 238 kunnasta.

3.1 Alueelliset ydinryhmät

Alueellista toimintaa suunnittelivat ja ohjasivat monialaiset ydinryhmät, jotka koottiin kutsumenettelyllä opetus- ja kulttuuriministeriön, Opetushallituksen ja Valterin edustajien laajojen taustakartoituksien perusteella. Ydinryhmään kutsuttavien asiantuntijoiden listaa koottiin useilta eri tahoilta ja eri lähteistä. Pidettiin tärkeänä, että alueellisten ydinryhmien kokoonpanot olisivat monialaiset ja että niiden jäsenet edustaisivat kattavasti aluettaan myös maantieteellisesti. Ydinryhmiin kutsuttiin sekä johtajistoa että niin sanottuja kenttätyön edustajia seuraavasti: sosiaalitoimen lastensuojelusta, varhaiskasvatuksesta, erikoissairaanhoidosta, aluehallintovirastosta, oppilashuollosta, LAPE- ja OT-keskuskehittäjistä, sairaalaopetuksesta, Elmeri-kouluista, Valtion koulukotikoulusta sekä niistä yliopistoista ja tutkimuskeskuksista, joissa koulutetaan erityisopettajia. Oppimis- ja ohjauskeskus Valteria edusti alueellinen yhdyshenkilö. HYKS- ja TYKS-alueilla painotettiin myös ruotsinkielisyyttä osallistujissa. Kutsut ydinryhmätyöskentelyyn lähetettiin sähköpostitse opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Toimeksianto koski vuosia 2018–2020.

Ydinryhmien tehtävänä oli tukea ennaltaehkäisevää ja moniammatillista työotetta, tukea lähikouluperiaatetta, suunnitella, edistää ja koordinoida alueellista työtä, edistää monialaisten temaattisten verkostojen syntymistä ja työskentelyä, nostaa esiin kehittämistyön prioriteetteja täydennyskoulutustarpeet mukaan lukien sekä seurata ja raportoida alueellisesta kehittämis- ja yhteistyöverkoston toiminnasta ja kehittämistyöstä. Ydinryhmän jäsenille ja puheenjohtajille ei maksettu palkkiota, vaan he edistivät kehittämistyötä osana omaa toimeaan.

ALUEELLISET KEHITTÄMISVERKOSTOT

Viiden alueen VIP-verkostoissa oli kussakin noin 80 eri toimijoita edustavaa asiantuntijaa. Kehittämistyöhön kutsutiin vaativaan erityiseen tukeen liittyviä toimijoita muun muassa varhaiskasvatuksesta, opetustoimesta, sairaalaopetuksesta, Valtion koulukodeista, Elmerikouluista, erityiskouluista, oppilashuollosta, sosiaalitoimesta, aluehallintovirastoista, Sosiaali- ja terveysministeriön Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmasta, OT-keskuskehittäjistä, lastensuojelulaitoksista, erityisopettajia kouluttavista yliopistoista sekä tutkimusyksiköistä.

Alueellisia osallistujia kutsuttiin mukaan kehittämistyöhön sivistys- ja sosiaalitoimen johtajistolle lähetetyin sähköpostiviestein, joissa pyydettiin, että organisaatiosta tai yksiköstä valittaisiin maksimissaan kaksi edustajaa, jotka voivat sitoutua pitkäkestoiseen alueelliseen kehittämistyöhön omalla yhteistyöalueella.

Seuraavaksi kuvataan kunkin alueen kehittämistoiminta vuosina 2018–2020.

3.2 TAYS-alue

Johanna Sergejeff, alueellinen yhdyshenkilö, Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri

TAYS-alueen VIP-verkoston toiminta käynnistyi 19.9.2018 järjestäytymiskokouksella Seinäjoella. Kehittämistoimintaa ohjasi Pirkanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Kanta-Hämeen alueella monialainen ydinryhmä, johon kuuluivat:

- rehtori, Pirkanmaan sairaanhoitopiirin hallituksen puheenjohtaja Leena Kostiainen, Tampere (pj.)
- opetustoimenjohtaja Lari Marjamäki, Kauhajoki (varapj.)
- rehtori Terhi Lehto, Nokia
- koulunjohtaja Sinikka Hilmola-Rytioja, Seinäjoki
- koordinoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja Sirpa Siponen, Kangasala
- lastenpsykiatri Päivi Pispa, Tays, Tampere
- ylilääkäri Tuire Sannisto, Tampere
- ylitarkastaja Toni Saarivirta, Sisä- ja Keskis-Suomen AVI, Tampere
- perhekeskuksen toiminnanjohtaja Jaana Koski, Sastamala
- sosiaalipalveluiden johtaja Eija Ala-Toppari-Peltola, kuntayhtymä Kaksineuvoinen, Kauhava
- erityisopettaja, tuen koordinaattori Päivi Ahopelto, Alavus
- erityisasiantuntija Reetta Peltonen, Pesäpuu ry, Tampere
- ohjaava opettaja Mari Luosa, Valteri (31.7.2020 asti varapj. ja tukipalvelukoordinaattori, Lempäälä)
- strategiapäällikkö Jari Pekuri, Hämeenlinna
- professori Elina Kontu, Tampereen yliopisto, Tampere (1.1.2020 alkaen)

- projektikoordinaattori Nanna Miettunen, Pikassos, Tampere (31.12.2019 asti)
- asiantuntijajäsenenä Lape-koordinaattori Mikko Tiirikainen, Tampere (v. 2019 ajan)

Alueen VIP-yhdyshenkilönä toimi Valterista ohjaava opettaja Johanna Sergejeff työparinaan kehittämispäällikkö Terhi Toikkanen (31.7.2020 asti) ja ohjaava opettaja Mari Luosa (1.8.–31.12.2020).

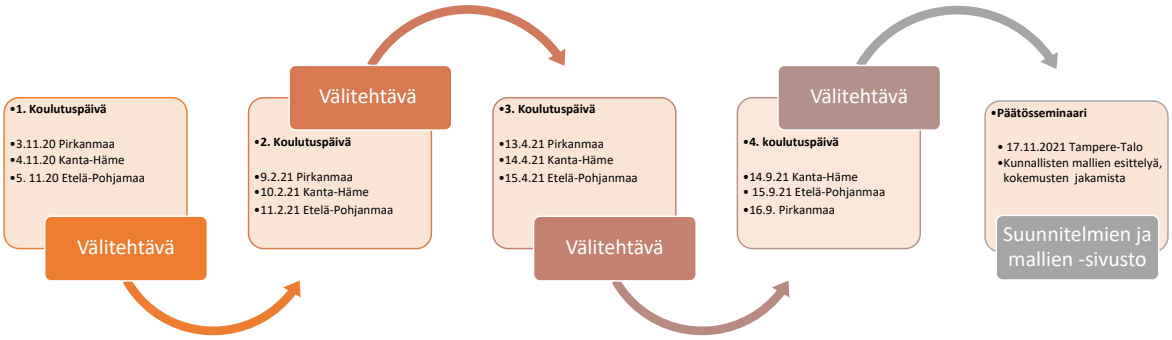
TAYS-alueen VIP-kehittämistyön painopistealueiksi valittiin a) yhteistyön kehittäminen ja konsultaatiomahdollisuuksien lisääminen, b) täydennyskoulutus ja osaamisen jakaminen, c) varhaiskasvatus, d) käytöksellään oireilevat lapset sekä e) kouluakäymättömät oppilaat. Ydinryhmä jakoi näkemyksiä ja työsti 15 kokoontumisensa aikana ko. teemoihin liittyviä näkökulmia, joita hyödynnettiin mm. alueella järjestetyissä VIP-verkostopäivissä (13 tapahtumaa) sekä erilaisissa alueellisissa ja paikallisissa verkostoissa. Alueen verkostopäiviä järjestettiin seuraavasti:

- 25.4.2018, VIP - Kick off, Tampere
- 19.9.2018, Monialainen yhteistyö – uhkaa, turhaa vai mahdollisuuksia, Seinäjoki
- 20.11.2018, Monialainen yhteistyö – varhainen puuttuminen, Hämeenlinna
- 11.2.2019 Tampere, 12.2.2019 Riihimäki ja 13.2.2019 Seinäjoki, Tehdäänkö yhdessä? – maakuntapäivät
- 24.4.2019, Monialainen yhteistyö – opiskeluhuolto, Tampere
- 10.9.2019 Seinäjoki, 11.9.2019 Tampere ja 12.9.2019 Riihimäki, Konsultaatio! – maakuntapäivät
- 21.11.2019, Monialainen yhteistyö ja mielenterveyden tuki, Tampere
- 7.2.2020, Tukea! Lasten ja nuorten palveluiden uusi anatomia, Tampere (yhteistyössä TYKS-alueen verkoston kanssa)
- 30.9.2020, Tukea! Varhaiskasvatukseen ja perheille, Tampere (yhteistyössä TYKS-alueen verkoston kanssa)

Tavoitteiden mukaisia toimia käynnistettiin ja tuettiin alueellisesti sekä paikallisesti. Toimissa keskityttiin sekä ennaltaehkäisevän tason toimiin (mm. Nepsy-toiminnan tukeminen) että vaativan erityisen tason toimenpiteisiin (mm. Valterin toimiston saaminen alueelle ydinryhmän esityksen mukaisesti). Toiminnan tuloksena alueelle syntyi myös verkostomainen VIP-teemaan liittyvä alueellinen rakenne, johon kuului noin 150 alueen monialaista toimijaa.

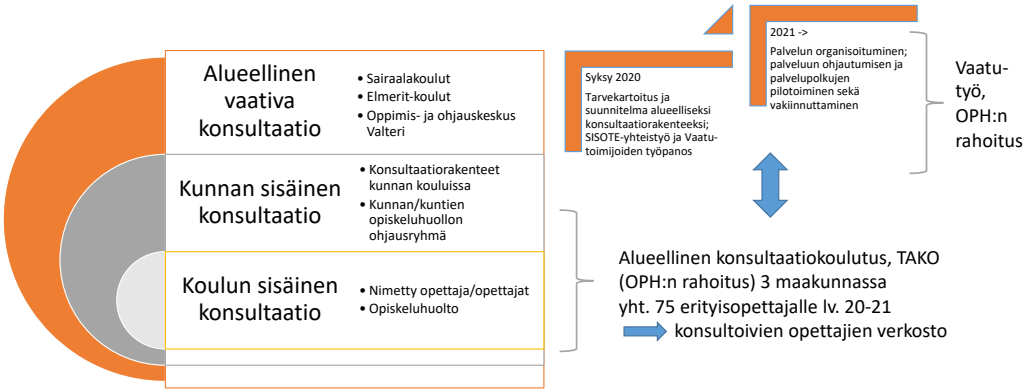
Viimeisen toimintavuoden aikana Tays-alueen toiminnan keskipisteeseen nostettiin inkluusion tukeminen kehittämällä sekä yleisen tason pedagogista konsultaatiota että vaativaa konsultaatiota. Ydinryhmän johdolla alueelle päätettiin ensimmäistä kertaa hakea kaikkien kolmen maakunnan yhteistä täydennyskoulutushanketta. Opetushallituksen opetustoimen täydennyskoulutusvaroin käynnistettiin syksyllä 2020 TAKO – Tays-alueen konsultaation ja ohjauksen koulutus, johon osallistuu erityisopettajia alueen 48 kunnasta (alueella yhteensä 52 kuntaa). Toiminnan tavoitteena on tukea alueellista verkostoitumista sekä paikallista konsultaatiomallin kehittämistyötä. Koulutus toteutetaan 1,5 vuoden prosessikoulutuksena ja siihen osallistuu alueelta 75 erityisopettajaa.

KUVIO 4. TAYS-ALUEEN KONSULTAATION JA OHJAUKSEN KOULUTUS, TAKO

Koulun ja kunnan konsultaatiorakenteiden kehittäminen kytkeytyy TAYS-alueella tiiviisti myös Vaatu-kehittämistyöhön. Alueellisen vaativan konsultaation kehittämistyötä jatketaan 12/2020–6/2021 Opetushallitukselta haetun ja saadun kehittämisrahan turvin. Monialainen kehittämistyö jatkuu myös kiinteällä yhteydenpidolla Tulevaisuuden Sote -toimijoiden kanssa.

KUVIO 5. INKLUUSION TUKEMINEN TAYS-ALUEELLA

Vaatu-toiminta TAYS-alueella

Tays-alueella toimi syksyllä 2019 Vaatu-toiminnan alkaessa viisi Vaatu-yksikköä: kolme sairaalakoulua (Tampere, Hämeenlinna, Seinäjoki) sekä kaksi Elmeri-koulua (Nokia, Seinäjoki). Syksyllä 2020 mukaan alueelle saatiin myös Valterin edustaja. Vaatu-toimintaan kutsuttiin mukaan kaikkien toimipisteiden edustajat (lista alla) ja puheenjohtajaksi valittiin Valteri, Mikaelin rehtori Sirpa Oja. Ryhmä ehti kokoontua seitsemän kertaa toimintakautensa aikana.

- rehtori Tuila Saarentaus, Puistokoulu, Tampere
- apulaisrehtori Maija Loukonen, Puistokoulu, Tampere
- rehtori Tuukka Raitis, Ruutipuiston koulu, Seinäjoki
- rehtori Kati Hirvonen, Ahvenistonharjun koulu, Hämeenlinna
- apulaisrehtori Tiina Mäenpää, Rajasalmen koulu, Nokia
- koulunjohtaja Sinikka Hilmola-Rytioja, Niittyvillan koulu, Seinäjoki
- erityisluokanopettaja Kirsi Kunnari, Niittyvillan koulu, Seinäjoki
- ohjaava opettaja Mari Luosa, Valteri
- ohjaava opettaja Johanna Sergejeff, Valteri (siht.)

Tays-alueen Vaatu-ryhmän työn painopiste oli vaativan tuen konsultaatiopalveluiden saaminen alueelle. Toiminta liittyy alueen kokonaisvaltaiseen konsultaatiorakenteen kehittämistyöhön ja sitä jatketaan kevään 2021 ajan. Vaatu-ryhmän kehittämistyön tavoitteena on alueellisen konsultaatioverkoston koordinaation, palvelujen tuottamisen sekä palvelupolkujen toteuttamisen suunnittelu vaativan konsultaation osalta. Kehittämistyössä ovat mukana em. toimijoiden edustajien lisäksi myös paikallisten erityiskoulujen toimijat Hämeenlinnasta, Tampereelta ja Seinäjoelta. Vaativan erityisen tuen konsultaatio kytkeytyy tiiviisti paikallisen konsultaatiotoiminnan kehittämiseen (vrt. ed. kuva).

Kuviossa (Kuvio 6. TAYS erva) näkyy TAYS–erva-alueen maakunnat, kunnat sekä tietoja erva-alueelta. Kunnista on korostettu lihavoidulla fontilla ne kunnat, jotka ovat olleet mukana VIP-verkoston työssä vuosien 2018–2020 aikana.

KUVIO 6. TAYS ERVA

3.3 OYS-alue

Jaakko Viitasaari ja Maria Laiho, alueellinen yhdyshenkilö ja varahenkilö, Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri

VIP-verkoston toiminta käynnistyi OYS–erva-alueella 29.5.2018 Kick off -tilaisuudella Oulussa. Tilaisuudessa kartoitettiin alueen keskeiset kehittämisen kohteet ja osaamiseen tarpeet liittyen vaativaan erityiseen tukeen. Lisäksi tilaisuudessa kerrottiin toiminnan alueellisesta organisoitumisesta sekä ydinryhmän perustamisesta, kokoonpanosta ja tehtävistä.

Alueellinen ydinryhmä esittäytyi Rovaniemen verkostopäivässä 4.10.2018. Ydinryhmän jäsenet muodostivat monialaisen ja maantieteellisesti kattavan verkoston alueellamme. Rovaniemen verkostopäivän tavoitteena oli tarkentaa vaativan erityisen tuen kehittämisen kohteita. Päivän aikana muodostettiin seuraavat alueelliset vaativan erityisen tuen kehittämisen kohteet:

- Tiedonkulku ja tietämättömyys
- Vastuun jakautuminen
- Perhetyö
- Palvelujärjestelmät

VIP-OYS –alueen ydinryhmä käynnisti työskentelynsä 2.11.2018 kokouksessa. Ydinryhmän kokoonpano toiminnan käynnistyessä oli seuraava:

- Elamaa Terhi, varhaiskasvatuksen johtaja, Toholampi (myöhemmin Minna Vörlin, varhaiskasvatuksen erityisopettaja)
- Lammassaari Anita, johtaja, Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä, Rovaniemi
- Matti Heikkinen, perhepalvelujohtaja, Kajaani
- Nevala Mika, terveyskeskuspsykologi, Ylitornio
- Oikarinen- Nybacka Tarja, sosiaalijohtaja, Soite, Kokkola
- Peteri Merja, rehtori, Tiernan koulu, kunnallinen erityisopetus, sairaalaopetus, Oulu (myöhemmin Satu Nevala, sairaalakoulun johtaja ja Niina Oksman, Tiernan koulu, rehtori)
- Saari Mikko, sivistysjohtaja, Kajaani
- Simontaival Laura, lasten neurologi, LKS
- Suutala Elisa, johtaja, opetus- ja kulttuuritoimi, AVI, Lappi (myöhemmin Petri Mäkelä, Lapin AVI, opetustoimen ylitarkastaja)
- Teemu Heikkinen, valtion koulukodit, Liminka
- Ulvinen Jyri, ylitarkastaja, AVI, Pohjois-Suomi
- Viljamaa Elina, erityispedagogiikan lehtori, Oulun yliopisto
- Viitasaari Jaakko, rehtori, Valteri Tervaväylä
- Päivi Lindholm, apulaisylijohtaja OYS lastenpsykiatria,
- Leena Pimperi-Koivisto, Oulunkaaren kuntayhtymän johtaja (Lape)
- Anna-Kaisa Korpinen, Lape-muutosagentti, Kainuu
- Maria Laiho, ohjaava opettaja, Valteri Tervaväylä (siht.)

Ydinryhmän puheenjohtajana toimi Mikko Saari ja varapuheenjohtajana Leena Pimperi-Koivisto, joka siirtyi puheenjohtajaksi 1.9.2020 alkaen Mikko Saaren esteiden vuoksi. Varapuheenjohtajaksi valittiin Satu Nevala.

Kaiken käytettävissä olevan tiedon perusteella ydinryhmä muodosti toiminnalleen seuraavat tavoitteet:

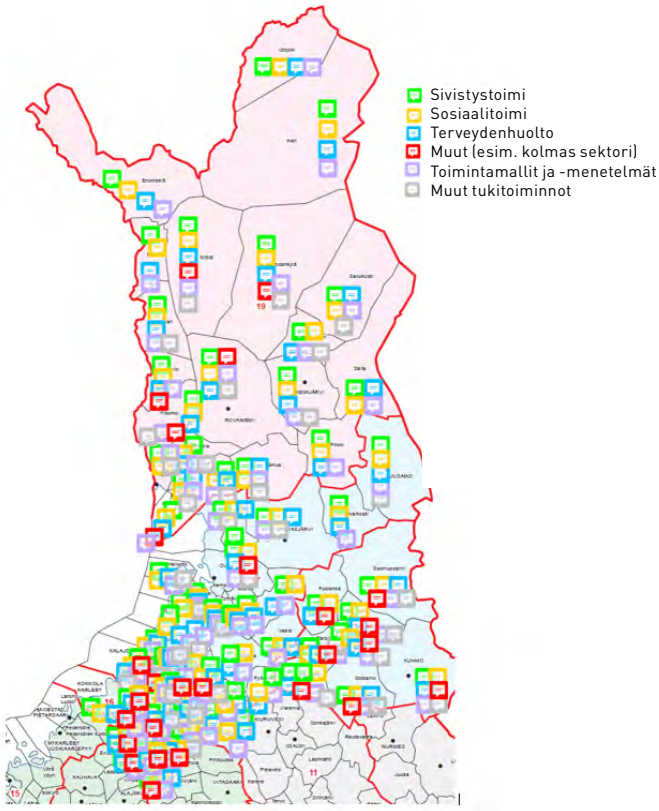
- Alueen monialaisen sivi-sote -yhteistyön kehittäminen vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten tukemisessa.
- Ennaltaehkäisevän toiminnan ja käytänteiden kehittäminen lasten ja nuorten tuen vahvistamiseksi.
- Konkreettisen mallin luominen vaativaa tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren tukeen ohjautumiseen ja korjaavien palvelujen vahvistaminen.
- Toimivien käytänteiden näkyviksi tekeminen.

Jatkotyöskentelyn näkökulmasta vahvistui syksyn 2018 aikana ymmärrys siitä, että tuen järjestämisen kannalta keskeiset paikalliset lähipalvelut on tarpeen kartoittaa kunta- ja maakuntakohtaisesti.

Kajaanin verkostopäivässä 4.12.2018 tavoitteena oli kuvata vaativan erityisen palvelupolut sekä kunnallinen että maakunnallinen palvelutarjonta. Palvelut kartoitettiin monialaisissa alueellisissa ryhmissä neljään eri ryhmään; sivistystoimen palvelut, sosiaalitoimen palvelut, terveydenhuollon palvelut (perusterveydenhuolto ja erikoissairaanhoito) ja muut palvelut (esim. kolmannen sektorin palvelut). Kuvatut palvelut vietiin maantieteellisesti karttapohjaan kuntakohtaisesti. Lisäksi palvelut listattiin yhteiseen koko alueen kattavaan excel-tiedostoon.

Kuntakohtainen palvelujen kartoitus jatkui kevään 2019 ajan ja se täydentyi kunta-agentin ja AVI:en yhteistyössä toteuttamalla kyselyllä kuntiin. Keväällä 2019 jatkettiin maakunnallisesti palvelukartoittamisen täydentämistä yhteistyössä VIP-verkoston yhteyshenkilöjen kanssa. Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu jatkoivat palvelujen kartoittamista itsenäisesti. Lapissa ja Keski-Pohjanmaalla palvelujen kartoittamista täydennettiin VIP-yhteyshenkilöjen järjestämissä maakunnallisissa tapahtumissa. 10.5.2019 Oulussa järjestetyssä verkostopäivässä maakunnittain kartoitetut palvelut koostettiin, esiteltiin ja jaettiin kuntien käyttöön.

KUVIO 7. PALVELUT OYS-ALUEELLA

VIP-OYS–alueen työskentely jatkui syyslukukaudella 2019 ydinryhmän kokouksella 23.9.2019. Kokouksessa aloitettiin alueellisen vaatu-toiminnan suunnittelu korjaavien palvelujen vahvistamiseksi. Suunnittelua ja kehittämistä jatketiin Oulussa järjestetyssä verkostopäivässä 24.9.2019, jossa aiheena oli yhteisöllistä työtä ja yksilöllistä tukea – oppilashuolto nyt. Tämän lisäksi päivän teemana oli VIP-verkoston kaksi erilaista tehtävää:

- Ennaltaehkäisevä tehtävä, tarkoittaen jo tehtyä palvelukartoitusta ja oppilas- ja opiskeluhuollon tukemista.
- Korjaava tehtävä, tarkoittaen vaatu-toimijoiden yhdessä järjestämää vaativaa konsultaatio –palvelua.

Vaatu-toimijoiden organisaatioiden johtajat kokoontuivat 1.10.2019 ja 8.11.2019 vaativan konsultaation kehittämisen ja organisoitumisen merkeissä. Tapaamiset olivat merkittäviä yhteisen ymmärryksen ja sitoutumisen vahvistamiseksi. 24.1.2020 vaatu-tapaamisiin tuli mukaan kustakin organisaatiosta kaksi operatiivista työtä tekevää monialaista asiantuntijaa, jotka jatkoivat vaativan konsultaation alueellista kehittämistyötä. (Toiminta kuvattu erillisessä osiossa).

Vuoden 2020 aikana OYS erva-alueella vahvistettiin entisestään sivi-sote -yhteistyötä ja kehittämistä tulevaisuuden Sote-keskuksen (TulSote), osaamis- ja tukikeskuksen (OT-keskus) sekä lastensuojeluhankkeen kanssa. Kaikissa näissä kehittämistyöryhmissä on mukana VIP-yhteyshenkilö.

Maaliskuulle 2020 suunniteltu verkostojen johtamiseen liittyvä alueellinen sivi-sote -johtajien tapaaminen peruuntui koronapandemian vuoksi. Lisäksi keväälle suunniteltu alueellinen verkostopäivä, jonka teemana oli varhaiskasvatus ja perhe, siirtyi 8.10.2020 etänä toteutuvaksi. Pandemiasta huolimatta vaativan konsultaation alueellinen kehittäminen on jatkunut koko vuoden 2020 ajan.

Koko kehittämiskauden (2018–2020) ajan VIP-toiminta on ollut esillä erilaisissa alueellisissa tapahtumisissa, kuten Kasvun ja oppimisen tuen päivillä ja erilaisissa sote-tapahtumissa. Yhteistyö alueen yliopistojen kanssa on vahvistunut. Yhteystietokyselyjen avulla on kartoitettu kuntakohtaisesti keskeisesti vaativaa erityistä tukea koordinoivat monialaiset henkilöt.

Asetettujen tavoitteiden näkökulmasta ennaltaehkäisevän työn kannalta merkitykselliset palvelut ja palvelujen tuottajat on kuvattu kuntakohtaisesti ja aineisto on jaettu kuntien käyttöön. Opiskeluhuollon toimintaa on tuettu verkostopäivien ja koulutusten avulla. Korjaavia palveluja on vahvistettu luomalla yhdessä alueellisten vaatu-toimijoiden kanssa vaativan konsultaation mallia erityisen vaativiin oppimisen ja koulunkäynnin tilanteisiin.

Vaativan konsultaation kehittäminen – VIP–OYS-alueen vaatu-toimijat

VIP–OYS-alueella on 67 kuntaa ja neljä maakuntaa: Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Kainuu. Alueellamme olevia vaatu-toimijoita ovat Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri (Tervaväylän toimipiste Oulussa), sairaalaopetus (Rovaniemen sairaalakoulu, Tiernan koulun sairaalakoulun yksikkö Oulussa, Mariankadun koulu Kokkolassa ja Kajaanin sairaalakoulu), Elmeri-koulut (Myllärin koulu Rovaniemellä ja Tiernan koulun Leinonpuiston yksikön Kasarmintien toimintapaikka Oulussa) ja Valtion koulukotikoulu (Limingan koulutuskeskus) sekä alueellinen kunnallinen erityisopetus.

Toiminnan tavoitteita vuosina 2019–2020

VIP-verkoston OYS-alueella on vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostojen kehittämistä tehty yhteistyössä alueellisten vaatu-toimijoiden ja paikallisten toimijoiden kanssa Vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän loppuraportin (2017) kehittämisehdotus 3 mukaisesti. Keskeisenä tavoitteena on ollut kehittää yhdessä moniammatillista konsultaatiopalvelua varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen järjestämisen tueksi erityisen vaativissa oppimisen ja koulunkäynnin tilanteissa. VIP–OYS-alueella kehittämisen tavoitteeksi muodostui kolme keskeistä näkökulmaa:

VAATIVAN ERITYISEN TUEN OHJAUS- JA PALVELUVERKOSTOJEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN JA VAHVISTAMINEN

Kehittämistoiminnan tavoitteena on ollut vahvistaa vaatu-toimijoiden yhteistä ymmärrystä, voimavaroja ja osaamista vaativan erityisen tuen lasten ja nuorten palveluverkostojen kehittämisessä ja palvelujen toteuttamisessa. Tarkoituksena on ollut luoda vaatu-toimijoiden alueellinen yhteinen verkosto ja organisoitumisen käytänteet, jotka mahdollistavat vaativan konsultaation kehittämisen ja toteuttamisen yhdessä. Tavoitteena on ollut vahvistaa alueellista monialaista (sivi-sote) yhteistyötä vaativan erityisen tuen lasten ja nuorten asioissa. Yksi keskeinen tavoite on ollut luoda ja kehittää yhteistyötä OT-keskuksiin. Jatkossa tavoitteena on luoda entistä vahvemmin yhteistyöverkostot kuntiin vaativan erityisen tuen oppilaiden tukiverkostossa vaativaa erityistä tukea koordinoivien ja konsultoivaa työtä tekevien opetuksen, opiskeluhuollon ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa.

VAATIVAN ERITYISEN TUEN PALVELUIHIN OHJAUTUMINEN JA ALUEELLINEN YHDENVERTAISUUS

Alueellisten vaatu-toimijoiden tavoitteena on ollut luoda vaativaan konsultaatioon ohjautumiseen selkeää ja alueellisesti yhdenvertaista prosessia. Vaativaa konsultaatiota voidaan hyödyntää, kun lähipalveluiden moniammatillisen tuen muodot ovat jo käytössä ja silti lapsen tai nuoren tuen tarve jatkuu. Tavoitteena on ollut kehittää käytänteitä, jotka mahdollistavat vaativan erityisen tuen osaamisen jalkautumisen yhdenvertaisesti oppilaiden, perheiden, koulujen ja kuntien käyttöön alueellamme. Kehittämistoiminnan tavoitteena on ollut myös tehdä vaativaa konsultaatiota tunnetuksi muun muassa yhdessä tehdyn esittelymateriaalin pohjalta.

VAATIVAN KONSULTAATION PALVELUJEN KEHITTÄMINEN JA YHTENÄISTÄMINEN

Vaativan konsultaation ensisijaisena tavoitteena on vahvistaa paikallista pedagogista tukea ja monialaista verkostoyhteistyötä. Kehittämistoiminnan tavoitteena on ollut kehittää vaatu-toimijoiden yhdessä tuottamia vaativan konsultaation palveluja vaativan erityisen tuen oppilaiden koulunkäynnin ja kokonaistilanteen tueksi.

VIP–OYS-alueen vaatu-toimijoiden kehittämistoiminta

VIP–OYS-alueelle on muodostettu yhdentoista jäsenen vaatutiimi, johon kuuluu konsultoivia erityisopettajia ja sosiaalialan työntekijöitä kaikilta vaatu-organisaatiolta, jokaisesta maakunnasta. Vaatutiimi on kokoontunut yhteensä 15 kertaa vuosien 2019–2020 aikana. Näistä viidellä kerralla on koolla ollut laajennettu ryhmä, johon kuuluu vaatu-organisaatioiden sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden johtajia. Alueen vaatutiimin jäsenet ovat osallistuneet myös kansallisiin vaatu-toimijoiden kokoontumisiin, työryhmiin ja koulutuksiin.

Alueen vaatu-toimijoiden kehittämistoiminta on edennyt tavoitteiden mukaisesti. Vaatu-toimijat ovat tutustuneet toistensa organisaatioihin sekä vahvistaneet ja tehneet näkyväksi yhteistä osaamista ja voimavaroja. Alueen vaatutiimin jäsenet ovat osallistuneet kansalliseen Vaatu-toimijoiden sisäiseen koulutusprosessiin. Vaatu-toimijat ovat rakentaneet monialaista verkostoyhteistyötä alueemme vaativan erityisen tuen toimijoiden kanssa. Alueemme vaativan konsultaation tarpeet, kehittämiskohteet ja tavoitteet on määritelty vaatu-toimijoiden

sekä paikallisten sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen ja OT-keskuksen monialaisten toimijoiden yhteistyönä. Vaatutiimi on luonut alueelle vaatu-toimijoiden organisoitumisen ja yhteistyön käytänteet, muun muassa säännölliset yhteiset kokoontumiset ja palaverit. Lisäksi on luotu vaativan konsultaation ohjautumisen malli (Kuvio 8. Vaativaan konsultaatioon ohjautuminen). Kehittämistoiminnassa on rakennettu vaativan konsultaation palvelutarjotinta, jonka kehittämistä jatketaan, kun vaativa konsultaatio varsinaisesti aloitetaan. Vaativaa konsultaatiota on toteutettu muutaman oppilaan osalta kehittämistyön pilotointina. Vaatu-toimijoiden esittäytymiseen on luotu yhteinen esittelymateriaali alueemme vaativasta konsultaatiosta.

KUVIO 8. VAATIVAAN KONSULTAATIOON OHJAUTUMINEN

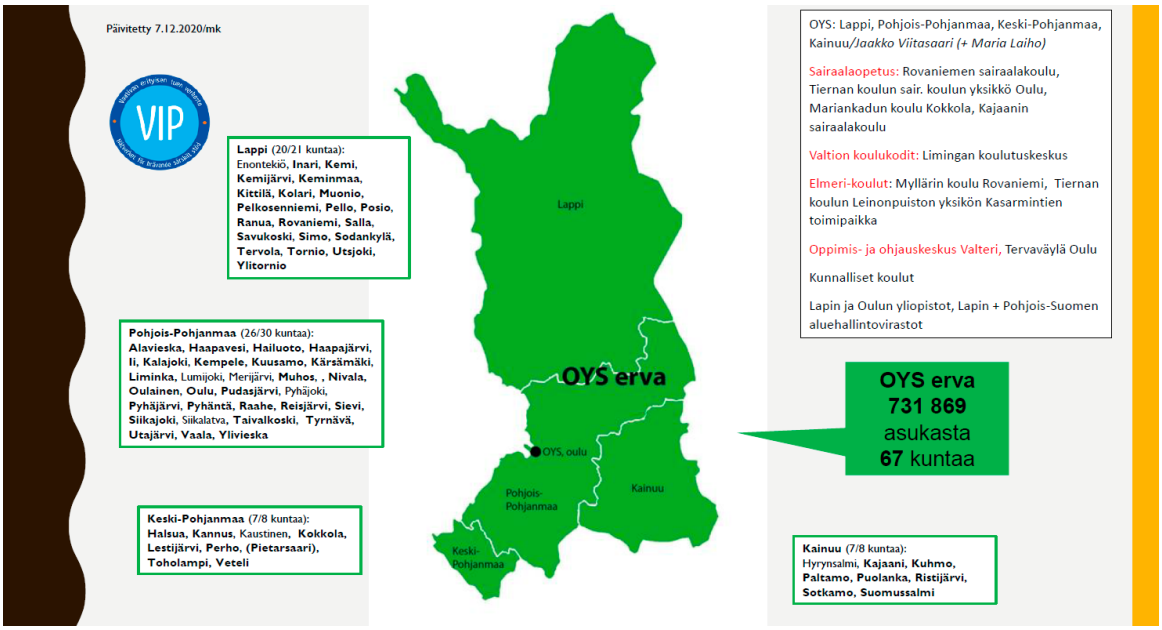

Jatkosuunnitelmia ja kehittämisen tarpeita

Jatkossa tarkoituksena on vaativa konsultaatio -palvelun markkinointi, aloittaminen ja tarjoaminen kuntien ja koulujen tueksi. Monialaista verkostoyhteistyötä jatketaan edelleen. Jatkossa alueellamme kehittämisen tarpeena on vahvistaa järjestelmällistä yhteistyötä vaativan erityisen tuen oppilaiden kanssa työskentelevien konsultoivien ja koordinoivien erityisopetuksen, oppilas- ja opiskeluhuollon sekä sosiaali- ja terveyshuollon ammattilaisten kesken. Kehittämisen tarpeita ovat myös vaatu-toimijoiden yhdessä järjestämät koulutukset alueellamme vaativan erityisen tuen teemoista, yhteistyö yliopistojen kanssa ja vaativan erityisen tuen tutkimusperustaisuuden vahvistaminen.

Kuviossa (Kuvio 9. OYS erva) näkyy OYS-erva-alueen maakunnat, kunnat sekä tietoja erva-alueelta. Kunnista on korostettu lihavoidulla fontilla ne kunnat, jotka ovat olleet mukana VIP-verkoston työssä vuosien 2018–2020 aikana.

KUVIO 9. OYS ERVA

3.4 TYKS-alue

Merja Koivisto, alueellinen yhdyshenkilö, Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri

TYKS-alueen toiminta käynnistyi 11.10 järjestäytymiskokouksella Turussa. Työtä ohjasi Pohjanmaan, Satakunnan ja Varsinais-Suomen alueella monialainen ydinryhmä:

- LAPE -hankeagentti/kunta-agentti/rehtori Sari Välimaa
- koulupsykologi Tiina Vidqvist, Kiinamyllyn sairaalakoulu, Turku
- apulaisrehtori Jan Weckström, Lagmansgårdenin koulukoti
- lastenneurologian erikoislääkäri Harri Arikka , Turun yliopistollinen keskussairaala
- lastenpsykiatrian apulaisylilääkäri Linnea Karlsson (estynyt), varalle dosentti Aino Talonpoika , lastenpsykiatrian erikoislääkäri, Turun yliopistollinen keskussairaala
- lakimies Esko Lukkarinen, opetus- ja kulttuuritoimen johtaja, Lounais-Suomen aluehallintovirasto
- sivistystoimenjohtaja Åsa Snickars, Närpes
- vastaava koulukuraattori, Ilona Tirkkonen, Vaasa
- yliopistotutkija Päivi Pihlaja, Turun yliopisto
- johtava sosiaalityöntekijä Marketta Raivio , Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö, Pori
- perusopetuksen apulaisrehtori Juha Mäenpää, Turku (estynyt) varalle pedagoginen rehtori Taina Suvikas , Rauma
- konsultoiva erityisopettaja Suvi Sankinen, Turku
- opetusyksikön päällikkö Taneli Tiirikainen, Pori

Kehittämistoiminnan yhdyshenkilönä toimi ohjaava opettaja Merja Koivisto ja hänen työparinaan ohjaavat opettajat Misa Möller (VIP-nätverket), Sanna Vallenius, Päivi Norvapalo ja Suvi Sankinen (1.8.2020–31.12.2020) Oppimis-ja ohjauskeskus Valterista.

Ryhmän puheenjohtajina toimivat Suvi Sankinen (11.10.2018 – 31.7.2020) ja Sari Välimaa (1.8. – 31.12.2020).

Ydinryhmän työskentely ja tavoitteet

Ydinryhmä kokoontui 18 kertaa. Ydinryhmäläiset osallistuivat aktiivisesti alueelliseen koordinoimiseen, verkostopäivien suunnitteluun ja toteutukseen. Ydinryhmäläisillä tai Vaatu-toimijoilla (sairaalakoulun, Elmeri, Valtion koulukotien ja Valterin toimijat) oli verkostopäivissä yhteensä 16 puheenvuoroa tai alustusta. Ydinryhmäläisistä Marketta Raivio kuului Kouluakäymättömien teemaryhmään ja Esko Lukkarinen Opiskeluhuollon ohjausryhmän työskentelyn kehittämisen työryhmään. Työskentelyalustanamme toimi TEAMS. Ydinryhmässä kuultiin useita vierailevia asiantuntijoita.

Ydinryhmä toimeenpani kansallisia, alueellisia ja maakunnallisia tavoitteita. Alueellisia tavoitteita työstimme koko kehittämistoiminnan ajan. Kansallisten ja alueiden yhteisten tavoitteiden lisäksi ensimmäisessä verkostopäivässä alueellamme korostuivat:

- Nivelvaiheiden kehittäminen
- Palveluneuvojan tarve, valmistavan opetuksen ryhmät
- Lähikouluperiaatteen vahvistaminen
- Asennemuutoksen tarve, henkilöstön osaamisen kehittäminen
- Opiskeluhuollon ennaltaehkäisevän työn kehittäminen

Verkostopäivissä osallistujat nostivat esille myös koulunkäyntikyvyn arviointimittarin tarpeellisuudesta, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmatyössä esiin nostettujen hyvien kokeilujen jatkamisen ja kehittämisen, Vaativan erityisen tuen "ihannepolkujen" mallintamisen ja VIP- verkoston ja Osaamis- ja tukikeskusten (OT) toiminnan limittymisen suuntaviivojen täsmentämisen tulevaisuudessa.

Tavoitteet tiivistyivät vuonna 2018 kuuteen yläotsikkoon, joiden edistämistä konkretisoitiin alakohdissa. Tavoitteiden edellyttämiä toimenpiteitä pohdittiin ydinryhmän kokouksissa.

- Verkostotyöskentelyn kehittäminen
  - verkostopalaverien johtaminen ja lomakeluonnokset
  - vastuuhenkilön määrittäminen
  - vuorovaikutusosaaminen
  - Perheiden oikea-aikainen tuki
- Poissaolojen seuranta ja niihin puuttuminen
  - valtakunnallisesti/alueellisesti/maakunnallisesti
  - yhteinen malli
- Konsultaatioalusta (Alustaa oli suunniteltu myös Satakunnan LAPE-hankkeessa)
  - vaativan erityisen tuen palvelut ja osaaminen samalle alustalle
- Opiskeluhuollon toiminnan kehittäminen
  - vaativan erityisen tuen palvelupolut
  - kunnallisten oppilashuoltoryhmien toiminnan terävöittäminen
  - ennaltaehkäisevän työn kehittäminen
- Täydennyskoulutus
  - lähikouluperiaatteen tukeminen koulutuksellisesti
  - OKL-vierailut valtakunnallisesti
  - Hyvien käytänteiden jakaminen

- Tutkimuksen nivoaminen kokeiluihin -tehdään sitä, mikä toimii
- Tarpeenmukaiset kasvatus- ja koulupalvelut VIP-lapsille ja –nuorille
  - Maakunnallinen yhteistyö palveluiden organisoimisessa lähiyksiköihin
  - Palveluiden yhdenvertaistaminen lähikouluperiaatteen tukemiseksi

Tavoitteista työstettiin myös karsittu kuva (Kuvio 10. TYKS-alueen VIP-kehittämistoiminnan tavoitteet 2019). Kuvassa keskeisimmät tavoitteet ovat keskellä ja ympärillä sinisellä tekstillä keskeisiä keinoja edistää tavoitteita. Pienissä laatikoissa on esimerkkejä, missä ja miten tavoitteita edistetään kehittämistoiminnassa.

KUVIO 10. TYKS-ALUEEN VIP-KEHITTÄMISTOIMINNAN TAVOITTEET 2019

Verkostopäivät

Kokoonnuimme alueella verkostopäiviin 12 kertaa, joissa saavutimme 59 kunnasta 48 kuntaa ja 709 osallistujaa. Verkostopäivissä lisäsimme tietoisuutta VIP-kehittämistoiminnasta, verkostoiduimme ja esittelimme maakuntien ja kuntien hyviä toimintamalleja ja käytänteitä.

Tyks-alueen muut ryhmät ja toiminta

Tyks-alueella toimi syksyllä 2019 Vaatu-toiminnan alkaessa viisi Vaatu-yksikköä. Ruotsinkieliset kunnalliset erityiskoulut ovat kuvassa 2 kirjattuna sinisellä. 1.8.2020 alusta Turkuun perustettiin Valterin satelliittipiste, missä työskentelee ohjaava opettaja

KUVIO 11. TYKS-ALUEEN SUOMEN- JA RUOTSINKIELISET VAATUTOIMIJAT

Elmeri-koulu

Mylly-Antin koulu, Turku

Karleby – Villa Skola

Jakobstad – Kyrkostrands skola

Åbo – Sirkkalabackens skola

Raseborg - Seminarieskolan

Sairaalaopetus

Vaasan sairaalaopetus,

Tiilimäen koulu Pori ja

Kiinamyllyn koulu Turku

Karleby – Mariankadun koulu

Raseborg – Ekskolan

Vasa – Haga skola

Valtion koulukodit

Lagmansgården Pedersöre

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

Ei toimipistettä

Vasa – Helsingfors – Skilla

Vaatu-toimintaan kutsuttiin mukaan seuraavat toimipisteiden edustajat (lista alla). Puheenjohtajana toimi Valtion koulukodin apulaisrehtori Jan Weckström. Vaatu-toimijat kokoontuivat vuoden 2020 loppuun mennessä kuusi kertaa ja operatiiviset toimijat kolme kertaa (kuvio 3). Operatiivisten Vaatu-toimijoiden osaamista ja yhteistyötä on kehitetty sisäisellä koulutusprosessilla.

Vaatu-toimijat

- rehtori Niina Ekqvist, Kiinamyllyn koulu, Turku
- rehtori Satu Henriksson, Tiilimäen koulu, Pori (varalla Jaana Salonen)
- rehtori Josefin Holmkvist, Valteri, Skilla (ensimmäisessä kokouksessa)
- rehtori Anne Korhonen, Valteri, Onerva
- rehtori Eija Huttunen, Hietalahden koulu, Vaasa
- rehtori Satu Lahti, Mylly-Antin koulu (rehtori Minna Viinamäki 1.8.2020 alkaen)
- erityisopettaja Johanna Lindfors, Sirkkalabackens skola
- rehtori Ann-Christine Loo-Örn, Haga-skola
- Jan Weckström, apulaisrehtori, Lagmansgårdenin koulukoti
- VIP-yhdyshenkilöt Misa Möller ja Merja Koivisto, Valteri

Vaatu-työskentelyn painopisteenä on vaativan tuen konsultaatiopalvelun kehittäminen. Toiminta liittyy alueen konsultaatiorakenteen kehittämistyöhön ja sitä jatketaan kevään 2021 ajan. Vaatu-ryhmän kehittämistyön tavoitteena on alueellisen konsultaatioverkoston koordinaation, palvelujen tuottamisen sekä palvelupolkujen toteuttamisen suunnittelu vaativan konsultaation osalta.

Uutissähkeet

Lähetimme kuntiin 11 uutissähkettä kehittämistoiminnan keskeisimmistä teemoista ja tapahtumista. Uutissähkeillä pyrimme lisäämään sivistys-, sosiaali- ja terveyspalveluiden tietoisuutta VIP-verkostosta ja yhdyspinnoilla työskentelystä. Uutissähkeissä myös avasimme ja määrittelimme eri hallinnonalojen käsitteitä.

KUVIO 12. ESIMERKKI UUTISSÄHKEESTÄ

Tavoitteiden toteutumisen arviointi

Ydinryhmä tiivisti kehittämistoiminnan tavoitteiden saavuttamista päätöskokouksessaan 17.12. 2020. Ydinryhmässä ei ollut valittu toiminnan arviointiin mittareita, vaan tavoitteiden toteutuminen on toteutettu laadullisena keskusteluna. Määrällistä tietoa kehittämistoiminnastamme on koottuna raportissa.

Yleistä

Ydinryhmä toimi koordinoivana ryhmänä oman työnsä ohella. Toisten tuntemiseen olisi voinut kiinnittää alkuvaiheessa enemmän huomiota. Myös selkeä vastuunjako olisi tehostanut toimintaa. Kokouksissa aisti, että arjen hektisyydestä ei ollut helppo irrottautua. Erikoissairaanhoidon edustajien oli vaikea ehtiä kokouksiin, mutta he osallistuivat vahvalla panoksella verkostopäiviin alustuksissa.

Kokousten alussa päivitimme ajantasaista tietoa kansallisen tason kehittämisestä ja teemaryhmistä, purimme mahdolliset ennakkotehtävät ja keskityimme sidosryhmien terveisiin. Ydinryhmäläisten aktiivisuus lisääntyi koko ajan. Kokouksissa oli turvallinen ja avoin ilmapiiri. Keskustelu oli aktiivista, joskin pienemmissä ryhmissä työskentelyä olisi voinut käyttää enemmän. Osallistavia työtapoja ei ole koskaan liikaa.

VIP-kehittämistoiminnan ensimmäiselle vaiheelle asetettiin paljon tavoitteita. Tavoitteiden karsiminen oli työskentelyssä välttämätöntä, jotta niiden edistyminen sitoutti kehittäjiä työskentelyyn. Alueiden välinen ristiinpölytys puheenjohtajien ja yhdyshenkilöiden tapaamisissa auttoi hahmottamaan ja reflektoimaan oman alueen kehittämistoimintaa sekä tavoitteiden laajuutta. Antoisia, yhteisiä tilaisuuksia olisi voinut olla enemmän. Myös ohjausryhmän rooli ja ohjaus olisi voinut olla vielä näkyvämpi.

Verkostopäivien osallistujissa oli pääsääntöisesti aktiivisia erityispedagogeja. Monialaista henkilöstöä sekä sivistysjohtoa ja esimiehiä kaivattiin toimijoiksi. Operatiivisen johdon ja heidän minäpystyvyytensä tukeminen toimintakulttuurin muutoksessa ja pedagogiikan johtamisessa sitouttaa ja vahvistaa henkilöstön motivaatiota kehittämiseen. Myös selkeän, ehyen rahoitusrakenteen mallintaminen kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin tuen teemoissa olisi tarpeen. Teemallisesti varhaiskasvatus jäi vähäiseksi.

VIP-kehittämistoiminta lisäsi vaativan erityisen tuen näkyvyyttä käsitteenä ja alueen muu toiminta ja koulutustarjonta täydensivät toimintaamme. Tästä esimerkkinä mainittakoon Kasvun- ja oppimisen tuen päivät, sekä aluehallintovirastojen koulutukset.

Keskeisten teemojen pohdintaa

Monialaisen yhteistyön merkitys sai paljon huomiota ja tahtotila kehittämiseen vahvistui. Uutissähkeillä muistuttiin kuntia paitsi VIP-kehittämisestä, myös yhdyspinnoista, tapahtumista, hankkeista ja visiostamme.

Verkostopäivissä kuultiin onnistumisen tarinoita, kokeiluja ja ”narratiiveja”. Ne innostivat kunnissa kokeiluihin ja koordinoivien ryhmien perustamiseen. Monialaisuus juurtuu työskentelyn kautta rakenteisiin, selkeytyy prosesseissa ja näkyy vähitellen käytänteissä. Ydinryhmän työskentely, verkostopäivien teemat ja vapaamuotoiset kohtaamiset avarsivat monialaisuuden näkökulmia. Ymmärrämme enemmän toisen hallinnonalan tehtäviä, toiminnan lähtökohtia ja ammattilaisten ajatusmaailmaa. Normitietoisuutta ja lain henkeä vahvistettiin paitsi VIP-verkoston tietoiskuilla, myös alustuksilla ja kommenttipuheenvuoroilla. Toivottavasti kuntien käytössä kuluu jatkossa Verkostotyön ABC-malli, mikä sisälsi käytännönläheisiä ohjeita jokaiseen verkostopalaveriin.

Monialaiset puheenvuorot ja TUVET:n tuki kehittämistoiminnassa käänsivät katseet **tutkimukseen perustuvaan työskentelyyn ja kehittämiseen**. Käypä hoito –suositukset, ajantasainen tutkimustieto sekä TUVET:n tuottamat materiaalit vakuuttivat. Kuulimme ilahduttavan paljon ratkaisu-, onnistumis- ja tulevaisuuspuhetta.

Opiskeluhuolto sai työskentelyssämme paljon huomiota. Ennaltaehkäisevään ja oikea-aikaiseen puuttumiseen tuotettiin paljon toimintamalleja ja käytänteitä. Opiskeluhuollon ohjausryhmän kehittämiseen osallistui alueeltamme seitsemän kuntaa: Pedersöre, Larsmo, Nykarleby, Jakobstad, Pori, Turku ja Uusikaupunki. Kehittämistyö toteutettiin syksyn 2020 aikana.

Toimintakulttuurin muutoksen eväät ovat puhuttaneet. Keskiössä ovat useimmiten pedagogiikan johtaminen ja kehittäminen, arvokeskustelut, inkluusio ja henkilöstön osaamisen lisääminen. Toimintakulttuuria kehittämällä vaikutetaan sekä ennaltaehkäisevään työhön että vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten ja perheiden palveluihin. Keskustelu sai kunnissa aikaan erilaisia toimenpiteitä, esimerkiksi Turkuun ja Vaasaan kehitettiin oma poissaloihin puuttumisen "porrasmalli".

Toistuvat teemat muutospuheessa ovat olleet mm.

- yhtenäisen koulupolun edistäminen varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle
- nivelvaiheiden mallintaminen VIP-lasten ja nuorten kohdalla
- haastavan käyttäytymisen ennaltaehkäisy tunne- ja sosiaalisia taitoja sekä hyvinvointitaitoja harjoittelemalla ja positiivista palautetta vahvistamalla
- koulunkäyntikyvyn arviointi ja interventiot sekä
- kouluakäymättömyyden taklaamiseen yhtenäisillä toimintamalleilla.

Teemat toistuivat myös verkostopäivillämme. Ydinryhmä muistutti myös lasten ja nuorten osallisuudesta, toiminta-alueittain opiskelevien oppilaiden aseman täsmentämisestä inkluusiokeskusteluissa ja käytännössä. Kaikki keskustelut tiivistyivät tärkeimpään: toimintakulttuurin muutos edellyttää aina muutoksia aikuisten käyttäytymisessä ja tavassa työskennellä.

VIP-verkostossa olemme kuulleet ja keskustelleet OKM:n ja STM:n hankkeista yhteistyön edistämisen ja päällekkäisen työskentelyn välttämisen tahtotilassa. Tutuiksi tulivat maakuntien LAPE-hankkeet, Paras-koulu kehittäminen sekä alueen Tulevaisuuden SOTE-kehittämistyö. Tapahtumissamme ristiinpölytettiin esimerkiksi LAPE-agenttien, kunta-agentin, aluekoordinaattorin, kokemusasiatuntijoiden ja yliopiston tutkijoiden ajatuksia ja ideoita. Johdon päivässä säväyttivät konkreettiset kuntaesimerkit, joissa hallinnonalojen välinen yhteensovittava johtaminen osoitti vahvuutensa myös talouden näkökulmasta

Havaintomme on, että kehittämistyömme pirstaloituu sivistyksen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden erillisissä hankkeissa. Pirstaloituminen heikentää yhteisen kansallisen lapsistrategian toteutumista ja systemaattista kehittämistä. On myös harmittavaa, että kuntien mahdollisuudet osallistua hankerahoituksiin ja -kehittämiseen eriarvoistavat alueiden, maakuntien, kuntien ja koulujen lasten, nuorten ja perheiden palveluita. Sivistyspalveluilla on paljon kirimistä alueen ja maakunnallisen kehittämisen koordinoimisessa ja resurssoinnissa verrattuna sosiaali- ja terveyspalveluiden vastaavaan. Poliittisten päätöksentekijöiden osallistaminen ja sitouttaminen yhteisiin arvoihin ja yhtenäisiin palvelupolkuihin koettiin ydinryhmässä tärkeäksi.

VIP-kehittämistoiminnan ensimmäisen vaiheen lopussa mahdollistimme vielä kaikille ilmoittautuville VIP-kehittämistoiminnan parhaita "paloja" kertaavia avoimia etäkoulutuksia. VIP-kinkerit olivat puolentoista tunnin mittaisia koulutuskokonaisuuksia ja niitä järjestettiin yhteensä viisi. Lisäksi alueella järjestettiin pilottiluonteisena KoPro-koulutusta. Koulutuksessa ohjattiin kunnissaan konsultoivaa työtä kehittäviä erityisopettaja ja oppilashuollon ammattilainen -työpareja kolmen päivän verkkokoulutuksilla ja mentoroinneilla. TYKS-alueelta KoPro-koulutukseen osallistui 30 kuntapilottia. Useissa kunnissa saatiin valmiiksi tai käynnistettiin kunnan konsultaatiomallin valmistelu.

Vaatu-toimijoille järjestettiin loppuvaiheessa yhteinen koulutuspäivä, missä arvioitiin erilaisia konsultaatiomalleja ja niiden toimivuutta. VIP-kehittömistoiminnassa verkostoiduttiin myös

Turun yliopiston Sote-akatemian toimijoiden kanssa. Osaamispuun verkkoalustalle tuotettiin ohjausryhmän linjaamia koulutussisältöjä ja yhteistyö jatkuu edelleen.

Tulevaisuus

VIP-verkoston toiminta on synnyttänyt ja innostanut alueella ja maakunnissa monialaisiin kokoontumisiin. Myös uusia VIP-ryhmiä on perustettu. Esimerkiksi Vaasassa perustettiin oma VIP-ryhmä, minkä koordinoimana työstettiin vuosien aikana mm. lomakkeita erikoissairaanhoidon ja sosiaalitoimen yhteistyöhön ja palvelupolkujen selventämiseksi sekä kehittämissuunnitelma vaativaa erityistä tukea tarvitsevien lasten nivelvaiheyhteistyön.

OKM:n Oikeus Oppia ohjelman teemat vahvistavat ja jatkavat VIP-verkoston tavoitteiden edistämistä. Useiden alueiden kuntien verkostoituminen on vahvistunut, koska kehittäminen tapahtuu pienempien kuntien osalta kuntaryppäissä.

3.5 HYKS-alue

Minna Sillanpää, alueellinen yhdyshenkilö, Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri

HYKS-alueen VIP-verkoston ydinryhmätoiminnan järjestäytymiskokous pidettiin Helsingissä 23.10.2018. Opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämään ydinryhmään kuuluivat:

- Oppimisen ja koulunkäynnin tuen päällikkö Tiina Erkkilä-Wahtera, Järvenpää (pj)
- rehtori Anne Suomala, Espoo (varapj)
- perhepalvelujen johtaja Mirja Varis, Vantaa (1.1.2020 alkaen)
- sairaalaopetuksen vararehtori Reija Laine, Tuusula
- varhaiskasvatuksen päällikkö Minna Leinonen, Imatra
- lastenpsykiatri Mia Tapiola, Kouvola
- johtava neuropsykologi Susanna Huju, Helsinki
- ylitarkastaja Heli Heimala, Helsinki
- undervisningschef Outi Saloranta-Eriksson, Esbo
- yliopistorehtori Elina Kontu, Helsinki (1.12.2019 asti)
- yliopistorehtori Ritva Ketonen, Helsinki (1.12.2019 alkaen)
- kehittämispäällikkö Päivi Petrelius, THL (31.12.2019 asti)
- kehittämispäällikkö Laura Yliruka, Socca, LAPE-hanke (31.5.2020 asti), kehittämispäällikkö THL (1.6.2020–31.12.2020)
- sairaalaopetuksen rehtori Anne Lindholm, Lahti
- kurator Kenneth Carlberg, Raseborg (31.12.2018 asti)
- erityissuunnittelija Heidi Roponen, Helsinki
- aluekoordinaattori Taru Asikainen, Vantaa
- verkostokoordinaattori Tiina Vormisto, Imatra (12.3.2019 alkaen)
- lastensuojelun sosiaalityön päällikkö Riitta Vartio, Helsinki (26.10.2019 asti)

Alueen VIP yhdyshenkilöinä toimivat ohjauspalvelupäällikkö Minna Sillanpää (1.2.–31.12.2018 ja 1.1.2020–31.12.2020) ja Handledande lärare Misa Möller (1.1.2019–31.12.2019). Työparina toimi Taru Antila (1.1.2020–31.12.2020). Misa Möller on ollut myös ruotsinkielisten yhdyshenkilö.

Ydinryhmä on 20 kokouskertansa aikana suunnitellut, edistänyt ja koordinoinut alueellista työtä, nostanut esille kehittämistyön prioriteetteja sekä tukenut kuntien kehittämistyötä siihen, että oppilaan oikeus perusopetukseen toteutuu. Ydinryhmäläiset osallistuivat aktiivisesti myös verkostopäivien suunnitteluun ja toteutukseen (10 tapahtumaa). Jokaisessa verkostopäivässä on ollut kaksikielistä ja ruotsinkielistä sisältöä. VIP-verkostosivuilta löytyy ruotsinkielinen osasto mihin on kerätty kaikki ruotsinkielinen materiaali verkostopäivistä sekä käännettyä materiaalia.

VIP kehittämistoimintaa esiteltiin mm. Yhdyspinnat yhteiseksi mahdollisuudeksi – jatkoseminaarissa Helsingissä.

Alueen verkostopäiviä järjestettiin seuraavasti:

- 2.5.2018, Kick off, Helsinki
- 24.9.2018, Monialainen yhteistyö – uhkaa, turhaa vai mahdollisuuksia, Lappeenranta
- 22.11.2018, Monialainen yhteistyö – varhainen puuttuminen, Espoo
- 12.3.2019, Tehdäänkö yhdessä? Raasepori
- 7.5.2019, Monialainen yhteistyö – opiskeluhuolto, Lahti
- 25.9.2019, Yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskeluhuolto, Järvenpää
- 20.11.2019, Yksilöllinen opiskeluhuolto – konsultaatio, Vantaa
- 10.2.2020, Yhteistyö moniammatillisissa verkostoissa, Porvoo
- 11.2.2020, Perhe ja varhaiskasvatus, Porvoo
- 7.10.2020, Varhaiskasvatus sekä perheen ja huoltajien tukeminen, Webinaari

HYKS -alueelta nousseita kehittämiskohteita ovat olleet 1) nivel- ja siirtymävaiheet, 2) oppilashuolto, 3) koulunkäyntikyky ja 4) verkostoituminen.

Kehittämiskohteiden mukaisia toimia käynnistettiin alueellisesti. Toimissa keskityttiin erityisesti vaativan erityisen tuen palvelupolkuihin, kunnallisten oppilashuoltoryhmien toiminnan terävöittämiseen ja ennaltaehkäisevän työn kehittämiseen.

Koulunkäyntikyky on noussut esiin useissa eri yhteyksissä työskentelyn kuluessa. Ensimmäisenä konkreettisena kehittämistarpeena pidettiin POL 18§ tulkinnan yhtenäistämistä kunnissa. Tähän tarpeeseen Opetushallitus vastasikin laatimalla asiasta videon. Koulua käymättömien oppilaiden erillisen teemaryhmän aloitettua toimintansa keskittyi kehittämistoiminta sinne. HYKS ydinryhmän näkökulmasta koulunkäyntikyky on kuitenkin asia, jonka eteen pitää vielä tehdä paljon töitä. Tärkeää olisi mm. saada valtakunnallinen arviointimittari koulunkäyntikyvylle.

Moniammatillinen yhteistyö edellyttää kaikilta osallistujilta uudenlaista työotetta ja siten osaamista. Ydinryhmässä on keskusteltu siitä, kuinka verkostotyöllä saavutetaan parempia tuloksia yksittäisen oppilaan tukemiseksi: Kuka osallistuu, kuinka usein, missä roolissa? Kuinka huoltajat ja oppilas ovat työskentelyssä subjekteja, eivätkä objekteja? Kuinka saadaan luotua yhteinen suunnitelma, jota seurataan? Erilaiset – tutkimukseenkin perustuvat menetelmät - antavat vastauksia em. kysymyksiin. Alueellisesti on kuitenkin mahdotonta kouluttaa kaikki toimijat jonkun tietyn menetelmän käyttöön, joten ydinryhmä totesi parhaaksi ratkaisuksi edetä yleisemmän mallin pohjalta, joka sopii lähtökohdaksi verkostoyhteistyölle kontekstista riippumatta. HYKS alueen verkostossa malliksi valikoitui Eksoten alueella kehitetty "Verkostoyhteistyö – Onnistuneen verkostokokouksen ABC ".

HYKS-alueen kunnat poikkeavat rakeenteellisesti toisistaan todella paljon. Erityisesti pääkaupunkiseudun kuntien näkökulmasta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden vaativan tuen tarpeita olisi tarpeellista kehittää jatkossa.

Vaatu-toiminta HYKS-alueella

HYKS-alueella toimii kuusi sairaalaopetusyksikköä (Helsinki, Espoo, Tuusula, Lahti, Kouvola, Lappeenranta) kaksi Elmeri-koulua (Lahti, Kouvola), kaksi valtion koulukotia (Kouvola, Vihti) ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin toimipiste. HYKS-alueen vaatutoiminta käynnistyi syksyllä 2019. Vaatun suunnitteluryhmään kutsuttiin mukaan kaikkien toimipisteiden johto ja kaksi ruotsinkielisen yksikön edustajaa. Lisäksi ruotsinkielisten Vaatutoimijoiden ryhmässä on ollut HYKS alueen kuntien edustus.

Alueellisen toiminnan kehittämiseksi valittiin syksyllä 2020 toimipisteistä operatiiviset toimijat työstämään yhteistä alueellista konsultaatiomallia. Alueellisten vaatutoimijoiden johto tapasi kuusi kertaa ja operatiiviset toimijat viisi kertaa toimikautensa aikana.

Vaatu suunnitteluryhmä:

- apulaisrehtori Pia Paakkari, Sophia Mannerheimin koulu, Helsinki
- rehtori Jari Husu, Lappeen koulu, Lappeenranta
- rehtori Mika Saatsi, Kalliomaan koulu, Tuusula (pj. 31.5.2020 asti)
- vs. rehtori Laura Nuikka, Kalliomaan koulu, Tuusula (1.8.2020 alkaen)
- rehtori Elise Antila, Tähteenkadun koulu, Kouvola
- rehtori Seppo Salminen, Keinumäen koulu, Espoo
- rehtori Anne Lindholm, Kanervikon koulu, Lahti (pj 1.8.2020 alkaen)
- johtava rehtori Tiina Korpela-Liimatainen, valtion koulukodit
- apulaisrehtori Sanna Välitalo, Vuorelan koulukoti, Vihti
- apulaisrehtori Sirpa Koskinen, Sippolan koulukoti, Kouvola
- rehtori Leena Ottela, Ali-Juhakkalan koulu, Lahti
- rehtori Liisa Arola, Carea-koulu, Kouvola
- rehtori Leena Airaksinen, Valteri (31.10.2019 asti)
- rehtori Minna Rouste, Valteri (1.11.2019 alkaen)
- sij. rehtori Liisa Pentikäinen, Valteri (1.8.2019 – 31.5.2019)
- vikarierande rektor Monica Avellan, Valteri (1.8.2020 alkaen)
- ohjauspalvelupäällikkö Minna Sillanpää, Valteri (siht.)
- vicerektor Jan Weckström, Lagmansgården, Valtion koulukodit
- rehtori Carita Glasgow, Zacharias Topeliusskolan, Helsingfors

Operatiiviset toimijat:

- Johanna Tuononen, Vuorelan koulukoti, Vihti
- Mari Toivari, Tähteenkadun koulu, Kouvola
- Riikka Vuorenmaa, Sophia Mannerheimin koulu, Helsinki
- Mervi Larka-Lehto, Keinumäen koulu, Espoo
- Reija Laine, Kalliomaan koulu, Tuusula
- Katri Porkka, Tähteenkadun koulu, Kouvola
- Liisa Arola, Carea-koulu, Kouvola
- Taru Antila, Valteri
- Kukka-Maaria Vänskä, Valteri

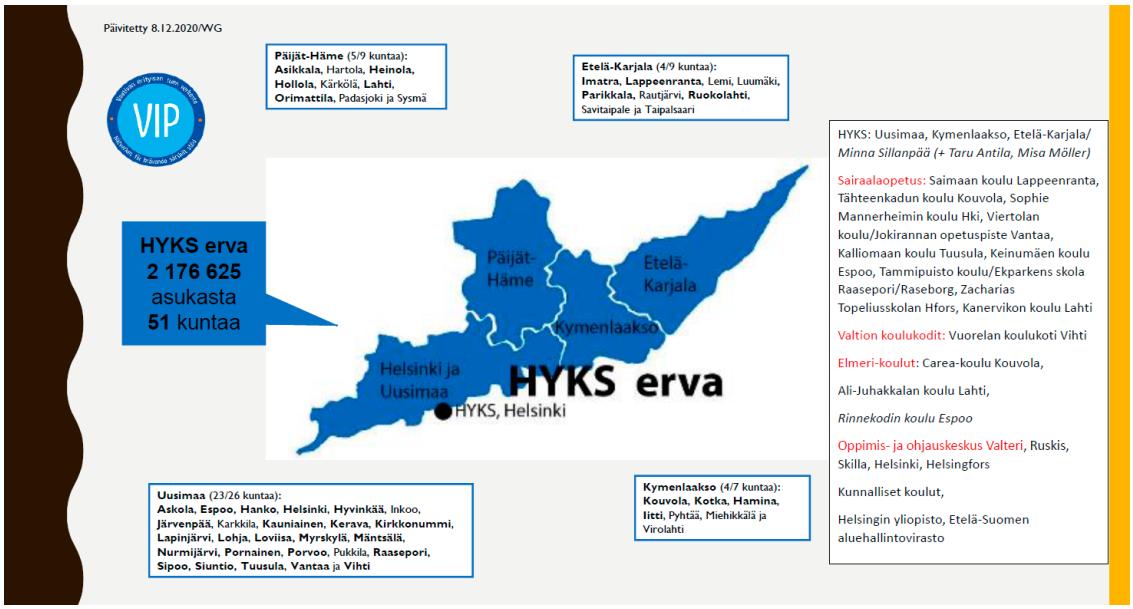
HYKS-alueen Vaatu-ryhmän työn painopiste ja tavoite on ollut pohtia ja rakentaa yhteistä toimintaa ja toimijoiden keskinäistä työnjakoa. Operatiivisten toimijoiden tavoitteena on ollut alueellisen vaativan erityisen tuen konsultaatiomallin suunnittelu. Työn tuloksena on syntynyt kuvaus konsultointimallista (Kuvio 13. Vaativaan konsultaatioon ohjautuminen).

KUVIO 13. VAATIVAAN KONSULTAATIOON OHJAUTUMINEN.

Kuviossa (Kuvio 14. HYKS erva) näkyy HYKS-erva-alueen maakunnat, kunnat sekä tietoja erva-alueelta. Kunnista on korostettu lihavoidulla fontilla ne kunnat, jotka ovat olleet mukana VIP-verkoston työssä vuosien 2018–2020 aikana.

KUVIO 14. HYKS ERVA

3.6 KYS-alue

Inkeri Kekäläinen, alueellinen yhdyshenkilö, Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri

KYS-alueen (Etelä-Savo, Keski-Suomi, Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo) VIP-verkoston toiminta käynnistyi Kuopiossa 4.5.2018 VIP Vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostojen alueellisena Kick off -tilaisuutena, johon kutsuttiin monialaista alueellisesta kehittämistyöstä kiinnostuneita toimijoita verkostoitumaan. Tavoitteena oli mm. vahvistaa ja syventää vaativan erityisen tuen osaamisen alueellisia voimavaroja sekä vastata nykyistä joustavammin ja monipuolisemmin vaativan erityisen tuen oppilaiden ja heidän opettajiensa tarpeisiin lasten ja nuorten omissa toimintaympäristöissä, kuten lähikouluissa. 4.5.2018 teemana oli löytää tärkeimmät alueelliset kehittämistarpeet ja -kohteet.

17. 9.2018 Jyväskylässä toteutuneessa alueellisessa VIP-verkostopäivän kokoontumisessa teemana oli Monialainen yhteistyö – uhkaa, turhaa vai mahdollisuuksia? - Yhteistyöstä yhteiseen työhön lapsen lähiympäristössä. Tapahtumassa työstettiin alueen ”mustia aukkoja”, joista nousivat myöhemmin ydinryhmän nimeämät kehittämiskohteet. Alueelle nimetty kehittämistyötä ohjaava monialainen neljästä maakunnasta koottu ydinryhmä esittäytyi VIP-toimijoille:

- rehtori Satu Varpainen Sateenkaaren koulu, Vaalijalan kuntayhtymä, Pieksämäki (pj.)
- nuorisopsykiatrian linjajohtaja, nuorisopsykiatri Tarja Koskinen, Kuopio/KYS (varapj.)
- rehtori Jyrki Huusko, Nepenmäen koulu, Joensuu
- apulaisrehtori Kirsi Meriläinen, Valtion koulukotikoulut, Sairila, Mikkeli
- varhaiskasvatuksenjohtaja Sirkka Helisten (Korhonen), Liperi
- lastenpsykiatrian ylilääkäri, lastenpsykiatri Anita Puustjärvi, KYS Kuopio
- opetusjohtaja Leena Auvinen, Kuopio
- johtava sosiaalityöntekijä Emmi Häyrynen, Jyväskylä 1.6.2019 asti, tilalle nuorisokodinjohtaja Timo Mäkelä, Myllyjärven nuorisokoti, Jyväskylä
- palvelupäällikkö Seppo Huhtiniemi, oppilashuolto, Jyväskylä
- erityispedagogiikan professori Hannu Savolainen, Jyväskylän yliopisto
- Kehittämispäällikkö Christinen Välivaara, Pesäpuu ry
- rehtori Jari Luukkonen, Mikkelin lyseo, Mikkeli
- Muutospäällikkö Minna Tihinen 1.6.2019 asti, tilalle LAPE-asiantuntija Minna Rytkönen, Pohjois-Savon liitto
- asiantuntijajäsenenä opetustoimen ylitarkastaja Kari Lehtola, Itä-Suomen aluehallintovirasto

VIPin ohjausryhmä asetti kansallisesti ydinryhmän työskentelylle asettamat tavoitteet:

- Tukea ennaltaehkäisevää ja moniammatillista työotetta
- Tukea lähikouluperiaatetta
- Suunnitella, edistää ja koordinoida alueellista työtä
- Edistää monialaisten temaattisten verkostojen syntymistä ja työskentelyä
- Nostaa esiin kehittämistyön prioriteetteja täydennyskoulutustarpeet mukaan lukien
- Seurata ja raportoida alueellisesta kehittämis- ja yhteistyöverkoston toiminnasta ja kehittämistyöstä.

KYS-alueen ydinryhmän päättämät kehittämiskohteet 1.11.2018 kokoontumisessa olivat:

- koulunkäyntikyky - kouluun kiinnittymättömät lapset ja nuoret,
- monialainen yhteistyö ja konsultaatio (vastuut ja palvelupolut) sekä
- käytöksellään oireilevat lapset.

Hankkeen edetessä ydinryhmä halusi paneutua vielä varhaiskasvatukseen ennalta ehkäisevänä mahdollisuutena.

KYS-alueen ydinryhmä kokoontui VIP-hankkeen aikana 18 kertaa, joista osa tapahtui sekä livenä mm. verkostotapaamisten yhteydessä, että Teams-yhteydellä. Ydinryhmä kävi syväluotaavaa keskustelua kehittämisen tiimoilta.

KYS-alueen ydinryhmä kävi VIP-toimimisen alkuvaiheessa keskustelua siitä, miten jokainen KYS-alueen neljästä maakunnasta pääsisi hyötymään mahdollisimman paljon VIPistä ja siten voisi edistää omaa kehittymistään vaativan tuen alueella. Ydinryhmä päätti, että alueellisten tapaamisten oheen järjestetään jokaisella alueella samalla teemalla kunkin maakunnan oma VIP-tapahtuma.

Tämä osoittautui hyväksi käytänteeksi ja tilaisuudet kokosivat yhteen monialaisia toimijoita. Tilaisuudet edistivät myös eri toimijoiden verkostoitumisia.

- 14.11.2018 Alueellinen verkosto, Joensuu
  Verkostopäivän teemana: Monialainen yhteistyö – varhainen; tuotostavoitteena on alueellisen palvelutarjonnan tunnistaminen. Alueelliset varhaisen tuen ja puuttumisen toimivat mallit ja toimivat käytänteet.
  Maakunnallisesti kokoontuneet verkostot teemana: ”Monialainen yhteistyö – osallisuus”; LAPE ja vaativan erityisen tuen lapset/nuoret yhdyspinnat VIPiin, monitoimijaisuus
- 13.2.2019 Pohjois-Savo, Kuopio
- 14.2.2019 Keski-Suomi, Jyväskylä
- 20.2.2019 Etelä-Savo, Mikkeli
- 21.2.2019 Pohjois-Karjala Joensuu
- 11.4.2019 Kuopio Verkostopäivän teemana: Monialainen yhteistyö – opiskeluhuolto; opiskeluhuollon osaaminen; tiedonsiirto ja salassapito esi- ja perusopetuksessa; Alueellisen palveluntarjonnan tilanne.

Maakunnallisesti kokoontuneet verkostot teemana: Kaikille yhteinen koulu voi onnistua. Opiskeluhuoltoteeman käsittely jatkuu - kunnan lakisääteiset ryhmät, niiden kokoonpano, tavoitteet ja toiminta erityisesti vaativan erityisen tuen näkökulmasta.

- 10.9.2019 Pohjois-Karjala, Joensuu
- 12.9.2019 Etelä-Savo, Mikkeli
- 17.9.2019 Pohjois-Savo, Kuopio
- 19.9.2019 Keski-Suomi, Jyväskylä
- 5.11.2019 Alueellinen verkosto, Kuopio
  Verkostopäivän teemana: Yhteisöllinen ja yksilökohtainen opiskeluhuolto - yksilökohtainen opiskeluhuolto vaativan erityisen tuen oppilaan näkökulmasta - laadukas verkostotyö
- 13.2.2020 Johdon päivä, Kuopio
  Päivän teemana ”Tarjottimella tietoa ja taitoa johtajille, päätöksentekijöille ja verkostotoimijoille” - Verkostot, johtaminen ja vaativa erityinen tuki?

- 29.9.2020 ETÄ-verkostopäivän teemana oli ”Varhain on parhain”. Päivän tavoitteena oli kohdistaa huomio varhaiskasvatukseen sekä perheen ja huoltajien tukemiseen ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä. Edelleen jatkettiin alueen monialaisten asiantuntijoiden verkostoitumisen ja yhteistyön edistämistä.

Koontia

KYS-alueen VIP-verkoston kehittämistyöhön on osallistunut monialainen joukko alueen kuntien ja erilaisten yhtymien asiantuntijoita. Kaiken kaikkiaan alueellisissa ja maakunnallisissa tapahtumissa oli yli 140 eri alojen toimijaa. Osallistuminen verkostotyöhön ja aktiivisuus siinä ovat vaihdelleet riippuen siitä, mitkä teemat ovat kulloinkin olleet esillä. Hankkeen alussa mukana oli 41 % alueen kunnista ja päätösvaiheessa 70 % kunnista. Osallisuuden voidaan katsoa kuitenkin olevan suurempi esim. Pohjois-Karjalan, Ylä-Savon ja Etelä-Savon osalta, kun huomioidaan kuntien yhdessä muodostamat ns. SOTE-yhteistyöalueet, jotka ovat lähettäneet omia avaintoimijoita yli kuntarajojen verkostotapaamisiin.

VIP-toiminta on tuonut yhteen vaativaa erityistä tukea tarjoavat opetuksen eri tahot, KYS-alueella toimii kaksi Elmeri-koulua (Vaalijala ja Honkalampi), neljä sairaalaopetuksen yksikköä (Kuopio, Mikkeli, Joensuu ja Jyväskylä), yksi koulukoti (Sairila) ja kolme Valterin yksikköä (Mikael, Mäntykangas ja Onerva). VIP on auttanut keskinäisessä verkostoitumisessa, syventänyt tuntemusta toisista toimijoista ja lisännyt yhteistä ymmärrystä. VIPin myötä oppilaiden siirtoprosessit eri toimijoiden välillä ovat sujuneet mutkattomammin ja yhteydenotto eri tahoihin on helpottunut.

Alueella tehty kuntien palvelupolkukartoitus on auttanut hahmottamaan oman alueen tarjottavien palvelujen tilannetta ja lisännyt tietoa siitä, millaisia palveluita omasta kunnasta ei löydy. Tämä on mahdollistanut kuntien välistä yhteistyötä jossakin määrin, mutta työ on vielä kesken.

Vaatu KYS-alueella

Vaativan konsultaation ensisijaisena tarkoituksena on löytää yhdessä lähitoimijoiden kanssa ratkaisuja lapsen ja nuoren omaan ympäristöön sekä vahvistaa paikallista pedagogista tukea ja monialaista verkostoyhteistyötä. Vaatun painopiste, erityisesti KYS-ydinryhmän nimeämiä kehittämiskohteita tarkastellen, on monialainen toimiminen oikea-aikaisesti sekä varhaisessa vaiheessa (ennaltaehkäisy) että korjaavien palveluiden kohdentamisessa vaativan erityisen tuen asiakkaalle.

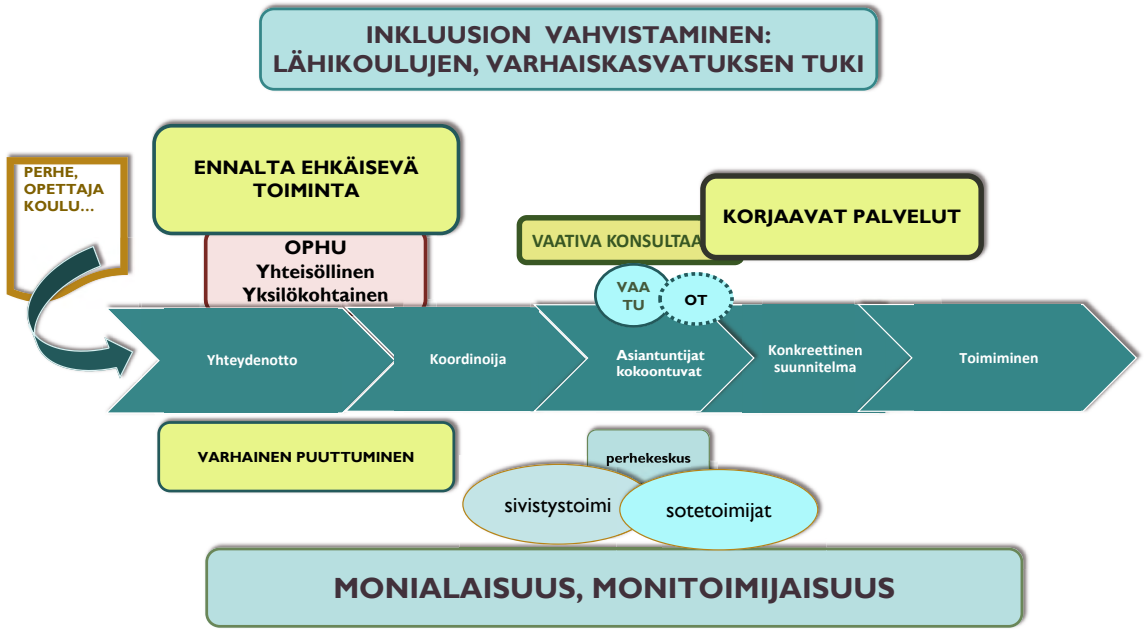
Vaatu-toiminnassa konsultatiivisen työotteen hallinta on lähtökohtana. Konsultatiivista palvelua tullaan jalkauttamaan kuntiin yksittäisen oppilaan tuen tarpeisiin sekä työntekijöiden tueksi, huomioiden monialaisen yhteistyörakenteen vahvistuminen. Tulevassa Vaatu-työssä huomioidaan myös OT-toiminta sekä perhekeskusten kanssa tehtävä yhteistyö. Vaatu-työssä pyritään etenemään pilotointivaiheeseen kevään 2021 aikana.

Vaatu-työhön on saatu OPH:n hankerahoitus, jolla alueellista Vaatu-mallia luodaan. Hankerahoitusta hallinnoi Iisalmen kaupunki. Hankkeelle on nimetty ohjausryhmä, jonka tehtävänä on tavoitteiden konkretisointi sekä täsmentäminen. KYS-alueen Vaatu-työryhmässä työskentelevät Elmeri-koulujen, Sairaalaopetuksen, Valterin ja Valtion koulukotien edustajat. Vaatu-konsultaatiohankkeen ohjausryhmässä toimivat:

- rehtori Maija Juoperi, Sairaalakoulut
- rehtori Inkeri Kekäläinen (pj), Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri
- opetusneuvos Pirjo Koivula, OPH
- erityisopettaja Pia Liukkonen, Valtion koulukotikoulut
- rehtori Minna Taipale, Iisalmen kaupunki
- rehtori Satu Varpainen, Elmeri-koulut

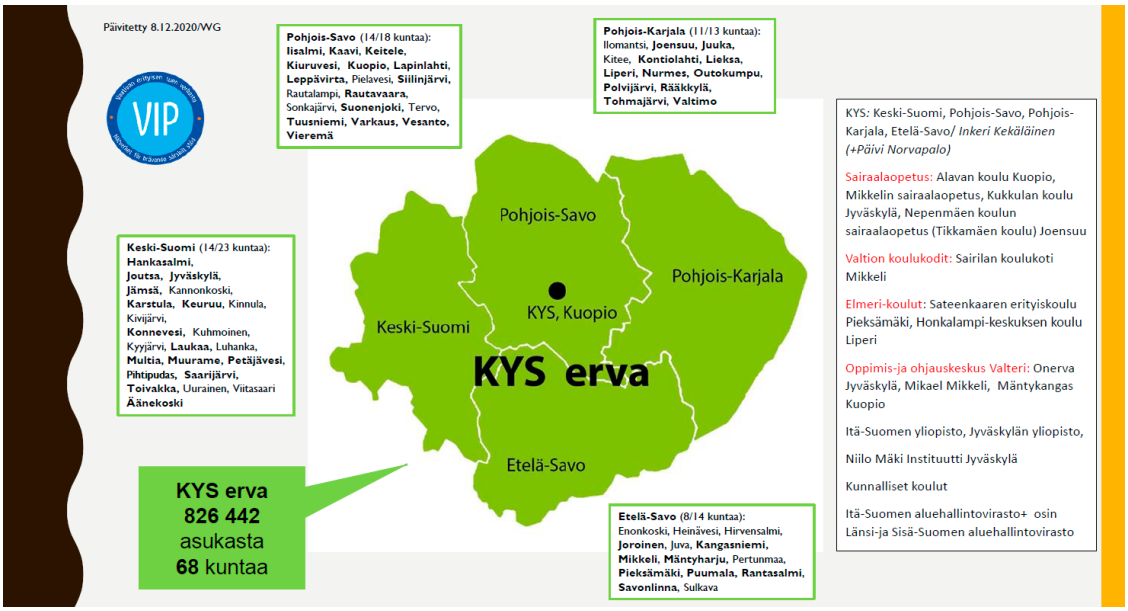
Kustakin KYS-alueen maakunnasta on nimetty 2-3 erityisopetuksen asiantuntijaa Vaatu-tutoriksi oman maakunnan alueelle. Vaatu-työryhmä saa heidän kauttaan konkreettista ja reaaliaikaista tietoa kuntien tarpeista ja odotuksista. Tutorien tehtävänä on sekä tuoda että viedä tietoa vaativan erityisen tuen tarpeista ja haasteista Vaaturyhmään. Tutorit perehdytetään vaativan erityisen tuen toimijoihin, osaamisineen ja palveluineen. Perehdytyksessä hyödynnetään VIPin aikana syntynyttä laajaa tietopakettia eri osaamisalueilta sekä järjestetään yhteisiä Webinaareja liittyen opiskeluhuoltoon (tietosuoja, salassapito) ja konsultatiiviseen työotteeseen Operatiiviset toimijat ovat myös maakuntien Vaatu-tutorien tukena. Prosessina KYS-alueen Vaatu-toiminta mukailee ns. OYSin Vaatu-mallia (Kuvio 15. Monialainen tuki).

KUVIO 15. MONIALAINEN TUKI

Kuviossa (Kuvio 16. KYS erva) näkyy KYS-erva-alueen maakunnat, kunnat sekä tietoja erva-alueelta. Kunnista on korostettu lihavoidulla fontilla ne kunnat, jotka ovat olleet mukana VIP-verkoston työssä vuosien 2018-2020 aikana.

KUVIO 16. KYS ERVA

3.7 VIP verksamhet på svenska 2018–2020

Misa Möller, Valteri center för lärande och kompetens

Den nationella verksamheten inom krävande särskilt stöd har också haft en tvåspråkig regional verksamhet i Helsingforsregionen (HUCS) och i Åboregionen (ÅUCS). Nätverksdagar har vid varje tillfälle i dessa regioner haft svenskspråkiga inlägg. Den svenskspråkiga representanten har deltagit i kärngruppsmötena inom dessa regioner och aktivt varit med i planering och genomförande av nätverksdagarna.

Kontaktpersoner för VIP-verksamheten på svenska har varit undervisningsrådet Maj-Len Engelholm vid Utbildningsstyrelsen och handledande lärare Misa Möller vid Valteri center för lärande och kompetens, Skilla.

På VIP-nätverkets hemsida finns allt material, som översatts och producerats till svenska under verksamhetsåren, tillgängligt.

Inom de regionala kärngrupperna utsågs sammanlagt fyra (4) representanter för de svenskspråkiga regionerna; två (2) svenskspråkiga representanter i HUCS respektive ÅUCS område:

HUCS:

- Outi Saloranta-Eriksson (undervisningschef)
- Kuratorsrepresentant (avgick och ingen ny kunde rekryteras)

ÅUCS:

- Åsa Snickars (bildningsdirektör)
- Jan Weckström (biträdande rektor vid statens skolhem Lagmansgården)

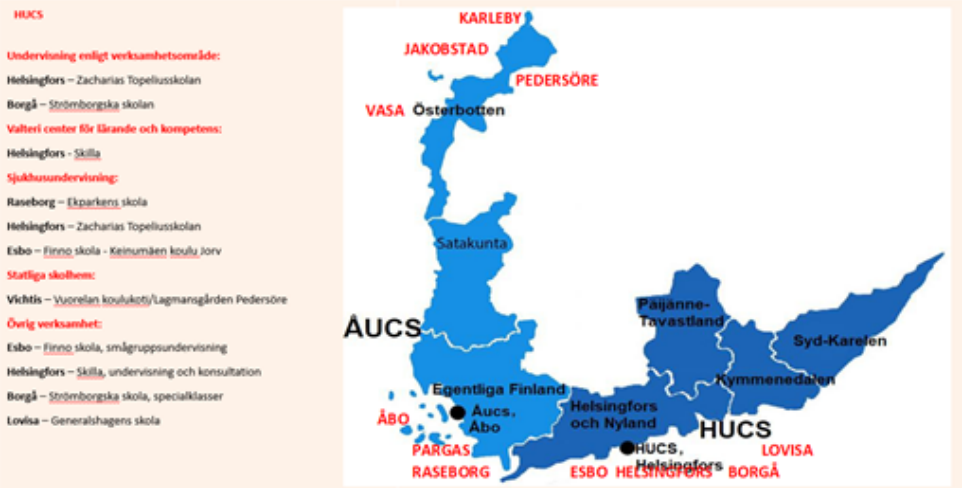
För VIP-verksamheten i anknytning till utvecklingen av krävande konsultation på svenska tillsattes hösten 2019 en samarbetsgrupp bestående av aktörer. De svenskspråkiga aktörerna inom krävande särskilt stöd respresenterar;

- sjukhusskolorna – finns egentligen inte egna svenskspråkiga sjukhusskolor, tvåspråkigt i Vasa och Ekparkens skola i Raseborg. Sjukhusundervisningen på svenska ges i samband med de finskspråkiga sjukhusskolorna eller någon annan skola.
- Skilla - Valteriskolan Skilla finns i Helsingfors. Skolan hör till UBS verksamhetsområde och är en del av det riksomfattande Valteri centret för lärande och kompetens. Erbjuder svenskspråkiga handledningstjänster nationellt.
- statens skolhem – av fem statliga skolhem erbjuder Lagmansgården i Pedersöre svenskspråkig vård och undervisning för omhändertagna barn och unga (12-18 år).
- undervisning enligt verksamhetsområde – finns ingen nationell aktör (jmf. Elmeri-koulut) utan verksamheten utformas enligt kommunvisa lösningar. Undervisningen sker i samband med en vanlig skola, i specialskola eller inkluderat i allmänundervisningen.

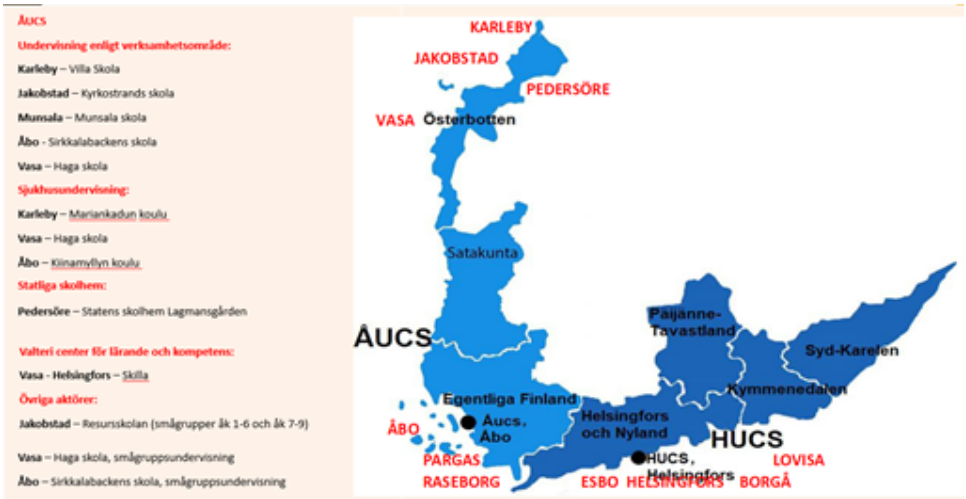
Medlemmarna i samarbetsgruppen har varit:

- Jyrki Buckman, rektor, Ekparkens sjukhusskola, Raseborg
- Niina Ekqvist, rektor, Kiinamyllyn koulu, Åbo
- Carita Glasgow, rektor, Zacharias Topeliusskolan, Helsingfors
- Mia Haglund, rektor, Seminarieskolan, Raseborg
- Katja Helenelund, specialklasslärare,Kvarnbackens skola, Borgå
- Camilla Herlin, rektor, Finno skola, Esbo
- Josefin Svedin, rektor, vikarie Monica Avellan, Valteri Skilla, Helsingfors
- Lotta Juslin, rektor, Generalshagens skola, Lovisa
- Johanna Lindfors, rektor, Sirkkalabackens skola, Åbo
- Pia Lindfors, rektor, Malms skola, Pargas
- Ann-Christine Loo-Örn, rektor, Haga skola, Vasa
- Siv Martelin, rektor, Kyrkostrands skola, Jakobstad
- Tua Masar, rektor, Villa skola, Karleby
- Misa Möller, handledande lärare, Valteri Skilla, Helsingfors
- Jan Weckström, biträdande rektor, statens skolhem Lagmansgården
- Maj-Len Engelholm, undervisningsråd Utbildningsstyrelsen (ordf.)
- Maria Sämskar, vikarierande undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen (sekr.)

FIGUR 17. KRÄVANDE SÄRSKILT STÖD: KARTLÄGGNING AV TILLGÄNGLIGA TJÄNSTER PÅ SVENSKA INOM HUCS

FIGUR 18. KRÄVANDE SÄRSKILT STÖD: KARTLÄGGNING AV TILLGÄNGLIGA TJÄNSTER PÅ SVENSKA INOM ÅUCS

I de regionala VAATU-grupperna har svenskspråkiga representanter för krävande konsultation varit medlemmar. De svenskspråkiga medlemmarna har varit:

HUCS-området

- rektor Carita Glasgow som representant för sjukhusundervisning
- speciallärare Catarina Lindroos som representant för undervisning enligt verksamhetsområden (Elmeri)
- rektor Josefin Svedin, vikarie Monica Avellan som representant för Valteri, Skilla
- biträdande rektor Jan Weckström som representant för statens skolhem

ÅUCS-området

- rektor Ann-Christin Loo-Örn som representant för sjukhusundervisning
- rektor Johanna Lindfors som representant för undervisning enligt verksamhetsområden (Elmeri)
- rektor Josefin Svedin, vikarie Monica Avellan som representant för Valteri, Skilla
- biträdande rektor Jan Weckström som representant för statens skolhem

Samarbetsnätverket för krävande konsultation sammankom nio (9) gånger under åren 2019–2020. Under sammankomsterna diskuterades följande teman;

- 11.10.2019
  Krävande konsultation och verksamhet på svenska i Finland
- 21.1.2020
  Sammanställning av karta över tjänster för krävande särskilt och krävande Konsultation i Svenskfinland. En sammanställning av arbetet i regionerna; styrkor och utmaningar.
- 28.4.2020
  Programplanering av programmet under den nationella VIP-nätverksdagen på svenska den 1.10.
- 2.6.2020
  Läget under och efter vårens undantagssituation. Programgenomgång inför den nationella VIP-nätverksdagen på svenska.
- 4.9.2020
  Slutlig planering av programmet under VIP-webbseminariet på svenska, finansiering för projekt inom krävande särskilt stöd.
- 9.11.2020
  Situationsbild från alla enheter, samarbetsnätverkets uppdrag och mål inför nationell etablering av VIP-arbetet.

Samarbetsnätverket för krävande konsultation arrangerade en svenskspråkig nätverksdag (webbseminarium) 1.10.2020. I seminariet deltog 115 personer från hela Svenskfinland. Deltagarnas respons efter webbseminariet gav följande tankar om fortsatt verksamhet inom VIP på svenska:

Nätverksdagar på svenska är viktiga och önskas flera i fortsättningen, förenhetligar Svenskfinland. Utveckling och spridning av goda modeller i olika kommuner skulle spara tid och energi för de enskilda kommunerna. En engagerad och förankrad verksamhet i kommunens ledning skulle förslagsvis resultera i en större förståelse och samarbete över sektorsgränserna. Önskemål om samarbete och gemensam verksamhet med social- och hälsovårdssektorn poängterades.

4 VIP-VERKOSTON KÄYNNISTYSVAIHEEN (2018-2020) OPERATIIVISEN TOIMINNAN ARVIOINTIA

Terhi Ojala, Inkeri Kekäläinen, Merja Koivisto, Misa Möller, Johanna Sergejeff, Minna Sillanpää, Anne Vierelä ja Jaakko Viitasaari, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

Tässä luvussa kuvailemme ja arvioimme lyhyesti käynnistysvaihetta (2018–2020) operatiivisten toimintojen toteuttajien kokemuksina ja havaintoina. Ensin esittelemme useiden eri ryhmien kanssa käytyjen keskustelujen sekä erilaisten kyselyjen ja selvitysten pohjalta rakentuneet keskeisimmät vakiinnuttamisvaiheen jatkokehityskohteet.

Vakiinnuttamisvaiheessa huomioitaviksi yksityiskohdiksi sekä jatkokehittämiskohteiksi nousevat erityisesti:

- Varhaiskasvatukseen panostaminen ja sen kehittämisen edistäminen lapsen kokonaiskehityksen kivijalkana
- Varhaiseen tukeen panostaminen monipuolista havainnointia ja arviointia, vaikuttavia kohtaamisia ja interventioita kehittämällä
- Sivistystoimen ja sosiaali- ja terveystoimen yhteisten töiden koordinoinnin ja työparityöskentelyn kehittäminen (myös mm. hankkeissa yms.)
- Tiedonkulun esteiden poistaminen hallintokuntien sisällä ja niiden välillä
- Opiskeluhuollon huollon kehittäminen:
  - työntekijöiden tehtäväkuvien täsmentäminen
  - työntekijäpulan poistaminen
  - ohjausryhmätyöskentelyn terävöittäminen sekä
  - oppilashuollollisten teemojen lisääminen opettajankoulutukseen
- Tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kuuleminen ja osallisuus
- Tukea tarvitsevien lasten ja nuorten huoltajien ja perheiden osallisuus
- Kuntien kokoerojen ja kehittämistilanteiden ja –valmiuksien huomiointi etenemisessä
- Tutkimuksen tiukka linkitys vakiinnuttamisvaiheen etenemisen arviointiin
- OT-keskuskehittämisen ja Perhekeskuskehittämisen selkeät, tiiviit ja joustavat yhteydet VIP-verkostoon
- Nykyisen rahoitusjärjestelmän uudelleentarkastelu (esimerkiksi Elmeri-koulut ja vaatu-toiminta)
- Rahoitushakujen pitkäkestoiset tavoitteet sekä niiden systemaattinen synkronointi keskenään – myös eri ministeriöiden välillä.
- Hanketyön ja -rahoituksien sijaan tulee panostaa pysyviin rakenteisiin ja niiden rahoittamiseen.

Havaintoja, kokemuksia ja kriittistä arviointia käynnistysvaiheesta

Vaativan erityisen tuen kehittämisessä on keskeistä pitkäjänteinen, kansallisesti hyvin koordinoitu ja johdettu yhteistyö sekä saatujen tulosten kriittinen arviointi ja jatkotyöstäminen. Yhtenä käynnistysvaiheen päähavaintona ja toiminnan tuloksena voimme todeta, että vuosina 2018-2020 saatiin eri hallintokuntien edustajia luontevasti **yhteisen työn** äärelle ministeriöitä myöten. Oli selkeästi nähtävissä olemassa oleva yhteinen tarve ja halu yhteistyöhön, pois perinteisestä siiloutuneesta hallintokuntatyöstä. Aiempaan verrattuna tätä muutosta voidaan pitää merkittävänä ja keskeisenä tuloksena, joka antaa vahvaa pohjaa jatkoyhteistyölle.

Monialaisuuden lisääminen oli tavoitteena kaikessa VIP-toiminnassa ja sen työryhmissä, kuten alueellisissa ydinryhmissä, verkostopäivien osallistujissa sekä teemaryhmissä. Tässä onnistuttiinkin varsin hyvin ydinryhmissä ja teemaryhmissä. Verkostopäivien osallistujista suuri osa oli kasvatus- ja opetusalan edustajia ja vähemmistöä olivat sosiaali- ja terveystoimen sekä erikoissairaanhoidon edustajat. Monialaisten osallistujien määrät kuitenkin kasvoivat loppua kohden edetessä.

Alueittain havaittiin eroja kehittämistyön käynnistymisessä ja etenemisessä. Vaikuttaa siltä, että tähän liittyviä tekijöitä olivat muun muassa yleinen tiedonsaanti VIP-verkostosta, kunnan valmius ja tarve kehittämistyöhön, johtohenkilöiden valmius, tarve ja halu kehittämiseen, aiemmat kokemukset kehittämishankkeista ja niissä edistyminen, osallistujien mahdollisuus ja lupa kehittämistyöhön (osassa kunnista oli käytössä muun muassa sijais- tai matkustuskiellot) sekä osin myös kuntien maantieteelliset sijainnit. Myös kehittämistempo ja tekemiseen sitoutuminen oli alueellisesti merkittävästi vaihtelevaa. Kaksikielisyys koettiin tärkeäksi HYKS- ja TYKS-alueilla. Merkityksellisenä yksityiskohtana pidettiin sitä, että VIP-verkoston johto oli opetusministeriössä.

Tiedotus ja viestintä ovat keskeisiä elementtejä kehittämistoiminnan käynnistämisessä, etenemisessä ja onnistumisessa. Kriittisesti arvioiden tiedotus ja viestintä onnistuivat osittain ja kohtuullisesti. Yhtenä selittävänä tekijänä pidämme muun muassa sitä, että suunnitelmallinen kokonaiskoordinaatio ja johto oli vähäistä.

Tutkimuksen sitominen kehittämistyöhön on olennaista toiminnan arvioinnin ja seurannan näkökulmasta. VIP-verkoston työtä tukemaan ja yliopistojen vaativan erityisen tuen perus- ja täydennyskoulutusta kehittämään laadittiin Itä-Suomen yliopiston johdolla tutkimus- ja kehittämissuunnitelma. Suunnittelussa ja toteutuksessa olivat mukana Helsingin ja Jyväskylän yliopistot sekä vuoden 2020 alusta saakka myös Tampereen yliopisto. Osatoimijana oli myös Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri. TUVET-tutkimushanke on onnistuneesti vahvistanut vaativan erityisen tuen kehittämistä. Muut tutkimusosuudet (Kouluakäymättömyys, InTo) nostivat ansiokkaasti näkyviin spesifejä kokonaisuuksia.

Toiminnan **vakiinnuttaminen** pysyväksi toimintatavaksi kirjattiin VIP-verkostotoiminnan tavoitteeksi vuonna 2018, joten erityisen myönteistä oli tieto VIP-verkoston vakiinnuttamispäätöksestä. Alueellinen operatiivinen kehittämistoiminta keväällä 2021 on ollut minimaalista, koska sen johtamisen toimeksiantoa ei ole ollut millään toimijalla. Vakiinnuttamisvaiheen (2021–2022) strategisesta johtamisesta vastaavat opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus.

5 VIP- JA VAATU-VERKOSTOTOIMINNAN KYSELYARVIOINTI

Jyrki Huusko ja Tanja Äärelä

Tämän verkostotoiminnan kyselyarvioinnin tavoitteena oli tuottaa tietoa VIP-toimintaan osallistuneiden kokemuksista prosessin onnistumisista, puutteista ja kehittämistarpeista. VIP-arviointipalaute kerättiin kansallisilta ohjaus- ja asiantuntijaryhmien jäseniltä ja alueellisten ydinryhmien edustajilta sekä tapahtumaosallistujilta. Niin ikään tavoitteena oli tuottaa tietoa Vaatu-toiminnasta vaativan erityisen tuen opetusta antavien sairaalaopetusyksiköiden, Elmeri-koulujen ja valtion koulukotikoulun kehittämistyön onnistumisista, puutteista, kehittämisen esteistä sekä tulevaisuuden kehittämissuunnista.

Arvioinnin toteuttivat Opetushallituksen tilauksesta dosentti Jyrki Huusko (Itä-Suomen yliopisto) ja dosentti Tanja Äärelä (Lapin yliopisto) syksyn 2020 aikana. He molemmat ovat mukana VIP- ja Vaatu-toiminnoissa toimintaa ohjaavien ryhmien jäseninä. Huusko on KYS-alueen ydinryhmän jäsen ja Äärelä VIP-ohjausryhmän jäsen. Heidät molemmat on poistettu ko. vastaajaryhmistä. Tutkijat eivät ole käsitelleet osallistujatietoja, vaan kyselyt on postitettu Oppimis- ja ohjauskeskus Valterista.

5.1 Kyselyarvioinnin toteuttaminen

5.1.1 VIP-toimijoiden kysely ja vastaajat

Syksyllä 2020 toteutettiin verkkokysely, jossa vastaajat arvioivat VIP-verkostotoimintaa suhteessa toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin. Tavoitteiden onnistuneisuutta arvioitiin numeerisesti asteikolla 1–5 (epäonnistui–onnistui), ja arvioinnit perusteltiin sanallisesti. Numeerisen arvioinnin lisäksi vastaajat arvioivat VIP-verkostotoiminnan onnistumisia ja epäonnistumisia sekä kirjasivat VIP-verkostotyön jatkoajatuksiaan. Kyselylomakkeet ovat tämän selvityksen liitteinä 2 ja 3 (suomen- ja ruotsinkieliset kyselyt).

Arviointikutsuja lähti toimintaa suunnittelevissa ja/tai ohjaavissa ryhmissä oleville yhteensä 124 seuraavasti: kansallinen ohjausryhmä 16, viisi alueellista ydinryhmää yhteensä 79 sekä kolme teemaryhmää, joissa yhteensä 29 henkilöä. Tapahtumaosallistujina olivat viiden alueen kaikkien tapahtumien osallistujat sekä oppilashuollon ohjausryhmien kehittämisprosessiin osallistuneet, yhteensä 1526 henkilöä. Vastausprosentiksi muodostui suunnittelu- ja ohjausryhmien osalta 21,0 % (n=26) ja tapahtumaosallistujien osalta 6,2 % (n=95). Ohjaus- ja ydinryhmien vastaajat jakautuivat tasaisesti sekä alueellisesti että ryhmittäin. Niin ikään tapahtumiin osallistuneet vastaajat edustivat tasaisesti eri alueita.

Ammattiryhmittäin tarkasteltuna vastaajista 41,8 % erityisopettajia tai erityisluokanopettajia, 20,9 % opetustoimen hallinnossa työskenteleviä, 16,5 % rehtoreita, 7,7 % oppilashuollon toimijoita, 5,5 % lastensuojelun toimijoita, 4,4 % varhaiskasvatuksen opettajia, 2,2 % kolmannen sektorin toimijoita sekä 1,1 % yliopiston edustajia. Kyselyn vastaukset anonymisoitiin ja saatu aineisto kategorisoitiin sisällönanalyysin keinoin.

5.1.2 Vaatu-toimijoiden kysely ja vastaajat

Vaatu-toiminnan arviointi toteutettiin osana laajempaa vaativan erityisen tuen toimijoiden kyselytutkimusta (ks. Äärelä & Huusko 2021). Kyselyyn vastasivat kaikkien Suomen sairaalaopetusyksiköiden (24), Elmeri-koulujen (10) ja valtion koulukotikoulun (5) johtajat. Neljäs kansallinen Vaatu-toimija, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri on vastannut VIP-verkostotoiminnan käytännön organisoinnista, mistä johtuen se ei osallistu toiminnan arviointiin tässä yhteydessä.

Vaativan erityisen tuen toimijat arvioivat Vaatu-kehittämistyötä kansallisella ja alueellisella tasolla numeerisesti asteikolla 1–5 (epäonnistui–onnistui) sekä sanallisesti. Kyselylomake on liitteenä 4. Tässä arvioinnissa ei käytetty kyselytutkimuksen kysymysaluetta neljä (4). Kyseinen osio on raportoitu aiemmin Opetushallituksen julkaisussa (Äärelä & Huusko 2021). Vaatu-toimijoiden vastaukset on analysoitu samoin periaattein kuin aiemmassa kuvattu VIP-aineiston analyysi.

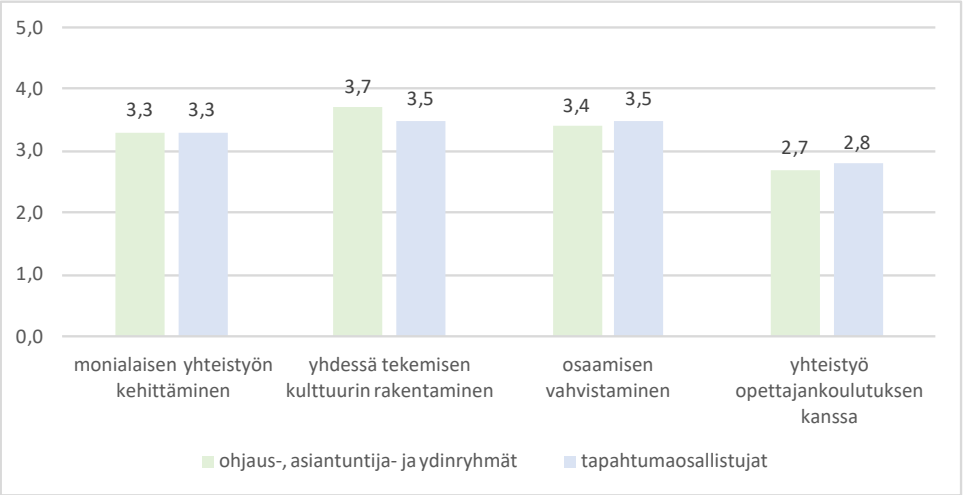
5.2 VIP-verkostotoiminnan arvioinnin tulokset

VIP-verkostotoiminnan arviointi

> Eri toimijat ovat tutustuneet toisiinsa ja lisänneet keskinäistä yhteistyötä. Eri toimijoiden välinen yhteistyö on auttanut ymmärtämään eri toimijoiden työkenttää ja löytämään niistä yhtäläisyyksiä. (B4b)

VIP-verkostotoiminnalle oli asetettu neljä tavoitetta. Kuviossa 19 näkyvät arviointien keskiarvot tavoitekohdittain.

KUVIO 19. VIP-VERKOSTON KEHITTÄMISEN ARVIOINTI TAVOITEKOHDITTAIN

Ohjaus- ja ydinryhmien sekä tapahtumaosallistujien arviot olivat kokonaisuudessaan hyvin samansuuntaisia sekä numeerisilta arvoiltaan että perusteluiltaan. Heikoimman arvion sai tavoitekohta "Yhteistyö opettajankoulutuksen kanssa". Seuraavassa esitetään arvioinnit tavoitekohdittain.

5.2.1 Tavoite 1: Monialaisen yhteistyön kehittäminen

Monialaisen yhteistyön kehittämisen tavoitteena oli luoda uusia yhteistyörakenteita ja konkreettisia toimintamalleja sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen toimijoiden välille kansallisesti ja alueellisesti. Tavoitteena oli myös lisätä yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa.

Osa-alueen onnistumisiksi nostettiin keskinäisen tuntemuksen lisääntyminen, verkostoitumisen mahdollistuminen ja sen myötä lisääntynyt työkäytänteiden jakaminen sekä informaation saaminen laadukkaissa koulutuksissa.

> VIP on tuonut erityisesti näkemystä ja ajatuksia oman alueen monialaisen yhteistyön kehittämiseen. Lisäksi VIPin hyöty on ollut verkostoitumisessa, moni toimija on tullut tututuksi VIPin myötä. Erityisesti korostaisin kuitenkin eri mallien kautta tulleet näkemykset oman alueen toiminnasta. (D1b)

> Todella laadukkaat koulutukset ja yhteiset keskustelut ovat antaneet kehitysideoita ja lisänneet osaamista omassa verkostossa. (D3m)

Selkeimpänä puutteena toiminnassa esitettiin sosiaali- ja terveystoimen jääminen osittaisesti VIP-verkostotyön ulkopuolelle. Useat vastaajat mielsivät sotesektorin vähäiseksi.

> VIP-verkoston ongelma on ollut alusta alkaen se, että osallistujat pääosin opetus- ja sivistystoimesta. Todellista ja systeemistä yhteistyötä ei ole päästy kunnan tasolla kehittämään. Kun johtotason henkilöstöä eri toimialoilta ei ole kiinnitettynä VIP-verkoston toimintaan, ei kukaan johda asiaa kunnan tasolla. (B1a)

> Yritystä on ollut, mutta tavoiteisiin pääseminen on hidasta ja työlästä. (C1c)

Monialaisen yhteistyön kehittäminen ymmärretään pitkäkestoiseksi prosessiksi, joka on tämän hankkeen myötä saatu alulle. Muutosprosessit ovat hitaita ja niiden siirtyminen perustason käytänteiksi vie aikaa. Tähän ei kolmivuotisessa kehittämistoiminnassa päästy, vaan pikemminkin muutoksen suuntaa nähtiin täsmennetyn ja otetun kehittämisen ensiaskeleet.

5.2.2 Tavoite 2: Toimijoiden yhdessä tekemisen kulttuurin sekä tasavertaisen yhteistyön ja luottamuksen rakentaminen

VIP-kehittämistoiminnan toisena tavoitteena oli edistää yhdessä oppimista sekä hyvien käytäntöjen, työvälineiden ja innovaatioiden jakamista. Tavoitteena oli myös kehittää ennaltaehkäisevää ja varhaista tukea sekä varmistaa tuen yhtenäinen jatkumo varhaiskasvatuksesta läpi perusopetuksen.

Verkostoja kuvattiin muodostuneen niin alueellisesti kuin kansallisestikin. Yhdessä tekemisen ja toisiin toimijoihin tutustumisen koettiin lisänneen vuorovaikutteista, kehitysmyönteistä ilmapiiriä, jossa osallisuutta ovat kokeneet eri toimijat.

> On ollut hienoa tavata ammattilaisia koulutuksen eri asteilta ja erilaisista verkostoista. Saatu uusi tieto ja kokemusten jakaminen on ollut monipuolista. (D1e)

> Att delta i VIP nätverket har stärkt kompetensen inom krävande särskilt stöd. Det är viktigt att känna andra som arbetar med krävande särskilt stöd. Tillsammans är vi starka. (D2a)

Kokemuksissa esiintyi suuria alueellisia eroja. Siinä, missä tietyt alueet kokivat päässeensä yhteistyössä varsin pitkälle, koettiin toisella alueella oltavan vielä ihan alkuvaiheessa. Väestörikkaimmat alueet koettiin liian suuriksi ja kankeiksi, ja siten suhteellisen muuttumattomiksi. Ikävimmillään eri toimijoiden välillä oli koettu kilpailuasetelmaa, mikä oli heikentänyt keskinäistä luottamusta. Ajatukset toiminnasta ja sen tavoitetiloista olivat joiltain osin näyttäytyneet hyvinkin erilaisina, ja niin omia ajatuksia kuin oman toimijan ydintehtäviä oli myös koettu toistuvasti vähätellyn. Tasavertaiseen yhteistyöhön ja jaettuun luottamuksen kokemukseen ei näiltä osin aina päästy.

> Osalla alueen ydinryhmässä ollut valitettavasti negatiivinen suhtautuminen vaatu-toimijoihin, joten heidän ammattitaitoaan ja osaamistaan ei ole ollut mahdollista hyödyntää alueen koulutuksissa ja yhteistyössä. Vaatu-toimijoiden yhteinen työskentely on ollut toimivaa ja antoisaa. (B1a)

Kehittämistyön informatiiviset osuudet, kuten koulutukset, koettiin vahvuuksiksi. Kehittämistyö kaikkineen ei kuitenkaan ollut kaikilta osin vastannut odotuksia: konkretian tasolle ulottuvia toimintamalleja oli toivottu ja odotettu, mutta niitä ei välttämättä koettu saadun.

5.2.3 Tavoite 3: Osaamisen vahvistaminen

Kolmantena tavoitteena oli vahvistaa kuntien ja yksityisten opetuksen järjestäjien mahdollisuuksia hyödyntää sairaalaopetusyksiköiden, Elmeri-koulujen, valtion koulukotikoulun, oppimis- ja ohjauskeskus Valterin sekä yliopistojen erityispedagogiikan tutkimus- ja koulutusyksiköiden asiantuntemusta vaativan erityisen tuen opetuksen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Vaativan erityisen tuen tulee niin ikään toteutua kaikkialla tasaveroisesti lainsäädäntö ja opetussuunnitelman perusteet huomioiden. Osaamista tavoiteltiin vahvistettavan myös monialaisia toimintamalleja luomalla sekä toiminnan myötä perustettavien temaattisten verkostojen kautta.

Tämä tavoitekohta koettiin haasteelliseksi. Ylätason osaamista koettiin vahvistetun, mutta perustasolla kehittämistoimintaa ei vielä kovinkaan koettu näkyvän. Työtä siellä nähtiin olevan paljon edessä ja odotukset kuvattiin suurina. Tutkimus- ja koulutusyhteistyön nähtiin lisääntyneen, ja erityisesti teemaryhmissä toteutetut koulutukset koettiin onnistuneiksi ja korkeatasoisiksi.

> Ylätasolla on osaamista vahvistettu. Oppilasrajapinnassa eli kouluissa opettajien osaamista pitää vahvistaa vielä paljon täydennys- ja lisäkoulutuksen myötä. Pitää myös saada koulutus kohtaamaan nekin opettajat, joilla ei omaa kiinnostusta asiaan välttämättä ole. (A1a)

Osaamisen vahvistamisen suurimpana puutteena koettiin olevan vaativan erityisen tuen toimijoiden kunta- tai koulutason osallistumisen mahdollistuminen. Koulutasolle jalkautumisen malleja on vielä vähän ja tähän suunnattu resursointi koettiin riittämättömäksi. Tapahtumiin

osallistujat saivat kehittämistoiminnasta paljon, mutta oppien perustasolle siirtäminen koettiin useissa tilanteissa jopa mahdottomaksi. Osaltaan tätä vahvisti kokemus siitä, että kehittämistoiminnassa eivät olleet ne kunnalliset tahot, joilla olisi toimivaltaa tarvittaviin käytäntöjen muutoksiin.

> Verkostotyö on lähtenyt hyvin käyntiin, mutta työ tuntuu edelleen hajanaiselta. Ervaalueen verkosto on syntymässä tai jotenkin syntynyt. Mietityttää kuinka aika, jaksaminen ja mielenkiinto pysyy yllä. Toivottavasti yhteistyö tiivistyy ja syntyy muutakin pysyvää kuin WhatsApp -ryhmä. (D4d)

> Jag har fått mera kunskap men det stannar tyvärr där. (D2e)

5.2.4 Tavoite 4: Yhteistyö opettajankoulutuksen kanssa

VIP-verkostotoiminnan neljäntenä tavoitteena oli lisätä opettajien erityispedagogista osaamista täydennyskoulutusten avulla. Tavoitteena oli kartoittaa alueellisia täydennyskoulutustarpeita ja järjestää koulutusta yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Verkostotoiminnan myötä pyrittiin niin ikään lisäämään opettajankouluttajien tietoisuutta vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksesta niin, että kaikki opettajakoulutuksesta valmistuvat saisivat tulevaisuudessa paremmat valmiudet kaikkien oppilaiden opettamiseksi. VIP-verkostotoimintaan kytkeytyvän yliopistotasoisen selvitys- ja tutkimustyön tavoite oli jäsentää inkluusion esteitä vaativan erityisen tuen oppilaiden kohdalla sekä tukea monialaista tutkimusta, jonka kautta vaativan erityisen tuen tutkimusta jalkautetaan arjen käytänteiksi.

Kehittämistoiminnan myötä koettiin saadun yliopistotasoista koulutusta ja tutkimusperustaista materiaalia. Eri yliopistojen tutkijat ovat tehneet selvityksiä eri teemoista ja siten tietovaranto on lisääntynyt. Sen sijaan opettajankoulutuksen ei koeta osallistuneen oppijana kehittämistoimintaan. Kaikkinensa erityispedagoginen tietämys yleisesti, mutta erityisesti vaativan erityisen tuen tietämys opettajiksi valmistuvilla miellettiin heikoksi. Luokanopettaja- ja aineenopettajakoulutuksissa arvioitiin tarvittavan runsaasti enemmän erityispedagogisia sisältöjä, jotta kunnissa ja kouluissa osattaisiin tehdä onnistuneita ratkaisuja tukea tarvitsevien oppilaiden parhaaksi.

> Hyviä koulutuksia järjestivät, mutta yhteistyö? Jos koulutusten järjestäminen on yhteistyötä, niin kyllä. (D4f)

> En tiedä miten asiaa on viety eteenpäin. Koulutuksessa olevat ovat (siis okl) infonneet yksittäisistä kursseista esim. toiminta-alueittain opiskelevien suhteen. Ne, joilla jo käytännön kokemusta ovat todenneet, ettei tuolla koulutuksella pärjää missään nimessä. (D1b)

> Edes perustason erityispedagogisen tietämyksen ja osaamisen tuottamisesta opettajankoulutuksessa pitäisi aloittaa – vaativasta puhumattakaan. (D5b)

Kuten sosiaali- ja terveysalan toimijoiden, myös opettajankoulutuksen muiden kuin erityispedagogiikan henkilöstön koettiin jääneen kehittämistoiminnan ulkopuolelle. Osaamisen ei koettu tavoitteen mukaisesti siirtyneen opettajankoulutukseen ja -kouluttajille.

5.2.5 Yhteenveto VIP-verkostotoiminnan tavoitearvioinnista

Tarkasteltaessa VIP-verkostoa kokonaisuutena, sekä kansallisten ohjaus- ja asiantuntijaryhmien jäseniltä ja alueellisten ydinryhmien edustajilta että tapahtumiin osallistuneiden vastaajien arvioinneissa VIP-kehittämistoiminnan keskeisimmiksi ansioiksi nousivat vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden tuen tarpeiden tietoisuuteen nostaminen ja tarpeellisiseksi koetun kehittämisprosessin käynnistäminen. Toimijat on saatettu yhteen ja yhteistyöverkostot ovat syntyneet ja odottavat nyt jatkokehittämistä. Tutkimusperustaisuus arvioitiin kehittämistoiminnassa vahvaksi. Koulutus- ja verkostoitumistilaisuudet saivat runsaasti kiitosta niin substanssiosaamisen tasosta kuin erinomaisesti hoidetuista järjestelyistä.

Kolmessa vuodessa ei tulevaisuutta rakenneta, prosessit vievät aikaa. Onnistuminen jatkossa vaatii **osallistujapohjan laajentamista**: sekä sosiaali- ja terveysalan toimijat että kunnalliset johtavat viranhaltijat ovat avainasemassa konkreettien paikallisten käytänteiden muuttamisessa ja muutoksen vakiinnuttamisessa.

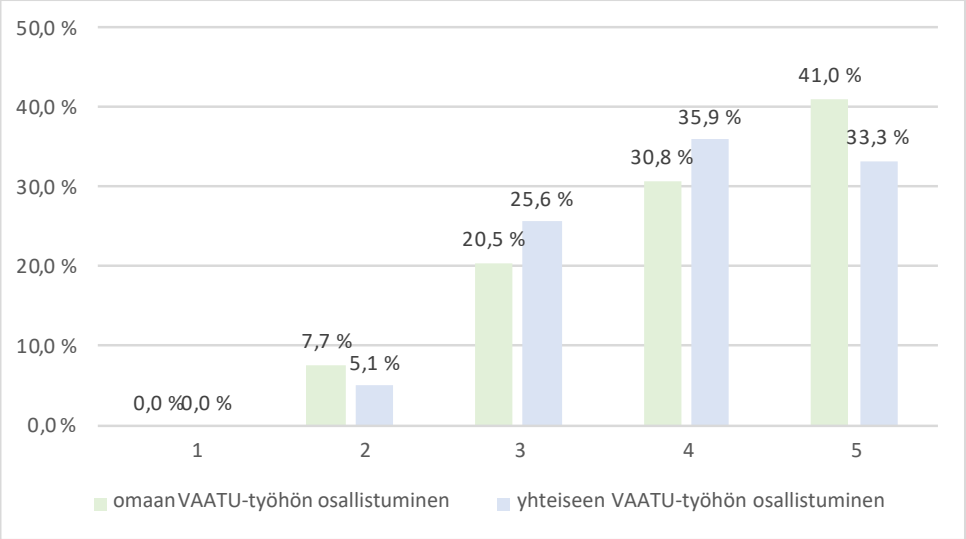
VIP-kehittämistyön ensimmäinen vaihe näyttäytyi arvioinneissa hyvänä, useilta osin jopa **tasokkaana lähtölaukauksena**: Vaativan erityisen tuen kehittämistarve on nostettu esiin, toimijoita koottu yhteen ja aloitettu **yhteisen kielen ja keskinäisen tuntemuksen rakentamisprosessi**. Edellistä kuvattiin välttämättömänä, jotta toiminnan tason muutokset ovat tulevaisuudessa mahdollisia.

5.3 Vaatu-toiminnan arvioinnin tulokset

> ”Yhteistyö eri toimijoiden kesken (sairaalaopetusyksiköt, Elmeri-koulut, valtion koulukotikoulut, kunnalliset erityiskoulut, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri sekä yliopistolliset ja muut erityispedagogiikan tutkimus- ja koulutusyksiköt) olisi Vaativan erityisen tuen prosessien ja ihan arkikäytänteiden kehittämisen kannalta aivan oleellista. Näiden toimijoiden verkostoituminen on käynnissä ja toivon vetäjiltä voimaa aktivoinnissa.” (H1)

Vaatu-toiminnan tavoitteena oli kehittää neljän kansallisen vaativan erityisen tuen toimijan yhteistyötä niin kansallisesti kuin alueellisissa yhteistyöverkostoissa ohjaus- ja palveluverkostoiksi. Kyselyssä vastaajat arvioivat yhteistyön onnistumista numeerisesti ja arvionsa perustellen, sekä ottivat kantaa kehittämistyön jatkamiseen eri tasoilla. Sekä oman Vaatu-toiminnan sisäinen kansallinen kehittämistyö että kaikkien neljän toimijan yhteinen Vaatu-kehittämistyö koettiin tärkeiksi.

KUVIO 20. OMAAN JA YHTEISEEN VAATU-KEHITTÄMISTYÖHÖN OSALLISTUMISEN KOETTU MERKITYS (1=EI LAINKAAN MERKITYKSELLINEN, 5=ERITTÄIN MERKITYKSELLINEN)

Omalla Vaatu-työllä tarkoitetaan sairaalaopetuksen, Elmeri-opetuksen tai valtion koulukotikouluopetuksen yksiköiden omaa sisäistä, kansallista kehittämistyötä. Sairaalaopetuksessa tämä tarkoittaa erikoissairaanhoidossa olevien oppilaiden opetuksen järjestelyitä, Elmeri-opetuksessa kehitysvammakuntoutuksessa olevien oppilaiden opetuksen järjestelyitä ja valtion koulukotikoulussa muun muassa alhaisen koulumotivaation, kouluakäymättömyyden, päihteiden käytön sekä vakavaa psyykkistä oireilua omaavien oppilaiden koulunkäynnin kysymyksiin vastaamista (ks. Äärelä & Huusko 2021).

Myös kaikkien kansallisten Vaatu-toimijoiden yhteinen kehittämistyö nähtiin erittäin tärkeäksi. Laajentunut kollegiaalinen yhteistyö oli aikaansaanut toiveita paremmasta oppilaiden ja koulujen tarpeisiin vastaamisesta vastaamisesta, mutta myös pelkoja ja riittämättömyydentunteita.

> Pyrkimys yhteisten valtakunnallisten toimintatapojen ja käytänteiden luomiseen. Tutustuminen toisiin Vaatu-toimijoihin on ollut kiintoisaa. (D2)

> Ongelmat kouluissa voivat nykyisellään olla niin suuria, että niitä hahmottamaan ei riitä omakaan pitkän kokemuksen tuoma osaaminen. On hienoa, että on saatavilla kollegiaalista tukea. Samalla pelottaa yhä kasvava työtaakka ja odotukset, sekä millä ajalla ja voimalla tähän kaikkeen vastataan perustyön ohessa. (C1)

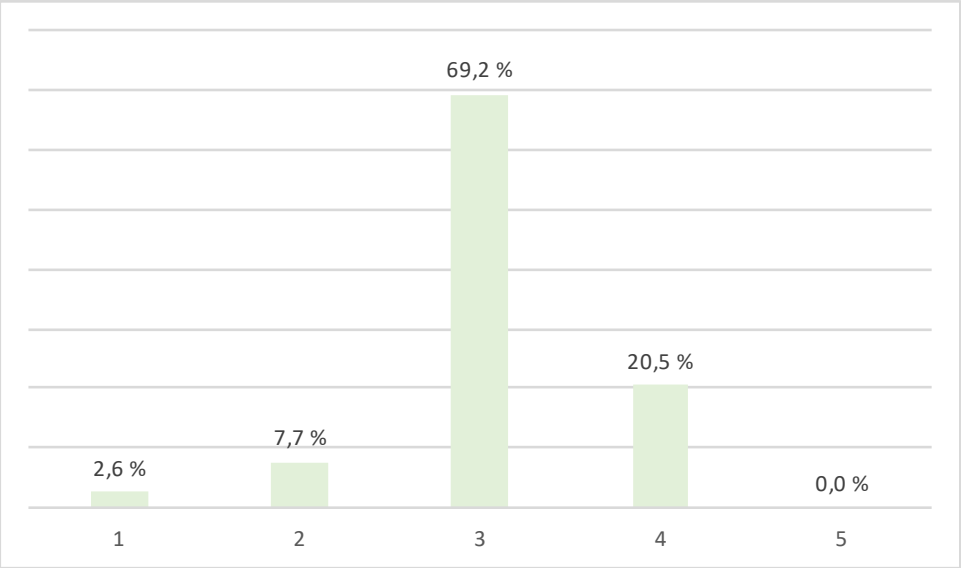
Kehittämiskokemukset näyttäytyivät varsin eriytyneinä: Osa johtajista koki laajaa aktiivista osallisuutta, osa ilmaisi olevansa toiminnan ulkokehällä. Joidenkin osallistuminen oli estetty ylemmältä taholta, jotkut eivät olleet löytäneet aikaa toiminnalle. Johtajat, jotka eivät henkilökohtaisesti olleet osallistuneet toimintaan, olivat kuitenkin saattaneet kuulla tapahtumista ja sisällöistä kollegoiltaan, mutta ei näinkään aina.

> Sisällöt ovat olleet erittäin tärkeitä, ja jatkotapaamisetkin vaikuttavat mielenkiintoisilta. (O1)

> Emme tiedä tästä työskentelystä juuri mitään. (R1)

Kaikkien Vaatu-vastaajien kehittämistyön onnistumiselle antamien arviointien keskiarvo oli 3,1. Enemmistö vastaajista arvioi kehittämistyön onnistumista (viisiportaisella asteikolla) arvosanalla kolme (3), varsin neutraalisti (1=epäonnistui, 5=onnistui erinomaisesti). Korkeinta arviointia ei antanut kukaan, alhaisimman arvioinnin yksi vastaaja.

KUVIO 21. VAATU-KEHITTÄMISTYÖN KOETTU ONNISTUMINEN (N=39, KA 3,1)

Onnistumiskokemukset liittyivät tiivistyneeseen yhteistyöhön, oman opetusyksikön perustehtävästä laajentuneen vaativan erityisen tuen toimijaverkoston kohtaamiseen sekä laajentuneen asiantuntijaverkoston osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen.

> Kiinnostavat, arkeemme kiinteästi liittyvät sisällöt sekä asioiden jakaminen toisten kanssa. On tärkeä saada kuulla esimerkkejä ja kokemuksia muualta. Asiantuntijatieto sekä luennoista saatavat diat ovat hyödyksi koko työyhteisöllemme ja toki kauttamme yhteistyökumppaneille. (L2)

> No ainakin termi Vaativa erityinen tuki on tullut yleiseen tietoisuuteen. Konsultaatio on koettu täällä suunnalla niin tärkeänä, että minulle on annettu resurssit toteuttaa sitä työaikani puitteissa niin paljon, kuin kykenen. Yhteys hoidon ja sosiaalipuolen toimijoiden suuntaan omassa kunnassa on omakohtaisesti helpompaa kiitos konsultaatiotyöhöni kytketyn ohjausryhmän. Yhteys Valterin ja paikallisen Elmeri-koulun suuntiin on nykyään arkipäivää kiitos VIP-verkoston. (P1)

Tähänastista kehittämistyötä voi kuvata tutustumiseksi ja yhteisen vaativan erityisen tuen kentän jäsentämiseksi, jossa keskiössä ovat olleet toisen työn tuntemuksen syventäminen ja kollegiaalisuuden laajentaminen.

> Eri toimijat tuntevat toisensa ja yhteiset tavoitteet on selvillä. Toiminta ei ole vain vielä lähtenyt kokonaisuudessaan käyntiin. (N1)

> Yhdessä on jo aloitettu, vielä olisi monta asiaa yhdessä läpikäytävänä. (A2)

> Informatiivisena työskentelynä hyvä mahdollisuus ja tiedetään enemmän toistemme toiminnasta. (S1)

Suurimmiksi toiminnan puutteiksi koettiin yhteisen kehittämisen perinteen ohuus sekä kehittämistoimintaan varatun resurssin pienuus tai kokonaan puuttuminen. Suuri osa vastaajista näki kehittämistyön tulleen oman, usein jo laajaksi kuvatun, perustehtävänsä lisäksi. Kehittämistyön merkitys sinällään ymmärrettiin ja nähtiin tärkeäksi, mutta puutteet taloudellisissa ja henkisissä resursseissa askarruttivat monia vastaajia.

> Vaatu-työskentelystä ei ole tullut vielä vakiintunut ja toimijat eivät tunne toisiaan. (K1)

> Välillä häiritsee epäsuhta Valterin toimijoiden ja muiden toimijoiden resurssien välillä. Kehittämisen ja dokumentoinnin suhteen olemme eriarvoisessa asemassa, sen olen huomannut Vaatu-työskentelyssä. (E2)

> Välillä tuntuu, että ympärillä olevien ihmisten motivointi kehitystyöhön on hankalaa. Mutta johtajana täytyy katsoa peiliin ja miettiä, miten omaa johtajuutta kehittäisi. Ikuinen aikapula myös vaivaa. Muutakin elämää olisi hyvä olla, kuin työ. (C2)

Varsin yhteneväisenä näyttäytyy käsitys siitä, että yhteinen vaativan erityisen tuen toiminnan kehittäminen on alkuvaiheessa ja prosessin jatkumiselle on laajat odotukset niin paikallisesti, alueellisesti kuin kansallisesti. Vaatu-toimijoilla on itsellään suuria odotuksia tulevasta, samoin odotuksia on lähikouluilla.

> Valtakunnallisesti paljon epävarmuustekijöitä ja työ rönsyilevää, mutta paikallisesti olemme järjestäytyneet melko onnistuneesti ja pystyneet asettamaan sekä konkreettisia tavoitteita että työskentelemään niiden suuntaisesti. (P1)

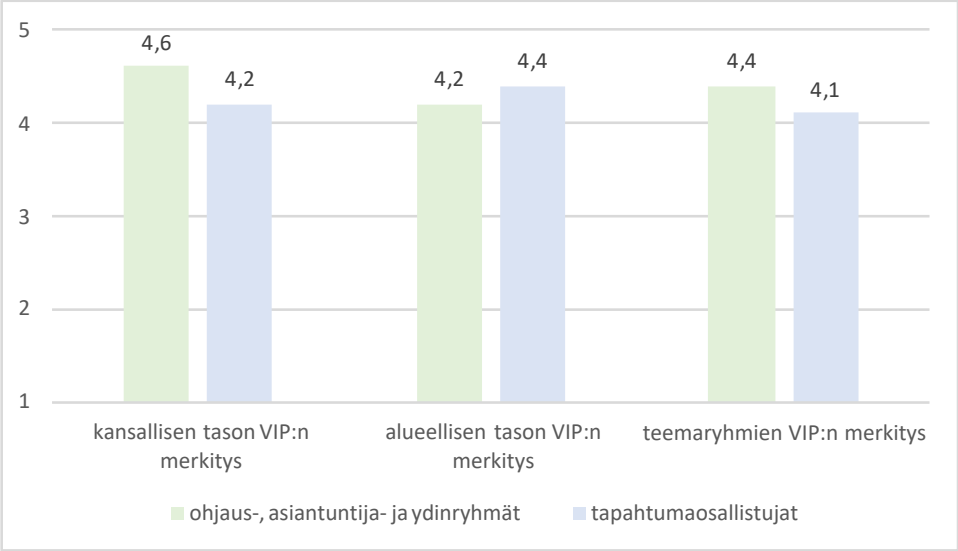
> Odotuksia on monelta suunnalta, eikä vähiten kentän kouluista. Olemme kuitenkin vielä oman pesän vahvistamisvaiheessa, eli siinä mielessä hieman voisi jo kiirekin olla jalkautua enemmän kentän koulujen tueksi ja konkretian tasolle. (M2)

Vastauksista ilmenee selvästi kehittämisen jatkumisen tarve. Vaativan erityisen tuen kehittämisperinteet eroavat toisistaan paljon. Erot ovat niin rakenteellisia kuin toiminnallisiakin. Tässä selvityksessä tarkasteltiin kahta kehittämisulottuvuutta: sitoutumista oman vaativan erityisen tuen tehtävän kehittämistyöhön sekä sitoutumista yhteiseen vaativan erityisen tuen kehittämistyöhön.

5.4 VIP- ja Vaatu-verkostotoiminnan vakiinnuttaminen

VIP-kyselyarvioinnissa kansallisten ohjaus- ja asiantuntijaryhmien jäsenet ja alueellisten ydinryhmien jäsenet sekä tapahtumaosallistujavastaajat arvioivat kansallisen tason, aluetason ja teemaryhmien merkitystä VIP-työskentelyn vakiinnuttamisessa. Molempien vastaajaryhmien keskiarvot ylittivät kaikissa kohdissa arvion neljä (asteikko 1–5: ei lainkaan merkityksellinen – erittäin merkityksellinen). Ohjaus-, asiantuntija- ja ydinryhmät -vastaajien vastaajien arvioinneissa korostui kansallisen tason merkitys ja tapahtumaosallistujien arvioinneissa aluetason merkitys.

KUVIO 22. VIP-VERKOSTOTOIMINNAN ERI TOIMINTATASOJEN MERKITYS TOIMINNAN VAKIINNUTTAMISESSA

5.4.1 Kansallisen tason merkitys vakiinnuttamisessa

Kansallisen tason merkitys korostui tahtotilan ilmaisijana, alueellisen tasa-arvon varmistajana ja kehittämistoimien paikallisen toteuttamisen varmistajana. Myös kehittämisen yhteisen kielen ja terminologian muodostumista pidettiin tärkeänä. Ilman yhteisiä tavoitteita ja yhteistä kieltä on vaarana alueellinen eriytyminen.

> Toiminta vaatii koordinaation ja kotipesän, muuten mikään ei juurru. (H1a)

> Kansallisen tason VIP -toiminnan kehittäminen on tärkeää. Ja kansallisen tason strategian tekeminen on merkityksellistä. Alue on iso, joten kyse on ylätason tavoitteista. Erityisesti alueellisen tasa-arvon näkökulmasta tämä on merkityksellistä. (D1b)

> Kansallinen taso tukee alueellista ja päinvastoin. Tarvitaan valtakunnallista kehittämistä, jotta kaikilla alueilla on edes jotakin yhteistä. (D1f)

> Käytänteet ovat vaihdelleet paljon, laatu on saatava hyväksi koko maassa. (D4i)

> Tällä luodaan valtakunnallisesti yhteistä ymmärrystä. (D5f)

5.4.2 Alueellisen tason merkitys vakiinnuttamisessa

Alueellisella tasolla merkityksellisimmäksi nousi paikallisten ja maakunnallisten toimijoiden keskinäisen tuntemuksen lisääntyminen. Lähialueen tarpeet tunnistetaan nyt herkemmin ja niihin voidaan tarttua ketterämmin. Alueellisessa kehittämistoiminnassa toteutetaan kansallisella tasolla ilmaistuja tavoitteita, joita on mahdollista tarkoituksenmukaistaa alueen erityispiirteitä huomioiviksi. Kansallinen ja alueellinen taso ovat sidoksissa toisiinsa ja vaikuttavat kaksisuuntaisesti.

> On tärkeää, että alueella tunnetaan toisten toimijoiden toiminta ja voidaan yhdessä kehittää toimintaa ja saadaan resurssit paremmin hyödynnettyä. (B1b)

> Vi vill att alla aktörer inom samma område har samsyn kring utmaningarna. (D1d)

> Omalla alueella tunnistetaan kehittämiskohteet paremmin ja niihin voidaan tarttua ketterämmin. (D4e)

> Vain yhdessä miettimällä asioita voi viedä eteenpäin. Toiveissa toki on, että joskus kuultaisiin myös pienten kuntien malleja. Pienissä kunnissa moni asia on toki hankalampaa, mutta toisaalta joustavampaa ja yhteistyön tekeminen on helpompaa. Aina ei pitäisi yrittää saada kaikkia samaan muottiin, vaan antaa mahdollisuus kokeilla omanlaisiakin toimia. (D3b)

5.4.3 Teemaryhmien merkitys vakiinnuttamisessa

Teemaryhmissä on tuotettu syvällisempää tietoa ja saatettu substanssiasiantuntijoita yhteisiä tavoitteita määrittämään ja prosessoimaan sisältöalueita laajemman yleisön kanssa. Tutkijoiden ja operatiivisten toimijoiden yhteinen foorumi on näyttäytynyt kehittämissuotuisana ympäristönä luoden yhteenkuuluvuuden tunteita. Tutkimusperustainen kehittäminen on jalkautunut kouluarjen tasolle erityisesti teemaryhmien järjestämien tasokkaiksi koettujen koulutusten kautta.

> Teemaryhmät tarjoavat paljon tietoa ja toimivia toimintamalleja ja tiedon tarvetta on kentällä kovastikin. Näin saadaan yhdenmukaisempia ja tasavertaisempia toimintamalleja. (A1c)

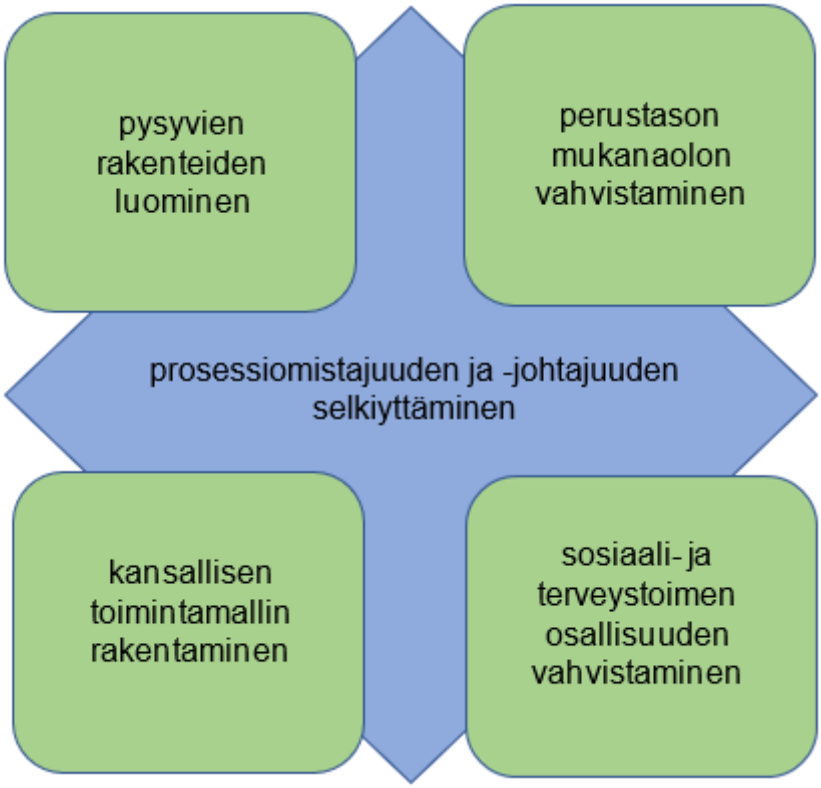
> Teemaryhmissä mahdollisuus saada vielä syvennettyä tietoa ja verkostoitua juuri ko. teeman kanssa työskentelevien kanssa. (D1g)

> Teemaryhmä on voinut keskittyä nimenomaiseen teemaan ja edistää juuri sitä aluetta vaativan erityisen tuen kontekstissa. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus -teemaryhmässä on tehty paljon hyvää, edistetty toi-opetuksen asioita ja toivoisin työskentelyn jatkuvan, jotta melko hajallaan olevaa toimintaa saadaan yhtenäistettyä. Toi-oppilaat ovat marginaalissa, mutta tärkeä osa yhteisiä lapsia ja nuoriamme ja erityisesti tällaiset marginaaliryhmät tarvitsevat puolesta puhujia, aivan kuten sijoitetut ja kouluakäymättömät. (D4b)

5.5 VIP- ja Vaatu-toiminnan vakiinnuttamisen askelmerkit

Tämän arvioinnin perusteella voidaan jatkon kehittämistyölle esittää neljä VIP- ja Vaatu-toimintaa edistävää näkökulmaa: 1) pysyvien rakenteiden luominen, 2) perustason toimijoiden parempi huomioiminen, 3) selkeän kansallisen toimintamallin rakentaminen ja 4) sosiaali- ja terveystoimen osallisuuden vahvistaminen kehittämistoiminnassa. Kehittämistyössä tulee olla selkeä prosessiomistajuus, joka näyttäytyy jäsentyvänä kansallisena ja alueellisena johtamisena.

KUVIO 23. VIP- JA VAATU-KEHITTÄMISTOIMINNAN VAKIINNUTTAMISEN YDINTEEMAT

VIP- ja Vaatu-kehittämistoiminnalle toivotaan poikkeuksetta jatkoa. Tarve kehittämistyölle kansallisesti, alueellisesti sekä asiantuntijaryhmittäin on ilmeinen. Tulevina aikoina Vaatu-toiminnan kehittäminen tulisi olla niin toimijakohtaista kuin kaikkien Vaatu-toimijoiden yhteistä kehittämistä. Onnistunut kehittämistyö tarvitsee onnistuakseen selkeän organisoinnin ja vakiintuneisuuden.

> Valtakunnalliset linjaukset ja resursointi. Yhteistyön rakentuminen OT-keskusten kanssa. Alueellisten yhteistyöverkostojen pysyvyys. (D5c)

> Työskentelylle tulisi asettaa selkeät tavoitteet ja aikataulut. Toiminnan pilkkominen osiin ja perusopetuksen opetushenkilöstön (myös koulunkäynnin ohjaajien/avustajien) osallistaminen on tärkeää. Rohkeita pilotteja ja kokeiluja inkluusion hengessä tarvitaan! (B1b)

Jatkotyöskentelyn toimintaympäristö- ja vaikutusodotukset latautuivat perustason vahvistamiseen siten, että keskiössä ovat yksittäisten opettajien ja koulunkäynninohjaajien osaamisen ja verkostojen vahvistaminen. Johtajatason kouluttamisesta nähdään tarpeelliseksi siirtyä oppilaita laajemmin kohtaavalle tasolle.

> Jatkossa keskeistä on saada tehdyt toimet ja osaaminen jaettua ruohonjuuritasolle ja sitä myötä saada arjessa haasteiden kanssa toimiville tukea ja apua. (C1b)

> Pitää päästä koulun tasolle eli konkreettisiin tukitoimiin oppilaalle. (G1b)

Työskentelyyn tarvitaan selkeä runko, jota muokataan ja sovelletaan tarkoituksenmukaisuusharkinnalla kullakin alueella alueen tarpeita ja piirteitä kohdennetummin huomioivaksi. VIP-verkostotoiminnan nähdään luovan mahdollisuudet tutkimusperustaiselle kokeilu- ja kehittämistoiminnalle, jossa edelleen kokeillaan, kehitetään ja myös tutkitaan, jota edelleen kehitetään ja tutkitaan.

> Toivoisin mahdollisuutta jatkaa verkostokokoontumisia, joissa syvennetään vielä VIP asioita sekä etenkin seurataan, miten on edistytty ja käytännössä ” kentällä” otettu toimintamalleja käyttöön, mikä toiminut, mikä ei. (D1e)

Jatkossa tulee myös kiinnittää huomiota toistaiseksi ohueksi koettuun sosiaali- ja terveysalan toimijoiden osallisuuteen kehittämistoiminnassa.

LIITTEET

Liite 1. Vaatu-toimijoiden tuottamia vastauksia CROSP-kysymyksiin

Vaatu-toimijoiden tuottamia vastauksia CROSP-kysymyksiin

Aihealue: Osaamisen vahvistaminen

Kysymys 1: Miten valmiuksien kehittämismekanismit tukevat erityis- ja yleisopetuksen sidosryhmien välistä yhteistyötä? Haasteita ja kehittämiskohteita.

Pedagoginen kieli – Pohdittava, millaista kieltä ja termejä käytetään, kun puhutaan opettamisesta ja oppilaasta. Haaste on kuvata todellisuus ymmärrettävänä ja oikeana. Tätä voidaan tukea täydennyskoulutuksella. Eri ammattilaisten näkökulma ja käytetyt termit ovat hyvinkin erilaisia, joten näitä tulee sovittaa yhteen yhteisessä työskentelyssä.

Yhteisten tavoitteiden strukturointi on keskeinen osa sidosryhmien välistä yhteistyötä. Yhteistyön dokumentointi, mallit ja dokumentoidut etenemisen tuen polut, jotka auttavat myös peilaamaan annettavan tuen tämän hetken tilaa.

Yhteistyöverkostojen vahvistaminen: Nyt onnistumiset ovat vielä yksilötasolla, mutta olemme kuitenkin etenemässä yhteistyössä koulutuksen, sosiaalityön ja terveydenhoidon kesken.

Koulutus mahdollistaa yhtenäisemmän toimintakulttuurin inklusiivisten käytänteiden jalkauttamisessa. Tähän tarvitaan selkeä täydennyskoulutusohjelma, jossa huomioidaan lasten hyvinvoinnin ja koulunkäyntikyvyn tukeminen syntymästä oppivelvollisuuden päättymiseen.

Yhteiset koulutusmahdollisuudet kaikille lapsen ja nuoren tukemisessa mukana oleville ammattilaisille. Muiden hallintokuntien/sektorien edustajat tulisi saada mukaan koulutuksiin, jotta saataisiin aikaan ns. yhteinen ajattelu ja yhteiset päämäärät. Tämä on näkynyt haasteena tähänastisessa toiminnassa.

Valmiuksien kehittäminen yksittäisten esimerkkien ja toimivien käytänteiden levittämisen kautta.

Tutkimusperusteisuus pidettävä aina mukana.

Kysymys 2: Miten valmiuksien kehittämismekanismit tukevat laadukkaita neuvonta- ja ohjauspalveluja? Haasteita ja kehittämiskohteita.

Vahvistetaan samalla henkistä ja sosiaalista esteettömyyttä koko koulun toimintakulttuurissa, myös **arvojen asenteiden ja tahdon** toimia toisin merkitys on suuri. Haasteena on tämän hetken opettajan työn pirstaleisuus ja opettajan työaika. Opettajien palkkaus määräytyy opetustuntien perusteella.

Tulisi varmistaa myös aineenopettajien osaaminen ja ymmärrys tuesta sekä tukemisen velvoitteesta.

Inklusiivinen toimintakulttuuri vaatii eri ammattiryhmien toimenkuvien aktiivista muotoilua. Tulisi pohtia ja määritellä erityisopettajien ja koulunkäynnin ohjaajien/avustajien rooli inklusiivisen työtavan omaksumisessa inkluusion edistäjänä. Miten erityisluokanopettaja ja erityisopettaja työskentelee jumittumatta omaan työnkuvaansa.

Haasteena tällä hetkellä se, että erityisen tuen antaminen kuuluu liian usein erityisopettajalle, joten esim. luokanopettajat tai aineenopettajat tarvitsisivat riittävästi tietoa erityisen tuen lasten opetuksen suunnittelusta. Tarvitaan enemmän yhteis– ja samanaikaisopetuksen rakenteita erityisen tuen osaajille ja opetuksen henkilöstölle.

Tarvitaan erityispedagogiikan osaamisen vahvistaminen kaikilla toimijoilla. Tarve on valtava ja jatkuvasti lisääntyvä.

Kysymys 3: Miten valmiuksien kehittämismekanismit tukevat ammattilaisten asenteiden, taitojen ja osaamisen kehittymistä? Haasteita ja kehittämiskohteita.

Johdon koulutusta tarvitaan ehdottomasti. Useat ylimmän johdon virat ovat pitkäaikaisten samojen ihmisten virkoja. Haasteena on, miten varmistetaan näiden ihmisten täydennyskouluttautuminen. Voisiko olla jopa pakollinen/velvoittava täydennyskoulutusohjelma ihan kaikille? Tämä ei ole nykyisten normien ja sopimusten mukaan mahdollista.

Tarvitaan osaamisen lisäämistä toistensa kohtaamiseen ja ymmärtämään asiantuntijuuden monet positiot, jotta lapsi aidosti säilyy keskiössä eikä sisällöistä tule virkamiesten ansiomerkkejä.

Opetuspuolella ei juurikaan käytetä työnohjausta menetelmänä, eikä sitä ole integroitu rakenteisiin. Työnohjausta saa yleensä vain ns. kriisiytyneissä tilanteissa. Tähän olisi hyvä saada uusia toimintatapoja.

Tulisi lähteä kaiken opettajankoulutuksen kehittämisestä, mutta erityisesti aineenopettajien koulutuksen. Yliopistoissa työskentelevien, erityisesti opettajien kouluttajien mahdollisuus täydennyskoulutukseen tulisi turvata.

Konsultaatiosta: Kun päästään konsultoimaan kouluun akuutissa, yksittäisen oppilaan asiassa, tämä voi olla keino vaikuttaa koulun toimintatapoihin laajemminkin. Samalla voidaan kouluttaa koulun koko henkilökuntaa kohtaamaan haasteita, antamaan välineitä oppilaan tarvitsemaan tukeen sekä vaikuttamaan ammattilaisten asenteisiin. Näillä voitaisiin vaikuttaa koulun muutokseen ja kehittämään ennaltaehkäisevää toimintakulttuuria ja varhaista tukea.

Aihealue: Laadunvarmistus

Kysymys 1: Miten seurantamekanismit varmistavat tukijärjestelmien vastuuvelvollisuuden ja tehokkuuden? Haasteita ja kehittämiskohteita.

Laadun seuranta on yhteydessä myös resurssiin. Miten taataan tasa-arvoinen resurssi ja toiminnan kohdistaminen kehittämiseen. Tulisi olla riittävä yhtenäisten peruspalveluiden takaaminen kaikkiin kuntiin, koska myös niillä on merkitys oppilaiden toimintakykyyn koulussa.

Vrt. psykologi- ja mielenterveyden palveluiden, päihdepalveluiden turvaaminen, lähikouluperiaatteen toteutuminen jne. Opiskeluhuollon palvelut ovat lähtökohtaisesti järjestetty hyvin eri tavoin. Tämä luonnollisesti vaikuttaa mm. perusopetuksen kehittämiseen, jos koulu joutuu itse vastaamaan lasten kuntoutuksesta ilman oppilashuollon tukea.

Arvioinnin tulee olla aina yhteydessä myös yleisen hyvinvoinnin mittaamiseen mm. kunnissa, jos arviointi on resurssin jaon perusta.

Kysymys 2: Miten seuranta- ja tukimekanismit kannustavat kehittämään koko koulun kattavaa lähestymistapaa, jossa keskitytään inkluusion esteisiin ja edistäjiin? Haasteita ja kehittämiskohteita.

- Kehitetään indikaattoreita inkluusion seuraamiseksi kaikilla tasoilla.
  1. Tuen muotojen ja tasojen (yleinen, tehostettu ja erityinen tuki) seuranta osana laadukasta inkluusiota
  2. Hyvien käytänteiden vertailu, kokeileminen, seuranta, raportointi ja tutkimus
  3. Tulisi luoda tuen ja inkluusion laatukriteerit
- Parannetaan prosessien ja saavutusten (akateemisten, sosiaalisten jne.) edistymisen seurantaa.
  4. Otettava huomioon tuen tarpeiden muuttuminen
- Kehitetään peruskriteerejä inklusiivisen opetuksen tukemiselle kouluissa.
  5. Määritellään inkluusion laatukriteerit (yhteisöllisyys ja arvoperustan vakiinnuttaminen mukaan).
  6. Tehdään selkeitä linjauksia sekä resurssointeja inkluusioon.
  7. Tämän tulee olla myös yhteydessä täydennyskoulutukseen, mikäli kriteerejä asetetaan.
- Arvioidaan eri sidosryhmien panoksia koulutyöhön.
  8. Määritellään tarkemmin erilaisia tapoja tukea koulunkäyntikykyä.

Kasvun maisema -hanke 1.5.2017–30.4.2020.
https://www.jyvaskyla.fi/nuoriso/kasvun_maisema/tietoa-kasvun-maisema-hankkeesta

Kasvun maisema oli laaja ESR-hanke, jossa luotiin toimintamalleja nuoren yksilöllisen polun vahvistamiseen yhteistyössä eri hallinnonalojen, oppilaitosten, työelämän sekä kolmannen sektorin kanssa. Nuorille tarjottiin tukea sosiaalisissa tai opintoihin liittyvissä tilanteissa, arjen ja elämän taitojen oppimisessa sekä työllistymisessä. Toiminta kohdistui koulupudokkuuden ehkäisemiseen. Rahoitus perustui vaikuttavuus indikaattoreihin. Hankkeen päättyessä valtaosa hankkeessa kehitetyistä toiminnoista vakinaistettiin.

Kysymys 3: Mitä laadunvarmistusmekanismeja olisi kehitettävä erityisopetuksen ammattilaisten muuttuvan roolin tukemiseksi? Haasteita ja kehittämiskohteita.

- Kehitetään erityisopetuksen itsearviointimekanismeja kaikilla tasoilla.
  9. Järjestetään tukea toimintakulttuurin kehittämiseen, työnohjausta sekä strukturoidaan opetus selkeäksi, jotta itsearviointi on validia.
  10. indikaattorien määritteleminen tärkeää
  11. tiedolla johtamisen tultava tietoiseksi johtamis- ja toimintamalliksi, jossa tietoa hyödynnetään ja analysoitua tietoa ja dataa tuodaan osaksi päätöksentekoprosessia. Tiedolla johtaminen ja datan analysointi yhdistettynä hyvään substanssiosaamiseen ja siihen liittyvään kokemukseen tuovat parhaiten arvoa, kun sitä toteutetaan läpi koko toiminnan.

- Kehitetään peruskriteerejä inklusiivisen opetuksen tukemiselle kouluissa.
  12. Osoitetaan resursseja mm. mitoituksia henkilöstön pätevyydelle, sitoudutaan täydennyskouluttamaan lisää erityisen tuen osaajia.
- Käytetään tarkastuksia laadun valvomiseksi ja laadun kehittämiseksi, hyvien käytäntöjen käyttäminen mukaan lukien.
  13. Määritellään ensin inklusiivisen koulun osa-alueet, joissa tarkastelua tehdään.
- Arvioidaan oppijoiden erojen kohtaamisen tukimenetelmiä.
  14. Tärkeä asia. Tehdään myös pitkittäisseurantaa ja rahoitetaan pidempiä hankkeita.
- Arvioidaan ammattilaisten välistä yhteistyötä.

→ Varmistetaan inkluusion edellytysten ja linjausten toteutuminen myös moniammatillisissa palveluissa, tehdään yhteiset toimintalinjat.

Liite 2. VIP-verkostotoiminnan arviointikysely

1. Sähköpostiosoite *
2. Vastaajan nimi ja ammatti / tehtävä *
3. Vastaajan taustaorganisaatio *

Osallistuminen VIP-verkostotyöhön

> ”VIP-verkosto yhdistää ammattilaiset, jotta vaativan erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ja nuoret saavat sopivaa tukea oikeaan aikaan.” (www.vip-verkosto.fi)

Vaativa erityinen tuki kuvaa nimensä mukaisesti oppilaiden tarvitseman tuen luonnetta. Tuki on usein pitkäkestoista, intensiivistä ja moniammatillisesti toteutettua.

VIP-verkostossa tehdään työtä kansallisesti ja viidellä alueella sekä temaattisesti opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämän ohjausryhmän asettamien tavoitteiden mukaisesti. Näitä ovat monialaisen yhteistyön ja toimintakulttuurin kehittäminen, osaamisen vahvistaminen ja yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa.

4. Kuvaa tähänastista osallistumistasi KANSALLISEN TASON VIP-verkostotyöhön. *
5. Kuvaa tähänastista osallistumistasi ALUEELLISEEN VIP-verkostotyöhön (HYKS-, TYKS-, TaYS-, KYS- ja OYS-alueet). *
6. Kuvaa tähänastista osallistumistasi VIP-TEEMARYHMIEN toimintaan (koulua käymättömät lapset, sijoitetut lapset, toiminta-alueittain järjestettävä opetus). *

VIP-verkostotyön arviointi suhteessa tavoitteisiin

Tässä osiossa kysytään VIP-verkostotyön onnistumista suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.

TAVOITE 1. MONIALAISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN

Luodaan uusia yhteistyön rakenteiden monialaisten toimijoiden kesken luomalla konkreettisia toimintamalleja sivistys-, sosiaali- ja terveystoimen toimijoiden välille kansallisella ja alueellisella tasolla. Yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa lisätään.

7. Arvioi VIP-verkostotyön onnistumista suhteessa MONIALAISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMISEEN asteikolla 1-5. *
8. Perustele edellä antamasi arvio. *

TAVOITE 2. TOIMIJOIDEN YHDESSÄ TEKEMISEN KULTTUURIIN SEKÄ TASAVERTAISEN YHTEISTYÖN TEKEMINEN JA LUOTTAMUKSEN RAKENTAMINEN

Edistetään yhdessä oppimista sekä hyvien käytäntöjen, työvälineiden ja innovaatioiden jakamista. Kehitetään ennalta ehkäisevää ja vartaista tukea sekä huolehditaan tuen yhtenäisestä jatkumosta varhaiskasvatuksesta läpi peruskoulun.

9. Arvioi VIP-verkostotyön onnistumista suhteessa YHDESSÄ TEKEMISEN, TASAVERTAISEN YHTEISTYÖN JA LUOTTAMUKSEN RAKENTAMISEN tavoitteeseen asteikolla 1-5. *
10. Perustele edellä antamasi arvio. *

TAVOITE 3. OSAAMISEN VAHVISTAMINEN

Parannetaan kuntien ja yksityisten opetuksen järjestäjien mahdollisuuksia hyödyntää sairaalakoulujen, Elmeri-koulujen, koulukotikoulujen, yliopistojen erityispedagogiikan tutkimus- ja koulutusyksiköiden sekä oppimis- ja ohjauskeskus Valterin osaamista.

Kouluja tuetaan ja ohjataan vaativan erityisen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa siten, että opetus toteutuu lainsäädännön ja opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Luodaan monialaisia toimintamalleja ja lisätään osaamista temaattisissa verkostoissa, joita perustetaan keskeisiksi koettujen kehittämisaiheiden ympärille.

Lisätään ja vahvistetaan vaativan erityisen tuen toimijoiden kehittämisosaamista sekä kannustetaan tavoitteelliseen kehittämis- ja kokeilutoimintaan.

11. Arvioi VIP-verkostotyön onnistumista suhteessa OSAAMISEN VAHVISTAMISEN tavoitteeseen asteikolla 1-5. *
12. Perustele edellä antamasi arvio. *

TAVOITE 4. YHTEISTYÖ OPETTAJANKOULUTUKSEN KANSSA

Kaikkien opettajien erityispedagogisen osaamisen lisäämiseen täydennyskoulutuksen avulla etsitään keinoja ja erilaisia rahoitusmahdollisuuksia. Verkosto kartoittaa alueellisia täydennyskoulutustarpeita ja järjestää koulutusta yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

Lisätään opettajankouluttajien tietoisuutta vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksesta niin, että kaikki opettajakoulutuksesta valmistuvat saisivat tulevaisuudessa paremmat valmiudet näiden oppilaiden opettamiseksi.

Yliopistotasoisen selvitys- ja tutkimustyön edistäminen erityisesti inkluusion esteistä vaativan erityisen tuen oppilaiden kohdalla. Lisäksi edistetään monialaista tutkimusta. Vaativan erityisen tuen tutkimuksen jalkautetaan arjen käytänteiksi.

13. Arvioi VIP-verkostotyön onnistumista suhteessa YHTEISTYÖ OPETTAJANKOULUTUKSEN KANSSA tavoitteeseen asteikolla 1-5. *
14. Perustele edellä antamasi arvio. *

YLEISARVIO VIP-VERKOSTOTOIMINNASTA

15. Missä asioissa VIP-verkostotyö on erityisesti onnistunut suhteessa asetettuihin tavoitteisiin? *
16. Missä asioissa VIP-verkostotyö ei onnistunut täyttämään tavoitteita tai epäonnistui? *
17. Vapaa sana VIP-verkostotyöprosessista.

VIP-verkostotoiminnan merkityksellisyys ja vakiinnuttaminen

> ”Vaativan erityisen tuen kehittämiseksi käynnistettiin keväällä 2018 moniammatillisten VIP-verkostojen luominen. Opetus- ja kulttuuriministeriön johtama kansallinen kehittämistyö jatkuu näillä näkymin vuoden 2020 loppuun. VIP-verkostotoiminta on tarkoitus vakiinnuttaa pysyväksi toimintatavaksi.” (Opetushallitus)

18. Kuinka merkitykselliseksi koet KANSALLISEN TASON VIP-verkostotoiminnan kehittämisen? *
19. Perustele edellä antamasi arvio mahdollisimman monipuolisesti. (kansallisen tason VIP-verkostotoiminnan kehittäminen) *
20. Kuinka merkitykselliseksi koet ALUEELLISEN VIP-verkostotoiminnan (HYKS, TYKS, TaYS, KYS ja OYS)? *
21. Perustele edellä antamasi arvio mahdollisimman monipuolisesti. (alueellinen VIP-toiminta) *
22. Kuinka merkitykselliseksi koet teemaryhmissä tapahtuvan VIP-verkostotoiminnan (koulua käymättömät lapset, sijoitetut lapset, toiminta-alueittain järjestettävä opetus)?
23. Perustele edellä antamasi arvio mahdollisimman monipuolisesti. (teemaryhmien toiminta) *
24. Kuinka VIP-verkostotyötä tulisi jatkaa? Mikä on jatkotyöskentelyssä keskeisintä? *

Kiitos vastauksistasi!

Ystävällisin terveisin
dosentti Jyrki Huusko (Itä-Suomen yliopisto) sekä dosentti Tanja Äärelä (Lapin yliopisto)

Liite 3. Utvärderingsenkät för VIP-nätverket

1. E-postadress *
2. Respondentens namn och yrke / uppgift *
3. Respondentens bakgrundsorganisation *

Deltagande i VIP-nätverkets arbete

> ”VIP-nätverket förenar yrkespersoner så att barn och unga som behöver krävande särskilt stöd kan få lämpligt stöd i rätt tid.” (www.vip-verkosto.fi)

Begreppet krävande särskilt stöd beskriver vilken typ av stöd som eleverna behöver. Stödet är vanligen långvarigt och intensivt och det genomförs ofta på ett mångprofessionellt sätt.

VIP-nätverket arbetar nationellt och på fem områden samt tematiskt i enlighet med de mål som fastställts av undervisnings- och kulturministeriets styrgrupp. Dessa är utveckling av det sektorsövergripande samarbetet och verksamhetskulturen, stärkande av kompetensen och samarbetet med lärarutbildningen och forskningen.

4. Beskriv ditt deltagande i VIP-nätverksarbetet på NATIONELL NIVÅ hittills. *
5. Beskriv hur du hittills deltagit i det REGIONALA VIP-nätverksarbetet (HUCS, ÅUCS, TAYS, KYS och OYS). *
6. Beskriv ditt deltagande i VIP-TEMAGRUPPERNAS verksamhet hittills (barn som inte gått i skolan, placerade barn, undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde). *

Utvärdering av VIP-nätverksarbetet i förhållande till målen

I det här avsnittet frågas om VIP-nätverksarbetet har lyckats i förhållande till de uppställda målen.

MÅL 1. UTVECKLING AV SEKTORSÖVERGRIPANDE SAMARBETE

Vi skapar nya sektorsövergripande samarbetsstrukturer med hjälp av konkreta verksamhetsmodeller mellan aktörer inom bildnings-, social- och hälsovårdsväsendet på nationell och regional nivå. Samarbetet med tredje sektorn ökas.

7. Bedöm hur VIP-nätverksarbetet lyckats i förhållande till utvecklingen av det SEKTORSÖVERGRIPANDE SAMARBETET på skalan 1-5. *
8. Motivera din bedömning ovan. *

MÅL 2. AKTÖRERNAS SAMARBETSKULTUR SAMT JÄMLIKT SAMARBETE OCH ATT BYGGA UPP FÖRTROENDET

Man främjar inlärning tillsammans samt utbyte av god praxis, arbetsredskap och innovationer. Man utvecklar förebyggande och tidigt stöd samt sörjer för att stödet fortsätter på ett enhetligt sätt från småbarnspedagogiken och under hela grundskolan.

9. Bedöm hur väl VIP-nätverksarbetet lyckats i förhållande till målet för GEMENSAMT ARBETE, JÄMLIKT SAMARBETE OCH ATT BYGGA UPP FÖRTROENDET på skalan 1-5. *
10. Motivera din bedömning ovan. *

MÅL 3. STÄRKA KOMPETENSEN

De kommunala och privata utbildningsanordnarna ska få bättre möjligheter att utnyttja kunskaper från sjukhusskolor, Elmeri-skolor, barnhemsskolor, specialpedagogisk forskning vid universiteten, samt kunskapen från Valteri center för lärande och kompetens.

Skolorna får stöd och handledning i att planera, ge och bedöma krävande särskilt stöd så att undervisningen genomförs i enlighet med lagstiftningen och grunderna i läroplanen.

Man skapar branschövergripande verksamhetsmodeller och ökar kompetensen i tematiska nätverk som grundas kring teman som upplevs som centrala.

Kompetensen hos dem som ger krävande särskilt stöd ökas och stärks och målinriktad utvecklings- och försöksverksamhet uppmuntras.

11. Bedöm hur VIP-nätverksarbetet lyckats i förhållande till målet ATT STÄRKA KOMPETENSEN på skalan 1-5. *
12. Motivera din bedömning ovan. *

MÅL 4. SAMARBETE MED LÄRARUTBILDNINGEN

För att öka alla lärares specialpedagogiska kompetens med hjälp av fortbildning söker man metoder och olika finansieringsalternativ. Nätverket kartlägger regionala behov av fortbildning och ordnar kurser i samarbete med olika intressenter.

Medvetenhet om undervisningen av elever som behöver krävande särskilt stöd ökas inom lärarutbildningen så att alla som utexamineras från lärarutbildningen i framtiden får bättre färdigheter att undervisa dessa elever.

Utrednings- och forskningsarbete på universitetsnivå främjas i synnerhet i fråga om elever som behöver krävande särskilt stöd vilket hindrar inkludering. Dessutom främjas tvärvetenskaplig forskning. Forskning om krävande särskilt stöd förankras som vardagspraxis.

13. Bedöm hur VIP-nätverksarbetet lyckats i SAMARBETET MED LÄRARUTBILDNINGEN och målsättningen på skalan 1-5. *
14. Motivera din bedömning ovan. *

ALLMÄN BEDÖMNING AV VIP-NÄTVERKSAMHETEN

15. I vilka frågor har VIP-nätverksarbetet särskilt lyckats i förhållande till de uppställda målen? *
16. I vilka frågor lyckades VIP-nätverksarbetet inte uppfylla målen eller misslyckades? *
17. Fritt ord om VIP-nätverksprocessen.

VIP-nätverksverkets betydelse och etablering

> ”Våren 2018 började man bygga upp det sektorsövergripande VIP-nätverket för utveckling av krävande särskilt stöd. Det nationella utvecklingsarbetet som leds av undervisnings- och kulturministeriet fortsätter till slutet av 2020, så som det ser ut nu. Syftet är att etablera VIP-nätverket till ett permanent verksamhetssätt. ” (Utbildningsstyrelsen)

18. Hur betydelsefull upplever du att utvecklingen av VIP-NÄTVERKET PÅ NATIONELL nivå är? (På skala 1-5) *
19. Motivera din bedömning så mångsidigt som möjligt. (utveckling av VIP-nätverket på nationell nivå) *
20. Hur betydelsefull upplever du den REGIONALA VIP-VERKSAMHETEN (HUCS, ÅUCS, TAYS, KYS och OYS)? (Skala 1-5) *
21. Motivera din bedömning så mångsidigt som möjligt. (regional VIP-verksamhet) *
22. Hur betydelsefull upplever du VIP-verksamheten i temagrupperna (barn som inte går i skolan, placerade barn, undervisning som ordnas enligt verksamhetsområde)? (Skala 1-5)
23. Motivera din bedömning så mångsidigt som möjligt. (temagruppernas verksamhet) *
24. Hur borde arbetet med VIP-nätverket fortsätta? Vad är det viktigaste i det fortsatta arbetet? *

Tack för dina svar!

Med vänliga hälsningar
Docent Jyrki Huusko (Östra Finlands universitet) samt docent Tanja Äärelä (Lapplands universitet)

Liite 4. Sairaalaopetusta, Elmeri-kouluja sekä valtion koulukotikouluja koskeva vaativan erityisen tuen palveluiden kehittämiskysely

1. Taustatiedot

1. sähköpostiosoite
2. vastaajan nimi
3. opetusyksikön sijaintikunta
4. opetusyksikön nimi
5. edustan (sairaalaopetusta, Elmeri-koulua, valtion koulukotikoulua)

2. Vaativan erityisen tuen palvelut

> "Kyselyn tässä osuudessa kysytään vaativasta erityisestä tuesta sekä VIP- ja VAATU-verkostoista.

Vaativa erityinen tuki kuvaa nimensä mukaisesti oppilaiden tarvitseman tuen luonnetta. Tuki on usein pitkäkestoista, intensiivistä ja moniammatillisesti toteutettua.

VIP-verkostossa tehdään työtä kansallisesti ja viidellä alueella sekä temaattisesti opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämän ohjausryhmän asettamien tavoitteiden mukaisesti. Näitä ovat monialaisen yhteistyön ja toimintakulttuurin kehittäminen, osaamisen vahvistaminen ja yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa.

1. VAATU-verkostossa ovat mukana sairaalaopetusyksiköt, Elmeri-koulut, valtion koulukotikoulut, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri sekä tutkimuksen edustus. VAATU-työtä tehdään sekä kansallisesti että alueellisissa yhteistyöverkostoissa. Tavoitteena on kehittää VAATU-yhteistyötä vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostoiksi."
2. Mitä palveluita oma yksikkösi antaa muille toimijoille teillä opiskelevien oppilaiden opetuksen lisäksi (esim. vaativan erityisen tuen ohjaus, konsultaatio tai muut palvelut)?
3. Mihin edustamaasi vaativan erityisen tuen palvelua (sairaalaopetus / Elmeri-koulu / valtion koulukotikoulu) tarvitaan? (= keskeisin merkitys ajassamme)
4. Mitkä ovat edustamasi vaativan erityisen tuen palvelun keskeisimmät haasteet? Anna mielellään myös käytännön esimerkkejä.
5. Miten edustamaasi vaativan erityisen tuen palvelua tulisi kehittää jatkossa, jotta se toimisi yhä paremmin linjassa opetussuunnitelman perusteiden kanssa?
6. Miten tämä oman vaativan erityisen tuen palvelun kehittämistyö onnistuisi mielestäsi parhaiten?
7. Mikä on sairaalaopetuksen, Elmeri-koulujen, valtion koulukotikoulujen ja Valteri-koulujen yhteistä toiminta-aluetta? Anna mielellään myös käytännön esimerkkejä.

3. Kehittämiskokemukset

1. Kuvaa tähänastista osallistumistasi ja/tai yksikkösi edustajan osallistumista KANSALLISEEN VAATU-kehittämistyöhön. (Erityisen tärkeä on jatkon kehittämisen kannalta sekin tieto, jos ette ole osallistuneet, ja etenkin osallistumistanne estäneet tekijät.)

2. Kuvaa tähänastista osallistumistasi ja/tai yksikkösi edustajan osallistumista ALUEELLISEEN VAATU-kehittämistyöhön (HYKS, TYKS, TAYS, KYS ja OYS). (Tässäkin, erityisen tärkeä on jatkon kehittämisen kannalta tieto, jos ette ole osallistuneet, ja etenkin osallistumistanne estäneet tekijät.)
3. Mitä mielestäsi ovat tähänastisen VAATU-työskentelyn onnistumiset?
4. Mitä mielestäsi ovat tähänastisen VAATU-työskentelyn epäonnistumiset?
5. Arvioi VAATU-työskentelyn onnistumista asteikolla 1-5.
6. Perustele edellä antamasi arvosana mahdollisimman monipuolisesti.

4. Konsultatiivinen työ

1. Kuvaa, millaista konsultaatiota ja/tai ohjauspalveluita olette omassa yksikössänne tehneet? Mikäli teillä ei ole konsultaatiopalveluita, kerro sekin.
2. Kenelle palvelunne ovat suunnatut?
3. Kuvaa tarjoamanne konsultaatioprosessi vaiheittain (mistä syöte konsultaatiolle tulee, miten prosessi alkaa, jatkuu ja miten päättyy)?
4. Kuinka konsultatiivista työtä omassa vaativan erityisen tuen palvelussasi tulisi kehittää?
5. Millaista täydennyskoulutusta omaan vaativan erityisen tuen konsultatiiviseen työhönne tarvittaisiin?
6. Valtakunnallinen konsultaation kehittämistyö: kuinka vahvasti Sinä tai joku yksikkönne edustaja voi sitoutua OMAN vaativan erityisen tuen palvelunne konsultaatiotyön kehittämiseen (asteikolla 1-5)?
7. Valtakunnallinen konsultaation kehittämistyö: kuinka vahvasti Sinä tai joku yksikkönne edustaja voi sitoutua YHTEISTEN (sairaalaopetus, Elmeri-koulut, valtion koulukotikoulut ja Valteri-koulut) konsultaatiomallien kehittämiseen (asteikolla 1-5)?
8. Mikä estää OMAN vaativan erityisen tuen palvelunne kehittämistyötä?
9. Mikä estää YHTEISTÄ (sairaalaopetus, Elmeri-koulut, valtion koulukotikoulut ja Valteri-koulut) VAATU-kehittämistyötänne?
10. Kuinka merkitykselliseksi koet oman yksikkösi osallistumisen palvelunne (sairaalaopetus TAI Elmeri-koulu TAI valtion koulukotikoulu) valtakunnalliseen kehittämistyöhön (asteikolla 1-5)?
11. Kuinka merkitykselliseksi koet oman yksikkösi osallistumisen YLEISEEN (sairaalaopetus JA Elmeri-koulut JA valtion koulukotikoulut JA Valteri-koulut) valtakunnalliseen VAATU-kehittämistyöhön (asteikolla 1-5)?
12. Mitä inkluusio tarkoittaa Sinulle ja yksikkösi toiminnalle? Anna esimerkkejä.

Verkkojulkaisu
ISBN 978-952-13-6770-0
ISSN 1798-8926

Opetushallitus
www.oph.fi

Opetus- ja kulttuuri-ministeriö

VALTERI

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO